T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

UYGULAMALI SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

UYGULAMALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu ve Sosyal Uyum Örneklemi

Yüksek Lisans Tezi

Mürşide Beyza SEVER

100014823

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mustafa POYRAZ

İstanbul, 2020

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

UYGULAMALI SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

UYGULAMALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu ve Sosyal Uyum Örneklemi

Yüksek Lisans Tezi

Mürşide Beyza SEVER

100014823

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mustafa POYRAZ

İstanbul, 2020

TEZ ONAY FORMU

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

……**Uygulamalı Sosyoloji**……
…….. Yüksek Lisans programı öğrencisi Mürşide Beyza SEVER'İN Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu Ve Sosyal Uyum Örneklemi başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu **19.08.2020**….tarih ve …**2020-512/14**……sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	İMZA
TEZ DANIŞMANI :	……	…….
JÜRİ ÜYESİ :	……	…….
JÜRİ ÜYESİ :	……	…….

SURİYELİ MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM DURUMU VE SOSYAL UYUM ÖRNEKLEMİ

ÖZET

Mülteci, ülkesinde ırk, din, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri gibi nedenlerden ötürü baskıya uğrayan, ülke yönetimine olan güvenini kaybeden, yönetimin kendisine tarafsız davranmayacağından korkarak başka bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunan ve geri dönmek istemeyen kişidir. Mülteci aileler çoğunlukla çocuklarının eğitimini ve geleceğini düşündükleri için ülkelerinden kaçtıklarını bildirmektedirler. Bu insanlarla ortak paydada buluşmak ve birlikte umut dolu yarınları kurmaya çaba sarf etmek, ülkemizin geleceğini korumak için çok önem arz etmektedir. Mülteci çocuklar göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası dönemleri boyunca birbirinden farklı deneyimler yaşamaktadırlar. Göç dönemleri boyunca deneyimlenen travmatik olaylar ve yeni bir yere yerleşim süreci boyunca yaşanan stres, mülteci çocuklarda problem davranışların ve psikopatolojilerin ortaya çıkma olasılığını arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci çocuklar, eğitim, sosyal uyum.

EDUCATİONAL STATUS AND SOCİAL ADAPTATİON SAMPLE OF SYRİAN REFUGEE CHİLDREN.

ABSTRACT

A refugee is a person who suffers from a dream because of reasons such a race, religion, nationality, affiliation with a certain social group of political thougths, loses confidence in the government of the country, applies for asylum in another dormity, fearing that the administration will not act impartially in turn and does not want return. They report that they have fled their country because they consider the education and future of refugee children. Meeting these people on a common ground and making an effort to hope together is very important to protect the future of your country. Refugee Children have diffrent experiences before, during and after migration. Traumatic events experienced during periods of migration and the process of resettlement in a new place increase the likelihood of the emergence of problem behaviors and psychopathologies in refugee children.

Keywords: Refugee Children, education, social cohesion

ÖNSÖZ

Savaş ortamından psikolojik anlamda en çok etkilenen grup şüphesiz çocuklardır. Zorunlu göç sebebiyle mülteci çocukların gittikleri ülkelerde de yabancılık hissetmeleri, yeni bir çevre edinip sağlıklı iletişim kurma da güçlük çekmeleri ve eğitim haklarından verimli bir şekilde faydalanamamaları olağan bir durum olmakla birlikte yeni yaşamlarında ki gündelik hayata yönelik pratikleri de büyük bir önem arz etmektedir. Bu bağlamda da yüksek lisans tezi; '*Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Durumu Ve Sosyal Uyum Örneklemi'* olarak seçilmiştir. Araştırma kapsamında literatür taraması, saha araştırması ve derinlemesine görüşme tekniğinden faydalanarak katılımcı çocukların görüşleri en ince ayrıntısına kadar yansıtılmaya özen gösterilmiş ve etik kurallar da göz önünde bulundurularak araştırma sonuca kavuşturulmuştur.

Tez çalışması sürecinde danışmanım olan Doç. Dr. Mustafa POYRAZ hocamıza da desteklerinden ve ilgisinden ötürü teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Yüksek lisans eğitimim boyunca resmi işlemlerimi titizlikle takip eden Sosyal Bilimler Enstitüsü çalışanlarına, manevi desteklerinden ötürü de aileme ve arkadaşlarıma da ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Mürşide Beyza SEVER

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER **1**
TABLO LİSTESİ **3**
KISALTMALAR **4**
GRAFİK LİSTESİ **5**
GİRİŞ **6**
BİRİNCİ BÖLÜM **9**
1.GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR 9
1.1.Göç Olgusu 9
1.1.1. Dünya'da Göç Olgusu ve Mülteci Kavramı 10
1.1.2. Türkiye'de Göç Olgusu ve Suriyeli Mülteci Kavramı 11
1.2.İltica 12
1.3.Göçmen 13
1.4.Sığınmacı 14
1.5. Türkiye Ve Mülteci Tarihi 15
1.6. Türkiye'de Mültecilerle İlgili Kabul Edilen Kanunlar ve Uygulamalar 18
1.6.1. Askerlik Kanunu 18
1.6.2. İskân Kanunu 18
1.6.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun 18
1.6.4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 19
1.7.Mülteci Hakları 19
1.8.Suriyeli Mültecilerin Sorunları 20
1.8.1.Fiziksel Sorunlar 21
1.8.2.Ruhsal Sorunlar 22
1.8.3.Kültürel Sorunlar 23
İKİNCİ BÖLÜM **24**
2. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN ÖZGÜN DURUMU VE SOSYAL UYUM 24
2.1.Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Sorunları 25
2.2. Göç ve Suriyeli Mültecilerin Ülkemize Uyumu 31

2.3.Suriyeli Mülteci Çocukların Ülkemize ve Eğitim Sistemine Uyumu ve Uyum Problemleri 33
2.4. Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Sosyal Beceri 34
2.5. Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi ve Geçici Eğitim Merkezleri 35
2.6. Sosyal Uyum 43
2.7. Ulus Devletler Küreselleşme ve Sosyal Uyum 45
2.7. Sosyal Uyum ve Diğer Değişkenler 46
2.7.1. Sosyal Uyum ve Stres 46
2.7.2. Sosyal Uyum ve Algılama 47
2.7.3. Sosyal Uyum ve Sosyal Destek 47
2.7.4. Sosyal Uyum ve İletişim 48
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 49
3.GEREÇ VE YÖNTEM 49
3.1.Yöntem 49
3.2. Veri Toplama Araçları 49
3.3. Veri Toplama Süresi 50
3.4. Veri Analizi 52
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 53
4.BULGULAR 53
4.1. Türkiye'de Suriyeli Olma 53
4.2. Türkiye'de Günlük Hayat 56
4.3. Okul-Okul Arkadaşlıkları ve Okulda Yaşanan Problemler 58
4.4. Okuldaki Başarı 61
4.5. Ev Ortamındaki Kişi Sayısı ve Sosyal Mekan 63
4.6. Çalışma Durumu 65
4.7. Okul Sonrası Evde Geçirilen Süre 67
4.8. Ev İşlerine Katılma Sorumluluğu 69
4.9. Camiye Gitmedeki Amaç 71
4.10. İleriye Dönük Düşünceler 73
SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER 76
KAYNKAÇA 84
EKLER 96

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Görüşme Yapılan Çocukların Tanımlayıcı Bilgileri 51

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BEKAM : Bilim, Eğitim, Kültür Araştırmaları Merkezi

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK : Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği

GEM : Geçici Eğitim Merkezi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

PICTES : Promotion Integration of Syrian Children to Turkish Education System

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TDV : Türkiye Diyanet Vakfi

UNICEF : United Nations Children's Fund

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1 :Devlet Okulu ve GEM'lerde Eğitim Gören Öğrenci Sayılarındaki Değişim 41

GİRİŞ

Göç kavramı, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Ancak göçün sebepleri zaman içinde değişkenlik göstermektedir. Tarımcılıkla uğraşıldığında sulak alanlar, hayvancılık için yaylalar, sanayileşme ile birlikte, sanayilerin iş imkanı sağladığı bölgeler kıymetli olmaktadır. Doğal afetler, savaşlar, yoksulluk ise zaman içinde göçe zorlayan etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye gerek coğrafi konumu, gerek jeopolitik önemi gerekse çok milletli olması ve köklü bir tarihe sahip olması sebebiyle Osmanlı Dönemi'nden itibaren birçok göç hareketine ev sahipliği yapmış ya da tanıklık etmiştir.

Göç, kişilerin İstekleri doğrultusunda, daha iyi imkanlara sahip olmak amacıyla bir seçenek olarak görülebileceği gibi, kimi zaman göçe zorlanmak, göç etmek zorunda kalmak ve göçün son çare olarak görülmesi de mümkündür. Peker ve Sancar'ın(2002) aktardığı şekilde; özgürlüklerine ve yaşamlarına yönelik yapılan tehditlerden dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişiler mülteci olarak tanımlanmaktadır. (Peker ve Sancar, 2002)

15 Mart 2011 yılında Suriye'de başlayan savaş ve iç karışıklıklar sebebiyle 6 milyondan fazla Suriyelinin ülkesini terk ederek, başta coğrafi olarak yakın olan ülkeler olmak üzere, dünyanın birçok bölgesine göç etmek zorunda kaldıkları görülmüştür. (UNHCR,2018). "İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün" 2019 verilerine göre 3.606.208 Suriyeli'nin Türkiye'ye sığındığı, sığınmacıların 1.666.078'inin ise 18 yaş altı çocukların oluşturduğu görülmektedir (GİGM,2019).

Göç olgusu; mevcut durum, yaşanılan yer, sahip olunan kültür, sosyal çevre, alışkanlıklar, ikamet edilen konut gibi kişinin benliğini oluşturan etmenlerden ayrılmak zorunda kalması ve yeni bir uyum sürecine girmesine neden olmaktadır. Suriyeliler konusu incelenirken, toplumsal bir uyum problemi olarak ele alınmalı, eğitim, barınma, çalışma hayatı, sağlık gibi alanların düzenleneceği bütüncül bir politika uygulanmalıdır. (Süleymanov,2016 a) Ayrılığa neden olan olaylar ve ayrılık sürecinde yaşanan olaylar;

kişide travma etkisi yaratabilmekte ve kişinin yeni ortamına uyum sürecini güçleştirmektedir

Buz(2008) tarafından yapılan bir araştırmada son 20 yılda Ortadoğu'dan ülkemize göç eden mültecilerin, %99'unun Türkiye'ye uyum sağlama ve sosyal ilişkiler kurma konusunda problem yaşadığı ifade edilmektedir. Sığınmacı ve mültecilerin adapte olma ve sosyal ilişki kurma sorunları; ülkelerindeki arkadaşlıklarına olan özlem, ülkesinde bıraktığı ev ve çevresini özleme, maddi durumunun olumsuz yönde değişmesinden dolayı yeni duruma uyum sağlamada güçlük, yöresel farklılık sebebiyle uyumda zorluk, gelecek kaygısı, sorunlarını çözebileceğine olan inancını yitirme, insanlarla iletişim kurmakta zorlanma, kültürel farklılığı yaşama, ailesel problemleri konuşamama, iltica başvurusuna ret cevabı gelmesinden korkma, dil sorunundan dolayı kendini anlatamama, yalnızlık hissi yaşama, kendini işe yaramaz ve değersiz hissetme, intiharı düşünme yaptıklarından mutlu olamama insanlara katlanamama, biçiminde ifade edilmektedir (Buz, 2008).

Uyum sürecinde yaşanan sorunlar, kişinin günlük hayatında kendini göstermekte, kişinin gelişimine ket vurmakta ve sosyal gelişiminin yavaşlamasıyla birlikte uyum sürecini zayıflatmakta ve bu durum bir döngü haline gelmektedir. Türkiye'de bulunan geçici koruma statüsündeki Suriyeli çocukların statüsünün akademik ve bilimsel yazında "uluslararası zorunlu göç" olarak tanımlanması ile birlikte bu bağlamda zorunlu göç sürecinde ve sonrasında, çeşitli psiko-sosyal sorunlarla karşı karşıya kalan çocukların sosyal uyumları oldukça önem arz etmektedir. (Taylan, 2018: 533). Nitekim bu çocukların alanyazında sıkça telaffuz edilen "kayıp nesil" olma riskinin önüne geçebilmek için sağlıklı uyum sürecinin gerçekleşmesi öncelikli konular arasında yer almaktadır. Özellikle 18 yaş altı, ergenlik döneminde olan çocukların çevre ile olan iletişimi, çevresi tarafından kabul görme isteği, akran grupları ile ilişkisinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, ergenlik döneminde bulunan çocukların göç sonrası uyum sürecinin araştırılması, sürecin hızlandırılması yönünden önemlidir.

Mülteci ve göçmen çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda eğitim hayatının çocukların bireysel ve sosyal gelişimine katkı sağladığı bilinmektedir. Bu nedenle çocukların okula uyumuna ilişkin durumlarının incelenmesi, okula uyumunu etkileyen unsurların ve

müdahale yöntemlerinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu durumda mülteci çocukların okul uyumunun sağlanması, öğrencilerin okula devam etmesi, psiko-sosyal ve akademik açıdan gelişmeleri, okuldaki faaliyetlerden yüksek düzeyde fayda sağlamaları ve akademik başarılarının artmasına yönelik çalışmaları zaruri kılmaktadır. Nitekim, uyum sürecinin çok büyük önem taşıdığı ergenlik döneminde bulunan Suriyeli mülteci çocukların değerlendirilmesi amacıyla, hayatlarının merkezine aldıkları akran grupları ile ilişkilerinin değerlendirilebileceği, günün büyük bir bölümünü geçirdikleri ve sosyal hayatlarının şekillendiği okullarda araştırılma yapılması planlanmıştır. Araştırmanın temel problemi ise; Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların kendilerine sunulan eğitim öğretim hizmetlerinin sosyal uyum süreçlerine etkisine dair hakkındaki görüşlerinin ve bakış açılarının nasıl olduğudur. Bu kapsamda hazırlanan çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmaya konu kavramsal çerçeve çizilmektedir. Bu çerçeveden hareketle Dünya'da ve Türkiye'de göç olgusu ve mülteci kavramları, Türkiye'de mültecilerle ilgili kabul edilen kanun ve uygulamalar ile Suriyeli mültecilerin yaşadıkları sorunlar ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin özgün durumları incelenmektedir. Bu doğrultuda eğitsel açıdan mülteci çocukların ülkemize uyumu detaylı olarak ele alınmakta ve mülteci çocukların sosyal beceri davranışları incelenmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın yöntemi, veri toplama araçları, veri toplama süresi ve elde edilen verilerin analizine ilişkin açıklamalar yer almaktadır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümü ise uygulama bölümüdür. Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulguların betimsel analizi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1.Göç Olgusu

Göç, insanlığın başlangıcından beri var olan ve tarihin en önemli sosyal olgularından biridir. İnsanlar, tarih boyunca bireysel olarak veya topluluklar halinde bir yerden başka bir yere göç etmişlerdir. Göç; süresi, yapısı ve nedeni sorgulanmaksızın uluslararası bir sınırı geçerek veya devlet içinde insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009).

Göç olgusuna ilişkin diğer bir tanım ise; Toplumsal, ekonomik ve siyasi nedenlerle toplumların ve kişilerin, bir yerleşimden başka bir yerleşime gitme işidir (TDK, 2006, erişim 08.02.18). Göç olgusunu, Dingle ve Drake (2007), halk ve birçok biyolog için de geçerli olan, çok geniş mesafelerdeki tüm nüfusun "destansı" hareketleri olarak yorumlamaktadırlar.

İnsanların bulundukları, yaşadıkları, hatta doğdukları mekânla kurmuş olduğu bağlar, insana dairdir, anlamlıdır ve oldukça değerlidir. Göç ise, insanla mekân arasındaki bu bağa zarar vermekte olan olguların başında gelmektedir (akt. Ekici ve Tuncel, 2015) Göç sosyolojik manada yalnızca mekânsal bir yer değişikliği değil, toplumsal bir değişiklik ve hareketliliktir (Canatan, 2013). Göç süreci, akışkan bir süreç olduğu için toplumları ve kültürleri diğer etkenlere kıyasla çok daha büyük bir hızla değiştirmektedir. Hem göçmenler hem de göç alan toplumlar bu akışkan ve hızlı değişime yanıt vermek durumundadır. Akışkanlık göç sosyolojisinde kullanılan genel ayrımları da netsizleştirmekte ve anlaşılması güç hale getirmektedir. Bu anlaşılmazlık göçlerdeki önceden kestirilebilir ve planlanabilir durumları da yıpratmaktadır (Akşit, Bozok ve Bozok, 2015). Ancak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. Maddesi olan " Herkesin gördüğü zulüm karşısında sığınma hakkı vardır." İbaresi ile göçün

olumsuz sonuçları ne olursa olursun herkesin can ve mal güvenliğini korumak adına göç etme hakkı vardır (Kartal ve Başçı, 2014).

1.1.1. Dünya'da Göç Olgusu ve Mülteci Kavramı

Avrupa ve Amerika kıtasının sosyal ve siyasi şekillenmesi büyük ölçüde göçler yoluyla olmuştur. 20.yy öncesine baktığımızda göçlerin insanların kendi iradeleriyle dışsal etkilerden dolayı gerçekleştiği söylenebilir. Dünya tarihinde yaşanan ilk göçlerin Afrika kıtasıyla sınırlı olduğu düşünülmektedir. 100.000 yıl öncesinde göçmenler Afrika'dan yakın doğuya göçmüş ve oradan dünyanın bütün kıtalara yayılmışlardır (Bauman, 2018). Fakat 20.yy sonrası göçler adeta şekil değiştirmiş ve savaş, kıtlık ve yasal problemlerden ötürü insanlar kendi iradeleri dışında, zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmışlardır (Ateş ve Bektaş, 2016). Günümüzde de 'Zorunlu Göç' dediğimiz bu göç türü üstte sayılan etkenlerin varlığını sürdürmesinden dolayı artarak devam etmektedir.

İnsanlar otorite kaynaklarının baskıları ve itaate zorlamaları, ekonomik yetersizlikler, su ve hava gibi hayati işlevleri olan maddelere kısıtlı erişim, açlık vb. nedenlerle, tüm bu olanaksızlıkların daha olanaklı hale geldiği yerlere göç ederler (akt. Arslan, 2016). Dünyadaki tüm bu zorunlu ve zaruri göçlerle birlikte, bu göçlerin öznesi olan mültecilik kavramı da literatürde kendine yer edinmiştir.

Mültecilik kavramı ilk kez; "BMMYK'nın tüzüğündeki kriterlere uygun olup Cenevre Sözleşmesi (1951) veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokole (1967) imza atan herhangi bir ülkeye giriş yapsın veya yapmasın, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan BM korumasından yararlanmaya hakkı olan kişi" olarak tanımlanmıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009; Uzun, 2015). Sığınmacı ise; zorunlu olarak yaşadığı ülkeden göç etmiş fakat henüz mülteci statüsünde olmayan, mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik için yaptıkları başvurunun neticesini bekleyen kimselere denir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009; Akşit, Bozok ve Bozok, 2015). Mülteci kavramı Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında yaş sınırlaması belirtilmeksizin tanımlandığı üzere, yetişkinlik veya çocukluk şeklinde farklı tanımlara yer verilmemiştir. Bu nedenle yetişkinlere uygulanan sistem çocuklara da değişiklik yapılmadan uygulanmıştır.

Çocuğun kabulünde vasisi incelenmekte ve çocuklarla bizzat görüşülmemektedir. Şöyle özetlenebilir ki; ebeveynlerin mültecilik başvurusunun kabulü durumunda çocuklar da ek bir sürece ihtiyaç duyulmaksızın bu hakkı elde etmektedirler (Tanay Akalın, 2016).

Yıllara göre göçmen sayıları ve oranlarına baktığımızda, 1980 yılında dünyadaki göçmen sayısı 100 milyonun altında ve dünya nüfusuna oranla %2,2'ye, 1990-2005 yılları arasında dünyadaki göçmen sayısı 152 milyon'dan 191 milyona yükselmiş ve dünya nüfusuna oranla %2,9'a, 2010'da ise 221 milyon ve dünya nüfusuna oranla %3,2'ye ve 2015 yılında ise dünyadaki göçmen sayısı 243 milyon ve dünya nüfusuna oranla %3,3'e tekabül etmektedir. 2017 yılına geldiğimizde dünyadaki göçmen sayısı 258 milyonu bulmuş ve dünya nüfusuna oranı %3,4'e yükselmiştir. Her ne kadar 1990-2005 yılları arasında bu oran sabit kalsa da sonraki 5'er yıllık dilimde artmıştır. Bu da göstermektedir ki her yıl yaklaşık 3,5 milyon göçmen nüfusu artışı söz konusudur (Li, 2008; United Nation, 2017). Günümüze baktığımızda göçmen oranının ve sayısının bu kadar artmış olması, birçok sosyal bilimcinin söz konusu ettiği 'göçler çağı' kavramını doğrular niteliktedir (Apak, 2014).

1.1.2. Türkiye'de Göç Olgusu ve Suriyeli Mülteci Kavramı

Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafya da; stratejik, kültürel ve siyasi konumundan dolayı geçmişten günümüze birçok geçici ve sürekli göç hareketine şahit olmuştur ve günümüzde de göçler çağının aktörlerinden biri olarak adlandırılabilir. Bu yüzden Türkiye göç kavramına yabancı değildir. Özellikle 19. Yüzyıldan itibaren gelen göç hareketleri, günümüz Türkiye'sinin oluşmasında büyük rol oynamıştır (akt. Demirkan, 2011; GİGM, 2015). 2010'lu yıllara gelindiğinde de Türkiye'ye gelen göç miktarı oldukça artmıştır (GİGM, 2018). 2010'da ise 'Arap Baharı' adlı yenileşme hareketinin Ortadoğu'dan başlayıp dünyaya yayılmasıyla birlikte Türkiye'ye göç eden nüfus sayısının daha da artacağı anlaşılmıştır.

2010'da Kuzey Afrika'da başlayıp Orta Doğu'ya da yayılan "Arap Baharı", dünyanın pek çok bölgesini yakından etkilemiş, Suriye'ye yayıldığında ise diğer ülkelerden farklı bir boyuta ulaşmış ve seyri değişmiştir (Dingle ve Drake, 2007; Ekici ve Tuncel, 2015; Reuters, 2017; Human Rights Watch, 2018). Komşu ülke Suriye'de son yedi yıldır sivil

halkın can ve mal güvenliğini tehdit eden şiddet yaygınlaşmıştır. Yerel halkın çoğunluğu açlık ve sefaletle karşı karşıya kalmış, adeta Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde belirlenen en temel ihtiyaçlar arasında yer verilen fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum kalmışlardır (Akpınar, 2017; Sezer, 2017). Bu durum Suriye vatandaşlarının hayatta kalmak için komşu ülkelere göçlerini zorunlu kılmıştır.

Birçok Suriyeli, yoğun olarak Türkiye'nin de içinde bulunduğu Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'a sınır ötesi göç etmişlerdir (Bitkal, 2014; Ekici ve Tuncel, 2015). Türkiye uyguladığı açık kapı politikası ile Suriyeli göçmenlerin öncelikli olarak sığınma talebinde bulundukları bir ülke haline gelmiştir. Suriye'den Türkiye'ye gelen ilk zorunlu göç dalgası 2011 Nisan ayını göstermektedir. Suriye'deki iç savaşın büyümesi ve sivil can kayıplarının artmasıyla bu dalga gittikçe düzensizleşmiş ve büyümüştür (Akşit, Bozok ve Bozok, 2015). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) Aralık 2018'de güncellediği verilere göre, ülkesini terk edip diğer ülkelere göç eden kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 5,6 milyon, Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı ise 3,6 milyon olarak verilmiştir. Bu dünyadaki Suriyeli mültecilerin %23'üne tekabül etmektedir ve bu en fazla Suriyeli mülteci nüfusuna sahip ülke olduğumuz anlamına, aynı zamanda da dünyanın en büyük mülteci nüfusu barındıran ülkesi olduğumuz anlamına gelmektedir. Gelen mültecilere devlet bazında yapılan harcamalar 11,5 milyar Euro'nun üstündedir (Akpınar, 2017).

Bu göç akımı Türkiye'deki kültürel, iktisadi, toplumsal ve siyasal ilişkileri şekillendirmiş ve biçimlendirmiştir. Günümüzde hala göç alan bir ülke konumunda olmasından dolayı Türkiye'nin biçimlenmesi ve şekillenmesi de hala devam etmektedir (Akşit, Bozok ve Bozok, 2015).

1.2.İltica

İltica, bir kişinin ayrımcı yasal kovuşturmalar ya da çeşitli baskılar nedeniyle ikamet ettiği ülkeyi terk ederek, yabancı bir devletin sınırlarına girerek o devletin korumasını aramasıdır. (Akyürek, 2007).

Tomanbay'ın (2004) açıklamalarına göre, iltica alanında kullanılan mülteci ve sığınmacı kavramları yanlış anlamda kullanıldıkları, Arapça kökenli "mülteci" kavramının Türkçe karşılığı sığınmacı, "iltica" kavramı ise "sığınma" anlamına gelmektedir. Ancak 1951 Cenevre Sözleşmesi Türkçe'ye çevrildiğinde farklı terimler olan "asylum seeker" ve "refugee" kavramları, "sığınmacı" ve "mülteci" olarak yani aynı anlamda kullanılan iki kelime ile karşılık bulmuştur.

1.3.Göçmen

Göçmenin tanımı, 5543 sayılı İskân Kanunumuza göre "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır" şeklindedir. Kanuna göre göçmen olabilmek için Türk soyundan olmakla birlikte Türk kültürüne de bağlı olunması gerekmektedir. Bu iki şartı sağlamayanlar, münferit yabancılar olarak tanımlanmıştır (5543 Sayılı İskân Kanunu, 2006). Buradaki yabancı olma bizzat grubun bir unsuru olmayı ancak grup içerisindeki üyeliğin dışında ve onunla yüzleşme içeren bir unsurdur (Ünsaldı, 2016).

Global düzeyde kabul edilmiş genel bir göçmen tanımı yoktur. Göçmen, yaşadığı ortamdaki hoşnutsuzluktan ya da ekonomik sebeplerden dolayı kendi vatanını kendi isteği ile terk eden ve başka bir ülkeye legal veya illegal yollarla yerleşip orada yaşamını sürdüren kimsedir (Olcay, 2012). Başka bir ülkeye gidilen ülkenin yetkililerinin izni dahilinde giden kişilere göçmen denilmekte, izinsiz bir şekilde ülkeye girenler için kaçak göçmen denilmektedir (Kara ve Korkut 2010).

Göçmen tanımının, kişinin yaşam düzeyini daha da rahata eriştirebilmek amacıyla dışarıdan herhangi bir zorlamaya maruz kalmadan, kişinin kendi iradesiyle yer değiştirmeye karar vermesi durumunu kapsadığı kabul görülmektedir. Böylece bu terim, kişilerin kendilerinin ve ailelerinin sosyal ve maddi durumlarını iyileştirmek ya da gelecekteki umutlarını artırmak için başka bir yere göç eden kişileri kapsamaktadır (Nevşehir Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu, 2016).

1.4.Sığınmacı

Sığınma kavramını araştırdığımız zaman ikamet ettiği ülkesini, bir takım baskılar veya ayrımcılık, işkence gibi nedenlerle terk etmesi, yabancı bir devletin diplomatik temsilciliklerine veya savaş gemilerine girmesi, kendi devletinden yararlanamadığı korumayı yabancı devletten talep etmesi durumu olarak da ifade edilmektedir (Aybay 2005).

Sığınmacılık kavramı mültecilik statüsü almaktaki ara süreci kapsamaktadır. Kişi mülteci olmak niyetiyle başka bir ülkeye mülteci olmak amacıyla başvurduğu anda sığınmacı statüsünü kazanmış olur (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2010: 151-152).

Sığınma kavramının içeriğine göre sığınmacı sıfatının kazanılabilmesi için dört şartın sağlanması gerekmektedir. Bunlar (Sylvie 2004):

1- Sığınma arayan kişinin daha önce yaşadığı ülkenin dışında olması gerekir.

2- Mültecilik için başvuruda bulunan kişinin söz konusu ülkeden koruma isteyemeyecek durumda olması veya yardım istememesi gerekir.

3- Sığınma talebinde bulunan kişinin yaşadığı ülkede can güvenliğinin bulunmaması, özgürce yaşayamamaktan ve şiddet görmekten korkuyor olması gerekir. Sığınmacının yaşadığı ülkeyi terk etme sebebi, içinde bulunduğu koşullar dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

4- Sığınma arayan kişinin sözleşmede belirtilen ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba ya da siyasî düşünceye sahip olmak. (Sylvie,2004)

Cinsiyete dayalı şiddet konusu hala tartışmalıdır. (BMMYK, 1997).Başka bir deyişle, zulme uğramaktan korkup başka bir devletten koruma ya da ikamet isteyen, isteği henüz kabul edilmeyen kişi, sığınmacı; talebi kabul edilen kişi mültecidir(Buz, 2003).

1.5. Türkiye Ve Mülteci Tarihi

Türkiye coğrafi konumu ve jeopolitik öneminden dolayı göç hareketlerinin yoğun yaşandığı bir ülkedir. Ancak Türkiye dışına yönelen göç hareketleri ile Türkiye'ye yönelen göç hareketleri, birbirinden farklı göç politikalarını beraberinde getirmiştir. Bu bölümde Türk Tarihi'nde yıllar içinde alınan göç hareketlerine değineceğiz.

Osmanlı toprak genişliği ve köklü tarihi sebebiyle birçok göç hareketine ev sahipliği ya da tanıklık etmiştir. Yani göç hareketinde ana hedef olabildiği gibi göç güzergahında bir araç durumunda olduğu da görülmüştür. Tarih boyunca incelediğimiz, II. Bayazıd Dönemi'nde İspanya'da Hristiyanların zulmünden kaçarak Osmanlı'ya sığınan Yahudiler, Kırım'ın işgaliyle Osmanlı'ya sığınan Müslümanlar, Rusya ile yapılan mücadele sonucu savaşı kaybedip Osmanlı'ya sığınan Polonya Liderleri (Kaynak,1992) Osmanlı'daki göç hareketlerine gösterilebilecek bazı örneklerdendir.

I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti savaştan çıkmış, toprak genişliği değişmiş bu nedenle büyük bir göç hareketine sahip olmuştur. Görülen hareketlerin ilki savaş sonrası nüfus mübadelesidir. Nüfus mübadelesi ilk olarak 1923 yılı Lozan Antlaşması ile Yunanistan ve daha sonrasında Bulgaristan ile yapılmış toplu göç hareketlerindendir (Türkeş,1998). 1923-1950 yılları arasında göç Türkiye'de iki anlama gelmektedir. Bunlardan ilki; Gayrimüslimlerin yurtdışına göçü, ikincisi, önceden Osmanlı topraklarında olan ancak modern Türkiye sınırları dışında kalan ülkelerdeki Müslüman ve Türk nüfusunun Türkiye'ye göç etmesinin sağlanmasıdır (İçduygu, 2010: 25-26).

Bu yıllar arasında özellikle Balkanlar olmak üzere Osmanlı topraklarında olan bölgelerden modern Türkiye yapılan göç eden kişi sayısı farklı kaynaklarda 720-800 bin ya da 1,6 milyon olarak ifade edilmektedir. (Çagaptay, 2002, Kirişçi, 2000 aktaran Danış ve Parla, 2009).

14 Haziran 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskan Kanunu ile birlikte ,“Muhacirlerin ve mültecilerin kabulü” başlıklı birinci faslının üçüncü maddesine göre sadece “Türk etnik soyundan ve Türk kültüründen olanlara” göç etme, iskan ve vatandaşlık hakkı tanınmış, ve kimin bu kanuna dahil olacağına dair yetki Bakanlar Kurulu’na verilerek 1923-1950 yılları arasında Türk kökeni ve soyundan gelen 2 milyon göçmenin Türkiye’ye yerleştiği görülmektedir. (İçduygu, Erder,, Gençkaya, 2014, s. 235, Odman,1995). Bahsedilen kanun ile Balkanlar, Kafkaslar ve Asya’da Türkçe konuşan göçmenler ile, etnik olarak Türk kökenli olmayan Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar ve Tatarlar Türkiye’ye yerleştirilmiş, böylece 600.000 civarında sığınmacının Balkanlar’dan Türkiye’ye geldiği düşünülmektedir (Kirişçi, 1996)
1950-1980 yılları arasında gerçekleşen ikinci dönem göç hareketinde, şehirleşmenin artmasıyla birlikte kırdan şehre yoğun şekilde göç hareketinin olduğu görülmüştür. Müslüman Türklerin Türkiye’ye , Müslüman olmayanların ülkenin dışına göçü de büyük oranda bu dönemde gerçekleşmiştir. Yine Türkiye’den başta Avrupa, daha sonra Avusturalya ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yapılan işçi göçleri de bu dönemde meydana gelmiştir. (Abadan-Unat, 2002, İçduygu 2004; aktaran İçduygu, 2010: 27,29).

1960’lı yılların başında Türk yetkililer tarafından Avrupa’da ikamet eden mültecilerin sorunlarıyla ilgili yetkili makamlarla iletişime geçilerek Doğu Bloğu ülkelerinden kaçan ve Türkiye’ye sığınan yirmi bini aşkın insan mülteci olarak üçüncü ülkeye yerleştirilmiştir. (İçduygu ve Sirkeci 1999); Uygulanan Türkiye’nin göç politikalarında bir geçiş ülkesi olarak görev yaptığını göstermektedir.

Üçüncü dönem olarak 1980 yılına gelindiğinde, Türkiye’den yurt dışına evlilik göçü ya da sığınma-mülteci hareketinin devam ettiği görülmektedir, ayrıca bu dönemde Amerika ve Kanada’ya göç başlamıştır. Ayrıca bu dönemde, Türkiye’ye Müslüman ya da Türk olmayanların göçleri de başlamıştır. Bu göç hareketi düzensiz şekildedir. (İçduygu, 2010: 30).

1979 yılında İran’da meydana gelen devrim sonrası ülkelerini terk ederek ülkemize gelen grup ilk sığınmacı grubunu oluşturmakta ve1980-1981 yılları arasında 1.5 milyon İran vatandaşının ülkemizi Avrupa’ya geçişte bekleme yeri olarak kullandığı, ikinci

sığınma hareketi ise 1988-1991 yılları arasında Körfez Krizi'nden kaçarak ülkemize sığınan 600.000 Irak vatandaşının oluşturduğu, üçüncü sığınma hareketinin ise 1991 yılında Irak ordusundan kaçan ve Kürt, Arap ve Keldanilerin oluşturduğu görülmektedir(Kirişçi,2000). Sığınmacıların bir bölümünün 1992 Bosna Hersek örneği gibi ülkelerine geri döndüğü, önemli bir kısmının da İran ve Irak'tan gelen sığınmacılar gibi yerleştikleri öğrenilmiştir (İçduygu ve Sirkeci 1999).

Ülkemizde yaşanan son ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük göç dalgası; 15 Mart 2011 yılında Suriye'de başlayan savaş ile birlikte ülkesinden ayrılan ve güvenli bölge arayışına girerek çevre ülkelere göç eden Suriyeliler oluşturmaktadır. İlk zamanlar çok yoğun olmayan göç dalgası 2014 yılı sonrası artan çatışmalar, uluslararası müdahaleler ve denge değişiklikleri sonucunda şiddetlenen kriz nedeniyle yoğunlaşmış ve mültecilerin geri dönüş umutlarını azaltmıştır (Esen, Duman ve Alper, 2016). Suriye'deki kriz ve çatışmalar 2018 itibariyle 7 yılı geride bırakırken 12 milyon civarında Suriyeli evini terk etmiştir. Bu 12 milyon insanın da 5.6 milyonu Irak, Lübnan, Mısır, Türkiye ve Ürdün gibi komşu ülkelere sığınmıştır. Göç idaresinin Mart 2018 verilerine göre Türkiye'de geçici koruma altında 3.567.130 Suriyeli ikamet etmektedir. Suriyeli sığınmacıların %44.82'si can güvenliği kaygısıyla, %28.3'ü iktisadi sıkıntılar nedeniyle, %20.2'si siyasi baskı nedeniyle, %6.6'sı da toplumsal baskı gördüğü için Türkiye'ye göç ettiğini belirtmiştir. Suriyeli mültecilerin %86.6'sı aileleriyle birlikte Türkiye'ye göç etmiştir (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2013). Türkiye Suriye'den almış olduğu göç sonrası 2015 yılından sonra en çok sığınmacı barındıran ülke olarak, göç veren ülke statüsünden çıkıp göç alan ülke konumuna geçmiştir (Kirişçi, 1998, s. 111).

Türkiye Cumhuriyeti Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan Suriye vatandaşları için kayıtsız kalmamış "açık kapı" politikası izleyerek, 136.985 barınma merkezlerinde olmak üzere toplam 3.466.103 çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. (Akpınar, 2017) AFAD tarafından 10 ilde oluşturulan 25 barınma merkezlerinde kalanlara ısınma, market, güvenlik, ibadethane, haberleşme, tercümanlık, psiko-sosyal destek, haberleşme, itfaiye, altyapı ve bankacılık hizmetleri sunulmaktadır. Bu tesislerde ayrıca eğitim, meslek kursları, dinlenme ortamları, çocuklar için oyun parkları ve internet erişimi hizmetleri de bulunmaktadır (Kutlu ve Duruşkan 2016).

Türkiye'deki mülteci sayısı; 3,6 milyondan fazla olduğu ve %45'inin 18 yaş altı çocuklardan oluştuğu, 10-18 yaş aralığında 660.214 çocuğun bulunduğu ve 2011 yılından beri çocuk nüfusunda artış olduğu görülmektedir. (GİGM, Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, 2019) . MEB 'den alınan bilgilere göre, 23.849 kamp içinde, 84.755 kamp dışında, 529.723 resmi okullarda, 16.718 açık öğretime devam eden çocuk olduğu görülmektedir (Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, 2019).

1.6. Türkiye'de Mültecilerle İlgili Kabul Edilen Kanunlar ve Uygulamalar

1.6.1. Askerlik Kanunu

21 Mayıs 1927 yılında göçmen ve sığınmacıların vatandaşlığa alınmaları sonrası kaç yaşında olurlarsa olsunlar askere alınacaklarını gösteren 111 sayılı kanundur. Vatandaşlığa kabul edilmeden önce askerlik yapmış olmaları gibi bir koşul bulunmamakta (Buz 2002) ve eğer yaşları askerlik yapmalarına engel ise mülteciler askerlikten muaf sayılır (Buz 2008).

1.6.2. İskân Kanunu

Türkiye'de bulunan mülteci ve sığınmacıların haklarını düzenleyen ilk yasadır. 14 Haziran 1934 yılında kabul edilmiştir. Bir taraftan Türkiye'ye göç edecek kişilerin haklarını düzenlerken diğer taraftan farklı ırk ve milletlerden sığınmacıların iskân koşullarını belirlemektir (Tarhanlı, 2000). Kanun'un amaçlarından ülkeye göç etmiş kişilerin bir an önce yerleşmeleri ve yeni hayatlarına uyum sağlamaları, daha önceden göç etmiş mültecilerin de hayatlarına yönelik düzenlemelerde yardımcı olma gösterilebilmektedir. (Kılıç 2008).

1.6.3. Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun

Türkiye'ye giriş yapan yabancılar ülke içinde seyahat ve ikamet etme hakkına sahiptir. Yabancıların ikamet süresi, ikamet süresinin ne şekilde uzatılacağı, şahsiliği ve aile bütünlüğü amacıy la aile bireyleri ile görüşmek amacıyla ülkeye yapılacak giriş çıkışın denetlenmesini içermektedir (Odman,2008).

1.6.4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

11.04.2013 tarih Resmi Gazetede yayımlanarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte göç yönetiminde kurumsal yapılanmanın ilk adımının atıldığı bilinmektedir.. Türkiye Cumhuriyeti'nden koruma talep eden yabancıların korunmasının sağlanması ve yürütülen işlemlerden sorumlu İçişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve karar ile birlikte Türkiye'de yeni bir yapılanma meydana gelmiştir. Bu yapılanma sayesinde mültecilere yönelik istatistiki analizlerin hazırlanmasında ve takip edilmesinde önemli rol oynamaktadır (Çakı, 2019)

1.7.Mülteci Hakları

BM Genel Kurulu da 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (111) sayılı kararı ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul etmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne göre haklar şu şekildedir;

- Yaşama hakkı
- Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı
- İşkence Yasağı
- Adil Yargılanma Hakkı
- Özgürlük ve Güvenlik Hakkı
- Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması
- Cezaların Yasallığı
- Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü
- Düşünce, İfade, Vicdan ve Din Özgürlüğü
- Etkili Başvuru Hakkı
- Evlenme Hakkı

- Ayrımcılık Yasağı
- Eğitim Hakkı
- Sağlık Hakkı
- Bir Ülkeyi Terk Edebilme ve Başka Bir Ülkeye Sığınma Hakkı
- Vatandaşlık Kazanma Hakkı
- Dilekçe Hakkı
- İkamet Etme ve Konut Dokunulmazlığı Hakkı

Mültecilerin bu hakları, bu kişilerin başka bir ülkeye nasıl ve neden gittikleri fark etmeksizin uluslararası hukuk tarafından korunmaktadır. Mülteci hakları ile ilgili dünyada yaşanan gelişmelerin yanında Türkiye'de de çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Çünkü Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve savaşlar ülkeye dönük yoğun göç hareketlerine yol açmıştır. Başlangıçta Türkiye transit bir ülke konumunda olsa da zaman içerisinde kaynak ülke haline dönüşerek mülteciler açısından önemli bir merkez olmuştur (İçduygu vd., 2014). Mülteci hareketliliği nedeniyle ortaya çıkan sorunların karmaşıklığı, Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ve yoğun göç hareketleri bu anlamda Türkiye'de bazı yeniliklerin yaşanmasını zorunda kalmıştır. Bu noktada 2013 yılında *"Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"* ile birlikte Türkiye iltica ve göç konusunda mevcut mevzuatını tek çatı altında toplayarak bu alana has bir idari yapılanma olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. Böylelikle Türkiye'de sığınma ve göç konusundaki önemli bir eksiklik giderilmiştir (Savar ve Kedikli, 2019).

1.8.Suriyeli Mültecilerin Sorunları

Dünyada üzerinde birçok insan yaşamış olduğu yeri terk edip, yeni yaşam kurabilecekleri yerler aramaktadır. Bu yer değişikliği zorunlu olabileceği gibi isteğe bağlı bir şekilde de gerçekleştirilebilmektedir. İnsan haklarının ihlali, iç çatışmalar, savaşlar, ekonomik sebepler, doğal afetler, sosyal sorunlar gibi nedenler yer değişikliklerinin sebebi olarak gösterilebilmektedir.

Ülkeler arası yapılan göçleri incelediğimizde, göç eden topluluğun ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal, psikolojik ve eğitim geçmişi ve deneyimleri göç ettiği yere

adaptasyonu olumlu ya da olumsuz yönde etkilendiği görülmektedir. (Şahin, 2001). Mülteci ve sığınmacıların yaşanan süreç öncesinde, esnasında ve sonrasında yaşamış olduğu uyum sürecinde pek çok sorun ile başa çıkmakta, ev sahibi ülkeye uyum sağlayabilmek için farklı düzeylerde ve alanlarda yardıma ihtiyaç duymaktadırlar(Tekin 2009).

Çeşitli nedenlerle yaşadıkları ülkeyi terk etmek durumunda kalan mültecilerle ilgili bu tarz düzenlemeler yapılsa da mülteciler ülkemizde hala barınma, eğitim, sağlık, sosyal yardım ve çalışma hayatı gibi temel konularda çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sorunların çözümü konusunda farklı mekanizmalar farklı nedenlerle bu sorunların tam anlamıyla çözüldüğünü söylemek mümkün değildir. Hukuki düzenlemelerde yaşanan eksiklikler, idari kapasite yetersizliği ve bazı sosyal nedenler mültecilerin yaşadıkları sorunların nedenini oluşturmaktadır (Savar ve Kedikli, 2019). Ayrıca her yerde tamamen veya kısmen yersiz mutsuz olmak ve tam anlamında hiçbir yerde olamamak üzücü kimi zaman baş ağrıtıcı bir tecrübe olmaktadır (Bauman, 2017).

Tüm Dünya'da olduğu gibi Türkiye'ye göç eden mülteciler de farklı sorunlar yaşamaktadırlar. Barınma, iş hayatı ve eğitim yaşanan problemlerin başında gelmektedir (İçduygu, 2004: 25–36) Bireylerin kendi kültürleri ve yaşadıkları yerlerden zorunlu olarak ayrılması durumunda gerçekleşen süreç, bireyin kendi psiko-sosyal ve fiziksel dünyasından kopmasına sebep olmaktadır. (Buz, 2004) Böylece göç bir çok soruna sebep olurken bireyin yaşam koşullarını, fiziksel ortamını ve psikolojik dünyasını şekillendirmektedir.(Gökçan, Açıkyıldız ve Ataman, 2015). Aşağıda göç sonrası uyum sürecinde Türkiye'deki mültecilerin yaşamış oldukları problemlere değinilecektir. Yaşanan sorunları Fiziksel Sorunlar, Ruhsal Sorunlar ve Kültürel Sorunlar olarak incelemek mümkündür.

1.8.1.Fiziksel Sorunlar

Sığınmacı ve mülteciler barınma, iş bulma, beslenme, zorlu yaşam koşulları açısından, eğitim, sosyal hizmetlere ulaşım, sağlık sorunlarının çözümü, şiddet açısından en dezavantajlı göçmen grupları olduğunu söylemek mümkündür. (Taştan, 2014). Özellikle göçün ilk günlerinde mültecilerin günlük yaşamlarını kendi imkanlarıyla devam ettirmekte zorluk yaşadıkları görülmektedir. Yukarıda belirtilen sorunlara ek olarak,

kültürün tamamen farklı olduğu bir yerde yaşama sorunu, manevi değerlerden kopmak, statü kaybı, sosyal ilişkilerin kaybı da eklenerek göç etmenin zorluğu daha net anlaşılabilir(Buz, 2008).

1.8.2.Ruhsal Sorunlar

Ergenler ve çocuklar hem içinde bulundukları gelişim dönemi hem de yaşamış oldukları stres faktörü yoğunluğu sebebiyle yetişkinlere oranla stresten etkilenme ihtimalleri daha yüksektir. Özellikle savaşa maruz kalmış çocukların yaşamış oldukların, hem savaş esnasında hem de savaştan sonraki belirsizlik sebebiyle ruh sağlıklarına yönelik ciddi risk faktörü olduğu bilinmektedir.

Yapılan bir araştırmaya göre Suriyeli mülteci çocukların %45.7'sinin geçmişte yaşamış olduğu olayla ilgili anıların sürekli gözünün önüne geldiğini aktardığı, %48.2'sinin genellikle yaşadığı olayı düşündüğü, %46.8'inin olayla ilgili olarak konuşmaktan sık sık kaçındığı, , %44.3'ünün olayla ilgili olarak güçlü duygulara sahip olduğu, %44.3'ünün olayı hatırlatan etkenlerden kaçındığı, %44.3'ünün olayın düşünmek istemediği zaman aklına geldiğini aktardığı, %43.9'unun olayı unutmaya çalıştığı görülmektedir (Özer ve Şirin, 2013).

Yine Türkiye'deki kamplarda en az 6 ay yaşayan, 303 Suriyeli sığınmacı çocukla yapılan araştırmada, çocukların %53.79'u sağlık hizmetlerinden dolayı memnun olduğunu belirtirmiş, Türkiye'ye göç ettikten sonra ruhsal sorunlarından dolayı hastaneye gitme ihtiyacı hissedenlerin %4.5 olduğu görülmektedir. Mültecilerin %53'ü son 1 yılda aile yaşantılarında yaşanan sarsıntının çok büyük olduğunu, %31'i ailelerinden ayrılmak zorunda kaldıklarını, %26'sı aile üyelerinden birini kaybettiklerini, %20'si hayatlarını etkileyen sağlık sorunu geçirdiklerini, %52'si başına büyük bir felaket geldiğini %25'i ciddi bir kaza yaşadıklarını, , %79'u Suriye'de savaş veya askeri çatışma yaşadıklarını, %58'i stresli bir olaya maruz kaldığını, %61'i başkasının hayatının tehlikede olduğunu düşündürten bir olaya tanık olduğunu %30 kendisine fiziksel zarar verildiğini, %59'u başkasına uygulanan fiziksel şiddet olayına tanık olduğunu, belirtmektedir (Özer ve Şirin, 2013)

1.8.3.Kültürel Sorunlar

Ülke içinde bölgeden bölgeye bile farklılık görünürken, ülkeler arası farklılık görünmesi muhtemeldir. Toplumların yaşadıkları bölgelerdeki kültürel özellikler toplumları etkilemektedir. Bu nedenle mülteciler ve sığınmacılar göç ettikleri ülkelere uyum sağlamaya çalışmakta ve uyum sağlama aşamasında bazı problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. (Karasu 2016). Yerleşilen bölgedeki dil farklılığı bölgedeki halkın ön yargısının, dilinin bilinmemesi, yöre halkının ön yargısı, farklı manevi alt yapı, kültürel farklılıklar sosyal anlamda probleme sebep olmaktadır. Problemin çözümün yerel halkın vicdanına bırakılmakta halbuki devlet aracılığıyla kültürel farklılıkların çözümü için adım atılmalıdır (Akalın, 2016).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLERİN ÖZGÜN DURUMU VE SOSYAL UYUM

Birçok açıdan öngörülememiş olan Suriyeli mülteci nüfusu artışıyla karşı karşıya kalan Türkiye, sağlıktan, beslenmeye, eğitimden, uyuma kadar birçok alanda altyapı sorunlarıyla karşı karşıya kalmış, hazırlıksız yakalanmıştır. Avrupa'ya baktığımızda da birçok ülkenin bu şekilde yoğun ve sık gelen göç akınına karşın pek de deneyim sahibi olmadığı söylenebilir. (Bauböck ve Tripkovic, 2016). Bu yüzden Suriyeli mültecilerin doğru ve istikrarlı bir şekilde kayıt altına alınması ve bu doğrultuda denetimlerin yapılması çok önemlidir (Akşit, Bozok ve Bozok, 2015). Diğer taraftan Türkiye'de ise 2014 yılı Ekim ayında çıkarılan "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile birlikte Suriyeliler geçici koruma statüsü kapsamına dahil edilmiştir. Böylece Geçici Koruma Kimlik Belgesi'ne sahip olan Suriyeliler eğitim, sağlık, sosyal hizmet, sosyal yardım ve tercumanlık gibi hizmetlerden faydalanmaktadırlar (Yıldırımalp ve İslamoğlu, 2016).

Hem Cenevre Sözleşmesi'ni hem de Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokole imza atan Türkiye uzun bir müddet bu konu hakkında bir düzenleme yoluna gitmemiştir. Bunun nedeni olarak, Suriye ve Irak'tan gelen göç dalgası dışında daha önceden yoğun bir göçmen krizine maruz kalmamış olması olarak gösterilebilir. Bundan sonra ilgili düzenlemelerin uygulamada çeşitli problemlere yol açmasıyla birlikte tek bir mülteci hukuku mevzuatı hazırlayan Türkiye, 11 Nisan 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur (Uzun, 2015).

Düzenlemeler sonrası, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin bir kısmı Suriye sınır hattında oluşturulmuş konteyner kentlere, çadır kentlere ve kamplara yerleştirilmiştir. Büyük bir

kısmı ise kamp dışında kalmaktadır. Özellikle İstanbul, Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler olarak tanımlanmakta ve diğer şehirlerde de Suriyeli mülteci nüfusunun gittikçe arttığı gözlenmektedir (Apak, 2014). Kamplar yerine şehirlerde yaşamayı tercih eden Suriyelilerin bir kısmı büyük şehirlerde yaşamayı tercih etmiştir (İstanbul, Ankara, Mersin, İzmir vb.). Bir kısmı ise Türkiye Suriye sınırına komşu şehirlerde (Şanlıurfa, Gaziantep) yaşamayı tercih etmektedir. Fakat kamp dışında yaşayan bu kesimin acil ihtiyaçları karşılayamama oranı çok daha yüksektir. Barınma, yemek, eğitim ve sağlık ihtiyaçları süregelmektedir (Kanat ve Üstün, 2015).

Dünyada giderek artan göç hareketliliğinde çocukların konumu ise göçün pasif katılımcıları olmalarından ibaret değildir. Ailelerin göç etme motivasyonunda önemli bir etken olan çocuklar aynı zamanda göç sürecinin aktif özneleridir. Günümüzde tek başına göç eden ve iltica başvurusunda bulunan refakatsiz küçüklerin sayısındaki artış bu durumun bir kanıtıdır. Çocukların göç sürecinde ve sonrasında yaşadıkları zorluklar göz önüne alındığında göç politikalarının çocuk politikalarıyla birlikte düşünülmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır (Şentöregil, M. 2017). Özellikle göç sonrası mülteci çocukların, temel ihtiyaçlarından sevme-sevilme ait olma ve eğitim ihtiyaçlarına kadar birçok alanın üstünde durulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır

2.1.Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Sorunları

Savaş öncesi istatistikler baz alındığında, Suriye halkının öğrenim seviyesinin, diğer Arap ülkelerine nazaran daha yüksek olduğu gözlenmektedir. 10 yaş ve üstü nüfusun %76,9'u okur-yazardır. Erkek nüfusun %89,7'si, kadın nüfusunun ise %64'ü okur-yazardır. Ayrıca Savaş öncesi okullaşma oranı %94'tür. (KTO, 2008; MEB, 2018). Savaş sonrası ülkemize sığınan Suriyeli mültecilerle Kilis'te yapılan bir araştırmada "Suriye'de yarım kalan eğitimlerini Türkiye'de tamamlamak istemelerine" yönelik bir soru sorulmuş ve araştırmaya katılan 105 kişinin %57,1'i "Evet" cevabını %42,9'u "Hayır" cevabını vermiştir (Paksoy ve Karadeniz, 2016). Araştırma sonucuna göre Suriyeli mültecilerin yaklaşık ikisinden biri Türkiye'de eğitim alma konusuna sıcak bakmaktadır.

Türkiye'de savaşın ilk yıllarından beri artan Suriyeli mülteci nüfusuyla birlikte Suriyeli mülteci çocukların sayısı da yıldan yıla artış göstermiştir. (Arslan ve Şeker, 2015;

UNHCR, 2018). UNICEF'in (2018b) Temmuz ayındaki son paylaştığı verilere göre Türkiye'de kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 3,903,942'a ulaşmıştır. Bu sayının 1,682,486 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Suriyeli mülteci çocukların ise yaklaşık 900 bini okul çağındadır ve herhangi bir okula kayıtlı Suriyeli mülteci çocuk sayısı bir önceki eğitim-öğretim dönemine oranla %25 artarak 600 bin'e ulaşmıştır. Okula devam etmeyen Suriyeli mülteci çocuk sayısı ise 300 bin olarak tahmin edilmiştir. Türkiye'deki Suriyeli mülteci krizinin başlangıcından beri ilk kez Aralık ayında devlet okullarına kayıtlı (373,381) Suriyeli mülteci çocuk sayısı, Geçici Eğitim Merkezleri'nde (GEM) kayıtlı (237,134) Suriyeli mülteci çocuk sayısını geçmiştir (UNICEF, 2017). Geçtiğimiz senelerde diğer resmi kaynaklardan paylaşılan verilere baktığımızda da her sene devlet okullarına kayıt edilen Suriyeli mülteci çocuk sayısının önemli ölçüde arttığını görmekteyiz (AFAD, 2013; GİGM, 2018). Bunun nedeni olarak Suriye'deki iç savaşın hala devam etmesi ve daha da devam edeceğine yönelik izlenimlerdir. Tüm bu etkenlerin neticesinde de 'Okul çağındaki Suriyeli Mülteci' ve 'Okula kayıtlı Suriyeli Mülteci Çocuk' sayısı da her sene katlanarak artmıştır (Kılcan, Çepni ve Kılınç, 2017).

Artan Suriyeli mülteci çocuk nüfusuyla birlikte, uzun süre eğitimsiz kalan ve herhangi bir kurum bazlı eğitime devam edemeyen nüfus da artmaya devam etmiştir. Bunun sonucunda da uzun süre eğitimsiz kalan Suriyeli mülteci çocuklar için ileride öngörülemez problemlerin ortaya çıkma riski görülmeye başlanmıştır (Emin, 2016). Bu nedenle acil ihtiyaçtan, barınma ihtiyacına kadar birçok alanda mültecilere yönelik desteklerini devam ettiren Türkiye Cumhuriyeti, eğitim alanında da çeşitli yenilik ve politikalara gitmiştir. Avrupa'nın yavaş ve zorlamacı çözümünün bir sonucu olarak ülkeler suriyeli mülteci sorununu kendi sınırlarının dışında tutmak yönünde bir eğilim taşımaktadırlar (Crul, Keskiner, Schneider, Lelie ve Ghaeminia, 2016) Avrupa'nın aksine Türkiye bir an önce eğitim probleminin üstüne gidip yenilik ve politikalar üretmiştir. Bunlara örnek olarak; Geçici Eğitim Merkezleri, Yabancılara Türkçe Eğitimi doğrultusunda Suriyelilere sağlanan kolaylıklar, çeşitli STK'ların özel burs sağlaması (Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları vb.), TBMM'de sunulan önergeler (2013) Çıkarılan Yönetmelik ve genelgeler (MEB, 2014) verilebilir (Seydi, 2014; Emin, 2016).

Özellikle en çok korunmaya, yardıma ve desteğe ihtiyaç duyan Suriyeli çocuklar söz konusu olduğunda Türkiye Cumhuriyeti, tüm bu süreçten fazla etkilenmemeleri için öncelikle çocuklara yönelik önemli çalışmalar yapmakta ve altyapılar hazırlamaktadır (Çoban Sural ve Güler Arı, 2017). Bu bağlamda birçok yeniliğe gidilmiş, Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan çeşitli düzenlemelerle Suriyeli mülteci çocukların kurum bazlı eğitim kurumlarında kendi akranlarıyla birlikte eğitim almalarının önü açılmıştır (MEB, 2014; Uzun ve Bütün, 2016).

Bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti, kendisine sığınan Suriyeli mülteci çocukların bir an önce eğitim alması için gerekli kurum ve kuruluşlarla ortak işbirliği kurmuştur. İlgili kurumlar bu insanları çeşitli şehirlere dağıtarak çocukların eğitim hakkını verimli bir şekilde sürdürmesi ve sosyalleşebilmesi için GEM'lerle birlikte Suriyeli çocukların devlet okullarına devamının sağlanması için bir takım çalışmalar yürütmektedir. Fakat devlet okullarına yerleşim kabul edilebilir olsa da uygulamada başta dilsel sorunlar nedeniyle problemler yaşanabilmekte ve eğitimin kalitesi düşebilmektedir (İmamoğlu ve Çalışkan, 2017).

Türkiye'de göçmenlerin eğitim öğretim hizmetlerine dönük yasal mevzuatın bulunmasına rağmen mülteci, sığınmacı ve göçmen çocukların eğitim öğretim hizmetlerine erişimi ile ilgili koşulların elverişli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ayrıca ülke genelinde göçmenlere sunulacak eğitim öğretim hizmetleri ile ilgili herhangi bir yönlendirme ya da koşul içerikli bir yönerge de bulunmamaktadır. Bunun yanında okullarda göçmenlerin eğitimi konusunda hazırlanmış ve öğretmenlere kültürlerarası eğitim, vatandaşlık ve insan hakları, ayrımcılık gibi konularla ilgili rehberlik yapılmamıştır. Bu nedenle okulların göçmenlerin eğitim öğretim hizmetlerine hazır hale gelebilmesi ve göçmen çocukların eğitim politikalarının planlanması ve belirlenmesi amacıyla 2013 yılı Nisan ve Eylül aylarında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgeler ile birlikte bu konuda Suriyeli çocukların eğitim sorunlarına çözümler üretilmeye başlanmıştır. Nitekim 2014 yılı Ekim ayında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile birlikte Suriyeliler eğitim hakkını elde etmişlerdir. Ayrıca yine 2014 yılı Eylül ayında çıkarılan Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile birlikte Suriyeliler'e sunacak eğitim hizmetlerinde belli bir standart belirlenmiş ve bu standartlar güvence altına alınmıştır. Daha sonra Milli

Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 2015-2019 Stratejik Planı ile birlikte ilk defa Suriyelilerin eğitim hizmetleri stratejik planda yer almıştır (Emin, 2016).
Çocukların eğitim haklarının güvence altına alınabilmesi için İç İşleri Bakanlığı ile yapılan işbirliği sonucunda sığınmacı çocukların ilkokul diploması alabilmeleri için çalışmalar başlatılmıştır. Bunun yanında Sosyal Yardımlaşma Vakıfları okula giden çocuklar maddi destek sunmuştur. Ayrıca eğitim merkezlerinde açılan meslek kursları ile birlikte sığınmacı çocukların kültürel ve sosyal eğitim hizmetleri almaları sağlanmıştır (Emin, 2016).

2014 öncesine kadar Türkçe öğretim yerine Arapça dilinde öğretimi destekleyen Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2014 yılında çıkardığı "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" adlı genelge ile kamplar dışında bulunan ve oturma izni almış Suriyeli mültecilerin eğitim öğretim çağındaki çocuklarının MEB'e bağlı kurumlarda kayıtlarının alınmasına yönelik ibareler eklenmiştir. Böylece Suriyeli mülteci çocukların okullarda Türk vatandaşı çocuklarla birlikte Türkçe eğitim alması sağlanmıştır (MEB, 2014).

Bu doğrultuda Suriyeli mülteci çocukları da kapsayan yabancı öğrencilere yönelik sunulan hizmetler:

- Yabancı öğrenciler, kayıt kabule ilişkin şartları (ikamet iznine, yabancı tanıtma belgesine sahip olmak) taşımaları durumunda, kendi ülkelerinde almış oldukları diploma ve öğrenim belgelerine dayanarak, denklikleri sağlandıktan sonra öğrenci yerleştirme ve nakillerinin belirlenmiş komisyonlarca öğrenim görecekleri eğitim kurumlarına yönlendirilecektir.

- İkamet izni alamayan ve/veya yabancı kimlik numarası edinemeyen fakat ilgili kurumlarca yabancı tanıtma belgesi verilip kayıt altında olan yabancı öğrenciler, öğrenim belgesi bulunmayanların beyanlarına dayalı olarak mülakat ve gerektiğinde yazılı ve sözlü sınav yoluyla seviyelerinin belirlenip denkliklerinin sağlanmasından sonra belirlenmiş komisyonlarca öğrenim görecekleri eğitim kurumlarına yönlendirilecektir.

- Kitlesel göç akınından etkilenen illerdeki kampların içinde, söz konusu merkezlerde il/ilçe milli eğitim müdürlüklerine bağlı GEM'ler kurulması için gerekli tedbirler alınacak ve komisyonların yeterli sayıda personel alması sağlanacaktır.

- Kitlesel göç akınından etkilenen illerde, ihtiyaç duyulması durumda kamplar dışında da il/ilçe milli eğitim müdürlüklerine bağlı olarak GEM'ler oluşturulacak ve valilik oluruna sunulacaktır.

- MEB'e bağlı kurumlarla GEM'lerde Türkçe'nin öğretilmesi, mesleki beceri kazandırılması, sosyal ve kültürel içerikli kursların düzenlenmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.
- Oluşturulan GEM'lerde eğitim-öğretim faaliyetlerine gönüllü olarak katılmak isteyen yabancıların değerlendirilip uygun bulunanların söz konusu merkezlerde çalışmalara destek olmaları sağlanacaktır.

- GEM'lerin oluşturulmasına karar verilmesi halinde, ihtiyaç duyulan yerde temin edilen binaların tam veya yarı zamanlı olarak il/ilçe milli eğitim müdürlüklerine bağlı olarak faaliyet yürütmek üzere tahsis edilmesi sağlanacaktır.

- Yabancı öğrencilere gerekli ders araç gereci ile burs ve yatılılık imkânlarının sağlanması için imkânlar ölçüsünde gerekli tedbirlerin alınması yönünde paydaşlarla iş birliği yürütülecektir.

- Her eğitim-öğretim yılında her dönem başında bir kez olmak üzere yılda en az iki kez il genelinde bir araya gelinerek öğrenim gören yabancılarla ilgili değerlendirmeler yapılacak ve alınan kararlar bildirilecektir.

- Bakanlık tarafından konuyla ilgili verilen diğer talimatlar, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içerisinde yürütülecektir (MEB, 2014). Şeklindedir.

Özetle, Milli Eğitim Bakanlığı 2014 yılında yayımladığı genelge ile birlikte Suriyeli çocukların devlet okullarında, GEM'lerde, Kamp içinde açılmış eğitim-öğretim

kurumlarında ve Suriyelilerin açtığı çeşitli özel okullarda öğrenim görmelerinin önü açılmıştır. Bu da geçici yerine kalıcı bir takım önlemlerin alındığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Devlet okullarında adeta Türk vatandaşı gibi hiçbir değişikliğe uğratılmadan MEB'in hazırladığı müfredatlar takip edilirken, GEM'lerde ise Suriyeli eğitimcilerle birlikte anadillerinde eğitim desteklenmekte ve kendi müfredatlarına uygun bir eğitim verilmektedir. Nitekim Kaya (2019) GEM'lerde verilen eğitimlerin Suriyeli mülteci çocukların sosyal entegrasyonları üzerindeki etkisini ele aldığı çalışmasında; GEM'lerin ve bu merkezlerde sağlanan okul ikliminin öğrencilerin okul ve ev arasında yaşadıkları kültürel şoku en aza indirdiğini ve öğrencilerin okula aidiyet duygusunu teşvik ederek sosyalizasyonlarını desteklediğini bulgulamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2019 hedeflerine bakıldığında da 2014 yılında yayınlanan genelgeye paralel olarak, Suriyeli mülteci çocukların kademeli olarak MEB'e bağlı resmi okullara kaydedilmesi çalışmaları devam etmektedir. 2018'in ilk eğitim-öğretim döneminin sonuna gelindiğinde, 14 bin 742 okulda toplam 366 bin 476 öğrenci eğitim görmektedir. 20 ilde bulunan GEM'lerde ise tamamı Suriyeli olmak üzere 229 bin 470 öğrenci yoğun Türkçe öğretimi temele alınmak kaydıyla eğitim görmektedir. Analizler sonucu savaş öncesi okullaşma oranının %94 olduğu , savaş sonrasında ise %98'e ulaşıldığı belirlenmiştir. Okul öncesi eğitimde ise savaş öncesi %12 olan okullaşma oranı %36'ya ulaşmıştır (MEB, 2018).

Mart 2017'de, Avrupa Birliği (AB) ve UNICEF, Suriyeli 230 bin ek mülteci çocuğun Türkiye'deki okullara kaydının ve uyumunun sağlanması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti devletiyle birlikte yeni bir ortaklık sağladıklarını açıklamışlardır. Bunun için ayrılan fon miktarı geçtiğimiz senelerde 42 milyon dolardır. Bu miktara 2018-2019 eğitim öğretim yılı için 62 milyon dolarlık bir ek bütçe ayrılması söz konusudur. AB'nin sağladığı fon ile bütçe krizinin önü alınmıştır. Yine UNICEF 2018 başlarına kadar dünyadaki Suriyeli mülteci çocuklar için 1 milyar dolara yakın fon desteğinde bulunmuştur. Türkiye'nin payına düşen fon 2018 yılında 230 milyon dolarken, 2019'da bu ihtiyaç UNICEF tarafından 222 milyon dolar olarak belirlenmiştir ve fonların temini devam etmektedir. Suriyeli çocukların eğitimi için bütçe eksikliğinin söz konusu olmadığı fakat geri kalan tüm sorumlulukları ve çalışmaları Türkiye Cumhuriyeti devletinin üstlenmesi gerekliliği ortadadır. Bu doğrultuda resmi makamlar, bakanlıklar

ve uluslararası kuruluşlarla yerel STK'lar birlikte çalışmalıdır (Their World Charity Committed, 2018; UNICEF, 2017; Newhouse, 2017).

UNICEF'in (2018) hedeflerinden biri 2018 sonuna kadar 600 bin Suriyeli mülteci çocuğun kurum bazlı eğitime dahil edilmesi ve bunun için 13 bin öğretmen ve eğitim personeli istihdamının teşvik edilmesidir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın paylaştığı Suriyeli çocukların okullaşma oranı verilerine (MEB, 2018) bakıldığında 2018'in ilk yarısında bu hedefin gerçekleştirildiği görülmektedir.

Ancak Suriyeli ailelerin, çocuklarını Türkiye'deki devlet okullarına ya da GEM'lere kaydetmeleri uzun bir prosedür sonucu mümkün olabilmektedir. Öncelikle resmi makamlardan Geçici Koruma kimlik belgesi ya da Yabancı Tanıtma Kartı edinmeleri gerekmektedir. Bireyler kayıt altına alındıktan sonra geçerli bir ikamet belgesiyle birlikte İl Milli Eğitim Müdürlüklerine başvurmaları gerekmektedir. 2 yönlü değerlendirmeye (çocuğun hali hazırdaki eğitim düzeyi ve mevcut becerileri) tabi tutulan çocukların okul ve sınıf düzeyi belirlenerek kayıt işlemleri gerçekleşir. Bahsedilen herhangi bir belgesi olmayan fakat başvurusu gerçekleşmiş Suriyelilerin çocukları "misafir öğrenci" olarak eğitim kurumlarına yerleştirilirler (Akpınar, 2017).

2.2. Göç ve Suriyeli Mültecilerin Ülkemize Uyumu

Uyum, bir bireyin yeni edindiği çevresiyle dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bunu devam ettirebilmesidir. Bu süreç özellikle uluslararası göçmenler için oldukça elzemdir. Kendi vatanından farklı bir vatana sığınmak zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin de, yeni duruma adapte olmaları ve yaşamlarını devam ettirmeleri, iyi bir entegrasyon sürecine bağlıdır (Apak, 2014). Suriyeli göçmenlerin uyum sürecine onların toplumumuza yeniden kültürlenmesi şeklinde değil de "barış içinde bir arada yaşamak" şeklinde bakarsak, gelecekte daha az sorunlu ve daha pozitif bir toplum içeriğine kavuşabilmemiz mümkündür (Akçiçek, 2015). Artık Suriyelilere misafir gözüyle bakmak uyum sürecini görmezden gelmek anlamına gelecektir, bu nedenle Suriyelilerin Türkiye'de uzun yıllar kalacağı kabul edilmeli ve gerekli politikalar bu yönde şekillenmelidir. Bu amaçla sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik entegrasyonu sağlayacak unsurların akıllıca ve hızlı bir şekilde kullanılması gereklidir. Aksi takdirde

suça itilen ve ötekileştirilen Suriyelilerin birçok alanda ciddi ve yıkıcı problemlere yol açması söz konusu olabilir (Ateş ve Bektaş, 2016).

2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 96. Maddesinde de çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla STK'lara 'uyum' başlığı altında bir takım görevler yüklenmiştir. Bu görevler;

1- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, mali ve ekonomik durum göz önünde bulundurulmak üzere, mülteci başvuru sahibinin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla ve kendi vatanlarına döndüklerinde de otama uyum sağlayıp gereken bilge ve beceri aktarma çalışmaları yapabilir. Bu doğrultuda her türlü kamu kurum kuruluşları, belediyeler, üniversiteler ve STK'larla ortak projeler yürütebilir ve yürütülmesini sağlayabilir.

2- Sığınmacılar ve yabancı uyruklular ülkemizin tarihi, dili, kültürü hakkında bilgi edinmek ve uyum sürecini kolaylaştırmak amacıyla kurslar ve programlardan faydalanabilir.

3- Eğitime, ekonomik faaliyetlere, kültürel ve sosyal etkileşimlerle temel sağlık hizmetlerinden yararlanılması amacıyla çeşitli bilgi, tanıtım ve benzeri aktiviteler yaygınlaştırılır, şeklindedir.

Tüm bu eylemlerin, asimilasyon ve entegrasyon olarak görülmemesi temennisiyle göçmenler hiçbir zorlamaya maruz kalmaksızın etkileşime dayalı, anlayış ve karşılıklı iletişim temelli bir harmonizasyon olarak düşünülmesi gerekmektedir. Uyum faaliyetlerinde göçmenlerin odak alınmasının yanı sıra çift yönlü bir iletişim de hedeflenmektedir. Genel Müdürlük tüm bu faaliyetlerin düzenlemesi için koordinatörlük görevini üstlenecek ve paydaşların da desteği alınacaktır (GİGM, 2017).

2.3.Suriyeli Mülteci Çocukların Ülkemize ve Eğitim Sistemine Uyumu ve Uyum Problemleri

Birçok sıkıntı yaşamakta olan Suriyeli mülteci çocukların da savaşın getirdiği olumsuz durumlarla başa çıkabilmeleri, yeni bir üyesi oldukları topluma uyumu ve içsel uyum sağlamaları oldukça önemlidir. Emin ve Coşkun'un (2016) Suriyeli göçmenlerle kamp içinde ve dışında gerçekleştirdikleri bir takım görüşmeler neticesinde, sosyal uyum bağlamında yetişkinlerin oldukça zorlandığını fakat çocukların yetişkinler kadar zorlanmadığı, en az zorluğu çocukların yaşadığını aktarmışlardır. Suriyelilerle yapılan mülakatlar ve STK temsilcileriyle yapılan görüşmeler sonucunda GEM'lerde psikolojik danışmanlık ihtiyacı, binaların fiziki altyapı ve materyal eksiklikleri, mahallelerindeki Türk vatandaşı akran ve yetişkinler tarafından dışlayıcı tavır ve tutumlar nedeniyle sosyal uyum sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Taylor ve Sidhu (2012) özellikle okulların mülteci ve sığınmacı çocukların yerleşimlerinde, aidiyet duygularının gelişiminde, yeni ülkeye uyum sağlamada kritik rol oynadığını belirtmektedir. Eğitimciler ve okul çevresi, mülteci ve sığınmacı çocukların kültürleşmesi, uyumu ve sosyalleşmesi için anahtar bir rol oynamaktadırlar (McBrien, 2005).

Suriyeli çocukların MEB'e bağlı okullarda Türk vatandaşı çocuklarıyla birlikte eğitim alması, olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurmuştur (Seydi, 2016; Emin, 2016; İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015). Olumsuz sonuçların üstüne gidildiğinde bu sorunların; Dil engeli, yeterli ve donanımlı öğretmen eksiği, rehberlik desteğinin eksikliği, Suriyeli mülteci ailelerin sosyo-ekonomik yetersizlikleri, birlikte yaşama ve sosyal kabul konusundaki sıkıntılar, okul-aile ilişkilerindeki sıkıntılar vb. olduğu görülmektedir (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015).

Okula erişimleri çok daha kolaylaşsa da Suriyeli öğrencilerin devamsızlık sorunu ciddi bir problemdir. GEM'lerdeki devamsızlık sorunu devlet okullarına göre daha az olduğu bilinmektedir. Bunun nedeni olarak GEM'lerde kendi ülkesine ait, kendi dilini konuşan akranlarıyla birlikte olması, devlet okullarında ise Türk vatandaşı akranları tarafından dışlanma, idareci ve öğretmenlerle yaşadıkları sorunlar olarak verilebilir (Emin ve Coşkun, 2016).

2.4. Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Sosyal Beceri

Olumsuz bir durum teşkil eden savaş olgusu sonucu sosyal becerileri yeteri düzeyde edinemeyen ve problem davranışlar gösteren Suriyeli mülteci çocuklar için İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin (2015) İstanbul'da yaşayıp burada eğitim alan 25 Suriyeli mülteci çocukla yaptığı araştırmanın neticesinde; Suriyeli öğrencilerin Bölge öğrencileriyle kısıtlı bir iletişimlerinin olduğu, arkadaşlıkların kurulmadığı ve Suriyeli mülteci çocukların etiketlenerek dışlandığı görülmüştür. Mülteci çocuklar akranlarıyla daha fazla yakınlaşmak istemektedirler fakat dil ve sosyal beceri yetersizliği onları bundan alıkoyduğu için okula devam etme oranları da daha kötüye gitmektedir (Naidoo, 2009). Diğer bir çalışma ise; okul öncesi dönem Suriyeli mülteci çocukların iletişime girmede problem yaşadığını, asosyal özellikler gösterdiklerini, karşılaştıkları sorunlarla tek başlarına mücadele etmek zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır (Uzun ve Bütün, 2016). Sakız (2016) ise, zorunlu göç sonucu mülteci çocukların eğitim ihtiyacının temel ihtiyaçlardan biri olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Mülteci çocuklar için okullar, sadece bilgiye ulaştıkları bir yer değil aynı zamanda sosyalleşme, bütünleşme, uyum sağlama ve sosyal becerileri edinimi gibi ihtiyaçların da sağlandığı bir yer olarak düzenlenmelidir.

Geçici Eğitim Merkezleri'nde (GEM) Türk çocuklarla birlikte eğitim almayan, yalnızca kendi yurttaşlarıyla eğitim alan Suriyeli mülteci çocukların da uygun sosyal becerilerinin geliştirilmesinin gerekliliği, bizzat Suriyeli öğretmenler tarafından ifade edilmiştir (Balkar, Şahin ve Babahan, 2016).

Rutter (2006), mülteci çocukların yaşadıkları problemlerin etkisini azaltan bir takım koruyucu faktörler önermiştir. Bu faktörlerin bazıları sosyal beceri edinimi bağlamında önem arz etmektedir. Bunlara, iyi bir çevreye sahip olmak, kültürleri kaynaştırabilme gücü, eğitim alıp okul kültürü içinde arkadaşlıklar kurabilmek, olumlu bir benlik algısı ve gelecek algısı, işlerle başa çıkılamadığında yardım isteyebilmek, stres durumlarında bunları paylaşmak olarak örnek verilebilir.

AFAD, UNICEF, Kızılay gibi kuruluşlar da Suriyeli mülteci çocukların sosyal kabul görme, sosyal çevreye uyum sağlama, ailesiyle iyi ilişkiler içinde olma, akranlarıyla olumlu ilişkiler kurabilme vb. gibi sosyal beceriler içinde tanımlanan bir takım

becerileri kazanmaları için çeşitli sosyal aktiviteleri ele alan büyük bir projenin hayata geçirilmesinin üstünde durmuşlardır (Seydi, 2014).

Avrupa ülkelerinde de Türkiye'deki duruma benzer tablolarla karşılaşmak mümkündür. Anderson'ın (2001) Almanya'daki mülteci çocukların arkadaş edinimi, etkileşim, sosyal izolasyon ve sosyal beceri konularındaki araştırması neticesinde, özellikle şehir merkezlerinde ikamet eden mültecilerin hostellerde kaldığını ve çocukların arkadaş edinmek için bir adım atmadıklarını belirtmiştir. Çocuklar doğum günü partisi için veya oyun oynamak için bile sınıf, okul arkadaşlarını yaşadıkları yerlere davet etmemektedirler. Bunun nedeni utanma duygusu, sosyal yönden yetersiz hissetme, başka bir kültür ve toplum içinde dışlanma korkusu vb. olarak verilebilir.

Dyson ve Millward (2000), mülteci çocukların bulunduğu ve bu nedenle farklı kültürlerin kaynaştığı okullarda var olan rekabetçi, bireysel ve sadece parlak öğrencilere odaklanan sistemin yerine, bütün öğrencilerin eğitimden işlevsel şekilde faydalandığı, sistemin işbirliği, akran kabulü, iletişim, birlikte katılım gibi sosyal beceriler içinde anılan bir takım davranışları besleyen bir sistem önermişlerdir.

2.5. Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi ve Geçici Eğitim Merkezleri

Türkiye coğrafyası tarihi boyunca küçük veya büyük ölçekli göçler almıştır. Bunların başında Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve cumhuriyetin erken döneminde nüfus mübadelesiyle gelen göç akınları Balkanlar ve Kafkaslardan gelen önemli göçmen akınları gelir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk iskân kanunu olan 885 sayılı 31 Mayıs 1926 tarihli kanunun 2. maddesi göçmen kabulünün temel koşulun 'Türk harsına dâhil olma' olduğunu vurgular. Bu çerçevede göçmenler Türk kültürüne dâhil olan, kalıcılık ve vatandaşlık ihtimali yüksek kişiler olarak kabul görür.

Ulus devletin eğitim konusundaki merkeziyetçi yapısı yerel eğitim alternatiflerine olumsuz bir perspektifle yaklaşırken yabancılara özel bir model veya program geliştirilmemiştir. Buradaki 'kalıcılık' vurgusu belirleyicidir. Göçmen çocukların ana akım eğitim sistemine direkt girmeleri ile süreç ilerlemiş ve ikinci kuşaktan itibaren göçmenler daha iyi adaptasyon performansları geliştirerek 'entegrasyon sorunu' olarak adlandırılan bir sorunun parçası olarak görülmemişlerdir. Birinci nesil göçmenlerden

ulusun tam birer üyesi olması genellikle beklenmez. Ancak çocukları yani ikinci nesil göçmenler yerli çocukların yararlandığı haklara haizdir (Alba ve Holdaway,2016). Başlangıçtan itibaren büyük ölçekli toplumsal kabul sorunlarının yaşanmaması sonraki kuşakların daha elverişli bir aşamadan başlayarak eğitime dair engelleri aşmasına zemin hazırlamıştır.

2011 yılında Suriye'deki iç savaşın büyümesi ve Türkiye'nin açık kapı politikası ile Türkiye modern dönemde görülmemiş çapta bir göç akını ile karşı karşıya kaldı. Günden güne uzayan kriz Suriye'de 6 milyonu aşkın insanın yerinden edilmesine neden oldu. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) istatistiklerine göre 2016 yılı itibariyle Türkiye dünyada en fazla Suriyeli mülteci barındıran ülke olmuştur (UNHCR,2018). Türkiye günümüzde 3,5 milyonu aşkın Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır ve bu sayının yaklaşık yarısı 19 yaş altı nüfustur(GİGM,2018). Okul çağında olan çocuk nüfusunun fazla olması eğitimin önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İlk olarak 2012 yılında Türkiye-Suriye sınır bölgelerindeki kamplarda bu ihtiyaca yönelik adımlar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından atılmıştır. Öncelikle kamplarda Türkçe müfredat sunan bir okul açılmış, ancak Suriyeli mülteciler tarafından talep görmemiştir. Sonrasında Arapça müfredat verilmeye başlandığında okullar yoğun bir taleple karşılaşmıştır. Mülteciler yakın zamanda ülkelerine geri dönecekleri umudunu Türkçe müfredata ilgisizliğin gerekçesi olarak beyan etmişlerdir(Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Paneli, 2016). Kamplardaki Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi (AFAD) öncülüğü ve UNICEF desteğiyle açılan okullar ilkokul ve ortaokul düzeyinde eğitim vermiş ve MEB tarafından koordine edilmiştir (Coşkun ve Emin, 2016a). Kamplardaki okullaşma %90'a varan oranda seyretmiştir (Emin,2016b). Göç süresinin uzaması ile mülteciler kamp dışında belirlenmiş şehirlerde ikamet etmeye başlamıştır. Kamp dışındaki mülteciler için ise okullaşma oranları çok düşük seviyelerde kalmıştır. Kamp dışında şehir hayatına dâhil olan Suriyeli mülteci sayısı günden güne artmış ve eğitim kamp dışında önemli ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) AFAD desteğiyle açılan, kamp içi ve dışında Suriyeli çocuklara yönelik olarak Suriye müfredatıyla Arapça eğitim veren merkezlerdir

MEB,2014). 2014/21 sayılı genelge ile Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) koordinasyonunda valilik onayına bağlı olarak kamp dışında açılmasına olanak tanınmıştır. GEM modeli ile özel eğitim politikaları geliştirmek yerine mültecilerin kısa süre sonra geri döneceği düşüncesi ile çocukların eğitimde yıl kaybetmemesi amaçlanmıştır. Merkezlerin büyük kısmı Suriyeli, uluslararası veya yerel menşeli sivil toplum kuruluşları tarafından finanse edilmiştir.

Bu ihtiyaca yönelik ilk adımlar Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) ve STK'lar tarafından atılmıştır(Emin, 2016c). Türkiye Diyanet Vakfı'nın "Farkındayım Yanıbaşındayım" projesi ile öncelikle Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yaşadığı Ankara, Gaziantep, Gaziantep/Nizip ve Şanlıurfa'da vakfa ait binalar, Kur'an Kursları ve camiler eğitim amacıyla kullanılmıştır. Bu proje ile 17 geçici eğitim merkezinde 12.978 öğrenci örgün eğitime katılmıştır(www.tdv.org,2018).
Bunun yanı sıra birçok Suriyeli STK ve girişimci tarafından geçici eğitim merkezleri açılmıştır(Coşkun ve Emin, 2018, s.4). Bu merkezler bütünüyle kurucuları tarafından organize edilmiş ve özel okul formatında çalışarak öğrencilerden yıllık ortalama 440-650 TL ücret, aylık 60-120 TL arasında değişen ulaşım masrafları talep etmiştir (Theirworld ve A World at School, 2015). Ayrıca ulusal, uluslararası ve yerel menşeli pek çok STK Türkiye'nin birçok ilinde kırtasiye malzemeleri dağıtarak ve gönüllü Türkçe merkezleriyle eğitim alanında hizmet ve destek sağlamışlardır (Türk,2016).

Merkezler Suriyeli öğrencilere ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim vermiştir. Özel GEM'lerde başlangıçta kısa bir süre için Libya müfredatı sonrasında Suriye müfredatı eğitimin ana omurgasını oluşturmuştur. İlerleyen süreçte Suriye eğitim müfredatı Milli Eğitim Bakanlığı ve Suriye Geçici Hükümeti tarafından düzenlenmiştir (Çelik ve Erdoğan,2017,s.4). Müfredat Beşşar Esad'ı ve Baas ideolojisini destekleyen içerikten arındırılarak merkezlerde kullanılmıştır (BEKAM,2015). Haftada ortalama 5 saat olan Türkçe dersi Türkçe bilen Suriyeli öğretmenler tarafından işlenmiştir (Coşkun ve Emin, 2016b)

Ancak ders kitapları ve müfredatın standart olduğunu söylemek güçtür. Ayrıca ulaşım ve dağıtımda yaşanan sorunlar aynı merkezde birkaç farklı kitabın okutulmasına neden olmuştur (Coşkun ve Emin, 2016b). 26 Eylül 2013 tarihli genelge ile eğitim içeriğinin

Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanmasına karar verilmiştir.

Bahsedilen dönemde (2014/21 sayısı genelge öncesi) kurucu sivil toplum kuruluşları merkezlerin yönetimi, eğitimin organizasyonu ve öğretmen alımı gibi tüm alanlarda belirleyici olmuştur. Kamu kurumlarından alınan destekler kısıtlı olduğunda merkezlerdeki eğitime dair araç gereçler de kurum içinden temin edilmiştir.

Mülteciler kültürel yüzlerini kaybetmekten imtina ederler. Ev sahibi toplumda yeni bir dili benimsemek yeni bir kültüre ait olmanın sembolü olarak görülmektedir. Buna karşılık mülteciler ana dillerini kaybetme korkusu yaşayabilir. Birçok çalışmada raporlandığı üzere bu nedenle çocuklarını okuldan uzak tutan aileler bulunmaktadır. Geçici eğitim merkezlerinde iki dilli eğitim ile bu kaygı büyük ölçüde aşılabilmiştir. Ayrıca saha araştırması sırasında Suriyeli ailelerin devlet okuluna göndermenin zorunlu olduğu sınıflar haricinde çocuklarını geçici eğitim merkezlerine gönderme eğiliminde olduğu görülmüştür. Yakın zamanda Suriye'ye geri dönüleceği temennisi ve çocuklarının Arapçayı unutacağı korkusu bu tutuma sevketmektedir (Coşkun ve Emin, 2016b).

Genel itibariyle mültecilerin eğitime erişimindeki engeller cinsiyet dayanaklı engeller, dil engeli, ayrımcılık, fiziksel engeller, legal engeller -doğum belgesi, eski diploma gibi- ve okul ücreti ödeme güçlüğü olarak tasnif edilebilir (UNHCR,2009). Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin eğitime erişim ve sonrasında yaşadığı problemler– legal engeller haricinde- çoğu yönüyle yukarıdaki engellere tekabül eder. Ev sahibi ülkenin dilini bilmemek Suriyeli öğrencileri devlet okullarında eğitime katılmaktan alıkoyabilmektedir. Suriyeli öğrencilerin eğitimindeki hukuki ve yasal belirsizlikler GEM'lerdeki birçok uygulamanın standart olmamasına neden olmuştur. Bazı GEM'ler kamu binalarında hizmet vermekteyken bir kısmı ise özel binalarda eğitime devam etmiştir. Binalar öğrenime uygun olmayan şartlarda olabildiği gibi derslik veya materyal yetersizliği de yaşanmış, hukuki bir zemini olmasa da kırtasiye ve kurum giderleri adı altında öğrencilerden ücret talep edilebilmiştir. Ayrıca merkezlerde Suriyeli ailelerin yoğun ikamet sirkülasyonu nedeniyle öğrenci devamsızlıklarına dair sıkı bir takip yapılması güçtür. Bunların yanı sıra devlet okulu binalarında ikinci öğretim olarak

hizmet veren GEM'lerin geç saatte bitmesi ailelerin ulaşımı bir güvenlik sorunu olarak görmesine zemin hazırlar(Coşkun ve Emin, 2016b). Devam eden bazı sorunlarla birlikte PICTES ile GEM'lerde önemli iyileşmeler yaşanmıştır.

Eğitimdeki engellerin başında sosyoekonomik yetersizlik ve okula ulaşıma kaynak ayıramama gelmektedir. Eğitime erişememek aynı zamanda çocuk istismarı, dilencilik, suça itilme, çocuk işçilik, erken yaşta evliliğe zorlanma gibi tehlikelere karşı çocukları daha korunmasız hale getirmektedir. Bu durumlar birey ve toplum güvenliğini tehdit etmektedir.

Suriyeli mülteci nüfusunun yıllar içinde sayıca artması ve bu nüfusun yaklaşık bir milyonunun orta öğretim çağında bulunması ve Türkiye'de doğan mülteci çocukların okul çağına gelmiş olması ayrıntılı ve bir amaç dâhilinde şekillenmiş eğitim politikalarının geliştirilmesinin önemine işaret eder. Başlangıçta 'misafir' olarak kabul edilen Suriyeli mülteciler geçici bir göç dalgası olarak görülerek 'geçiciliğe' uygun politikalar üretilmiştir. Geçici ve süreli olarak görülen bu göç süresi uzadıkça mültecilerin kalıcılık ihtimalini artırmış ve devamlı bir ikamete dönüşmeye başlamıştır. Ayrıca özel girişimlerle kurulmuş geçici eğitim merkezlerinin herhangi bir koordinasyona tabi olmaması müdahaleyi gerekli kılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF'in 'Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'(PICTES) kapsamında okulların MEB koordinasyonuna geçmesi bir ölçüde sancılı ve karmaşık bir süreç olmuştur. Proje resmi olarak 03.10.2016 tarihinde başlamış, ancak 2016 yılının yaz aylarından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı tarafından merkezlere projeye yönelik müdahaleler yapılmaya başlanmıştır. Merkezlerin 2016 yılında yönetim değiştirmesi geçişin önemli bir dönemecidir. Proje ile kamuya ait okul binalarında faaliyet gösteren geçici eğitim merkezleri koordinasyonu Milli Eğitim Bakanlığı'na geçmiş, özel girişimciler tarafından kurulan geçici eğitim merkezleri ise kapanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ihtiyaca binaen kamuya ait okul binalarında faaliyet gösteren yeni merkezler açmıştır. Merkezlere bir Türk müdür -projedeki adıyla eğitim koordinatörü- ve Türkçe bilen en az bir Suriyeli müdür yardımcısı –eğitim koordinatör yardımcısı- atanmıştır. Ayrıca Suriyeli öğretmenler bir ön eğitime katılarak eğitim içeriğinden sınava tabi

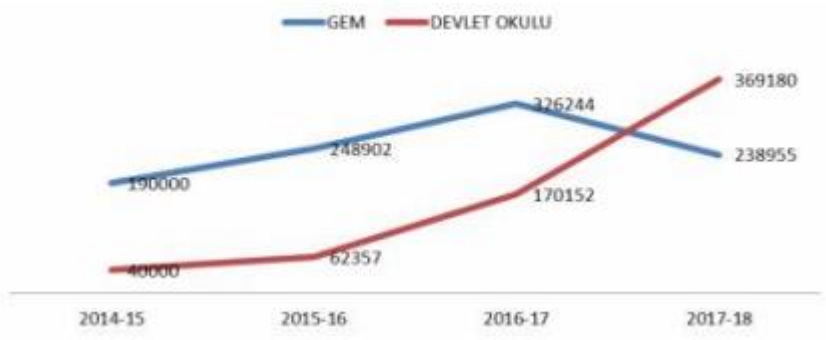
tutulmuşlardır. Sonrasında Suriyeli müdür yardımcısı ve öğretmenlerin atamaları merkezi sınav sistemiyle puana ve tercihlere göre yapılmıştır.

Türkçe ders saatinin artırılmasına paralel olarak merkezlere 5.468 Türkçe öğretici alımı yapılmış, yerli öğretmenlerce Türkçe öğretimi yapılmaya başlanmıştır (Coşkun ve Emin, 2018). Türkçe öğretmenleri göreve başlamadan önce yabancılara Türkçe öğretimi hususunda akademisyenler tarafından verilen iki haftalık bir eğitime katılmış ve TÖMER sertifikası almışlardır. Her okula bir psikolojik danışman ve rehber öğretmen atanmıştır (www.pictes.meb.gov.tr). Bununla birlikte GEM'lerde görev yapan 500 Suriyeli öğretmene 'Suriyeli Öğretmenlerin Eğitici Eğitimi' 21 ildeki 20.500 Suriyeli öğretmene yaygınlaştırılması amacıyla verilmiştir (MEB,2017)

PICTES kapsamında Suriyeli öğretmenlere 900 TL ile başlayan ve bugün 1.600 TL olan maaş ödemeleri yapılmıştır. Türkçe öğretmenleri ise 3.200 TL ile başlayan ve 2018 yılında 3.700 TL'ye ulaşan miktarda maaş almaktadırlar. Ancak proje ayrı bir okul bütçesi sağlamamış, ilk aşamada servis ücretlerini de karşılamamıştır. 2017 yılından itibaren ise proje kapsamında okul bütçesi sağlanmış ve öğrencilerin servis ücretleri karşılanmaya başlanmıştır.

Geriye dönük özet bir değerlendirme yapıldığında 2014-2015 eğitim yılından itibaren birçok dernek, Türk ve Suriyeli girişimcinin desteğiyle kamplarda 34, kampların dışında ise 232 geçici eğitim merkezi eğitim vermiştir (HRW, 2015; UNICEF, 2015). Koordinasyonun değişmesi ile GEM ve devlet okullarındaki Suriyeli öğrenci sayılarında da değişimler olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'ndan alınan veriler ile Coşkun ve Emin tarafından oluşturulan grafik aşağıdadır:

Grafik 1 : Devlet Okulu ve GEM'lerde Eğitim Gören Öğrenci Sayılarındaki Değişim (2014-2018)

Kaynak: İpek Coşkun ve Müberra Nur Emin, Türkiye'de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri,2018.

2014 -2017 yılları arasında GEM'lerdeki öğrenci sayısı devlet okullarındaki öğrenci sayısından fazladır. Kısa süre sonra Suriye'ye dönme umudu ailelerin Arapça eğitimi önceleme nedenidir ve Kilis gibi sınır şehirlerinde yığılma da aynı gerekçeyle açıklanır(Coşkun ve Emin, 2016a, Emin,2016a). Geçici eğitim merkezleri çocukların erken yaşta Türkçeyi öğrenmesi nedeniyle Arapçayı unutabileceği çekincesi ile velilerce tercih edilmiştir. Devlet okullarındaki dil bariyeri ve Türkçe müfredata uyum zorlukları gibi nedenler GEM'lere yönelimi artıran diğer faktörlerdendir.

2017 -2018 eğitim döneminde devlet okullarındaki Suriyeli öğrenci sayısı geçici eğitim merkezlerindeki mevcudu geçmiştir. Türk eğitimine geçiş için bir uyum merkezi olan geçici eğitim merkezleri aşamalandırılmış olarak bu çerçevede işlev görmektedir. Türkiye genelinde 2018 yılı haziran ayı itibariyle 480 geçici eğitim merkezi Milli Eğitim Bakanlığı koordinatörlüğünde eğitim vermiştir. (www.pictes.gov.tr) 2016 yılında ilköğretim 1.sınıf, ortaokul 5. Sınıf ve lise 9. sınıf öğrencileri devlet okullarına yönlendirilmiştir. 2018 yılında ilköğretim 1. ve 2. sınıf, ortaokul 5 ve 6. sınıf ve lise 9 ve 10. sınıf öğrencileri devlet okullarına yönlendirilmiştir. Ayrıca 3 ve 4. Sınıflar e-okul sistemine kaydırılarak fiili olarak devlet okullarına alınmıştır.[1] Bu şekilde geçici eğitim merkezlerine belirli sınıf öğrencilerinin kayıtları alınmayarak devlet okullarına

[1] 2018-2019 eğitim döneminin başlangıcında döneme ait veriler elde edilemediği için grafik ve istatistikler 2017-2018 eğitim dönemine kadardır.

yönlendirilmiş, merkezlerdeki öğrenci sayısının devlet okulları lehine azaltılması sağlanmıştır. GEM'lerin kademeli olarak kapatılarak öğrencilerin ana akım eğitim sistemine dâhil edilmesi kısa sürede gerçekleştirilmek istenen bir hedeftir. Ancak devlet okullarında 25.000 derslik yani 10.000 okul için bir alt yapı geliştirilmesini gerektirir.2018 yılına kadar Finlandiya, Danimarka, Norveç okul çağı nüfusundan fazla sayıda Suriyeli öğrencinin Türkiye'de okullaşmasının sağlanması mevcut koşullarda önemli bir başarıdır (TBMM,2018).

GEM koordinasyonunun değişmesi eğitim içeriğinin bir hedef dâhilinde yeniden düzenlenmesini de beraberinde getirmiştir. PICTES öncesinde haftada ortalama 5 saat Türkçe dersi verilmekteyken 2016 yılı kasım ayı itibariyle Türkçe dersi haftada 15 saate çıkarılmıştır. Ayrıca Arapça müfredatta da önemli değişiklikler yapılmıştır. Sosyal bilgiler, coğrafya, tarih gibi sosyal bilim dersleri kaldırılarak fizik, kimya, matematik, biyoloji gibi fen bilimleri ve İngilizce, din kültürü ve Arapça dersleri müfredat kapsamında bırakılmıştır. Ayrıca beden eğitimi, resim ve müzik dersleri öğrencileri rahatlatıcı dersler olarak verilmeye devam edilmiştir.[2]

Proje öncesinde merkezler ve verdikleri eğitimler hususunda takipli ve kontrollü bir sistem kurulamamıştır. Daha önceki müfredatta sembolik düzeyde kalan ve takip edilmeyen bir Türkçe dersi bulunmaktaydı. Bunun yanı sıra herhangi bir ulus devletin izin vermeyeceği şekilde merkezler müfredatın önemli kısmını kendi isteğine göre düzenleyebilmişti. Genelge ile eğitimin MEB tarafından oluşturulan komisyonlarca kurumsal olarak ve içerik açısından teftişine karar verilse de dil engeli nedeniyle eğitimin içeriğine dair kapsamlı bir kontrol gerçekleştirmek zor olmuştur (Dorman, 2014).

Müfredattaki değişim önemli bir dönemeçtir. Özellikle eğitimin içeriğine dair bu müdahale bazı Suriyeli öğretmenler tarafından rahatsızlıkla karşılanmıştır. Tarih gibi millet oluşa dair bilinci motive eden derslerin kaldırılışı rahatsızlığın birincil nedenidir.

Bahsedilen talep ulus devletler mantığı içerisinde karşılık bulabilecek bir talep değildir. Her ülke kendi ulus devlet tarihini yetişmekte olan nesillere aktarır. Ancak bu tarihin

[2] Saha araştırmasından elde edilen veriler.

herhangi bir grubu dışlayıcı veya tahkir edici içerikten uzak olmasına dikkat edilebilir. Diğer nedeni ise Türkçe derslerinin ağırlıklı hale gelmesinin Arapça müfredatı daraltarak Arapçayı unutmaya sebebiyet vermesi ihtimalidir. Bu tepki bir ölçüde Türkçe öğretmedeki baskınlığın artışına dairdir. Göçmenlerin kültürel korunma arzusu normal karşılanabilir ancak öğrencilerin en kısa sürede dile vukufiyeti yoğun bir dil eğitimi olmadan sağlanmaz. Dili öğrenmede gecikme öğrencileri daha dezavantajlı duruma getirebilir.

Müfredat üzerine kapsamlı ve tek çalışma Bilim, Eğitim, Kültür Araştırmaları Merkezi (BEKAM) ve İpekyolu Kalkınma Ajansı ortaklığında (BEKAM,2015) gerçekleştirilmiştir. Müfredat 5 Türk eğitimci, 5 akademik personel ve 10 Suriyeli eğitimciden oluşan bir komisyon tarafından incelenmiştir. Ders kitaplarında yapısal ve pedagojik sorunlar olduğu, Osmanlı Devleti ve Türk tarihine ilişkin olumsuz bir imaj sunulduğu, Suriye'nin Osmanlı Devleti'nden kopuşunun 'Büyük Arap Devrimi' olarak adlandırıldığı, bu ve benzeri olumsuz vurguların Arap dili, tarih, sosyal bilgiler ve coğrafya kitaplarında yoğun olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık Milli Eğitim Bakanlığı kontrolünde yapılan düzenleme (26 Eylül 2013) ile Beşar Esed'i övücü ifadeler, Osmanlı ve Türk imajına dair olumsuz bilgiler kaldırılmıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi PICTES ile sosyal bilimler kapsamındaki birçok ders Türkçe dersi lehine kaldırılmış.

2.6. Sosyal Uyum

Daha çok içerme ve bütünleşme politikalarıyla birlikte ele alınan sosyal uyum kavramı literatürdeki tartışmalı kavramlardan biridir. Bu nedenle bu kavrama yönelik literatürde genel bir tanımlamaya ulaşmak zordur. Birçok araştırmacı kavramın karmaşıklığına vurgu yaparak kendi bakış açısına göre kavramı tanımlamıştır. Bu tanımlamalardan birinde sosyal uyum, etnik grup, kültür, dil, din ve sınıf gibi farklılıklardan oluşan tehlikelere karşın toplumsal bir nitelik olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2005). Başka bir tanımlamaya göre ise sosyal uyum, bireylerin sosyal temas aracılığıyla belli sosyal alanlara ait olma duygusunu geliştirmelerinin sonucunda oluşan atmosfer olarak tanımlanmaktadır. Irkçılık, tecrit ve güvensizlik ise sosyal uyuma engel olan başlıca faktörlerdir (Rudiger ve Spencer, 2003).

Yerel ölçekte değerlendirildiğinde sosyal uyum, bireylerin bir arada yaşadıkları toplum için ne hissettikleri, birbirlerine saygı duyup duymadıkları, içten ve güvenli bir ortamda yaşadıklarını ne ölçüde hissettikleri üzerinden ölçülmektedir. Göç olgusu ile birlikte değerlendirildiğinde ise yerel halk ve göçmenler arasında gerçekleşen etkileşimin bir ürünü olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, yerel halkın ve göçmenlerin birbirlerine uyum sağladıkları sürekli ve dinamik bir değişim sürecini ifade etmektedir. Güvenme konusunda istekli olma, geniş sosyal ağlara sahip olma ve başkalarıyla işbirliği yapma gibi sosyal sermayenin temel kritik yönleri göçmenleri sosyal uyum konusunda uyuma teşvik eden önemli faktörlerdir (Saggar vd., 2012).

Sosyal uyum; bağlılığın ve farklılığın tanınması ile birlikte aralarında bir bağ oluşan farklı toplumların etkileşimi ile ve ancak çoğulcu toplumlarda sağlanmaktadır (Rudiger ve Spencer, 2003). Bu toplumlarda bireyler az veya çok kurumsallaşmış karşılıklı tanınma ve tanıma ilişkilerinde sürekliğe sahiptirler. Bunun yanında bu toplumlarda potansiyel ve aktüel kaynak birlikteliği vardır. Bireyler dahil oldukları gruba aidiyetlerine dayanan kaynaklarla ilişki içerisindedirler ve bu durum sosyal sermaye olarak adlandırılmaktadır (Bourdieu 1983). Literatürde sosyal sermayeyi arttırma süreçleri üç farklı şekilde ele alınmaktadır. Bunlar Bağlayıcı, Köprü Kuran ve İktidar Bağı Kuran sermaye şeklindedir. Buna göre bağlayıcı; daha çok homojen gruplar arasındaki ilişkilerin kuruması anlamında kullanılırken, köprü kurma heterojen gruplar arasındaki ilişkilerin ve iktidar bağ kurma ise zenginlik, statü ve güç hiyerarşisi açısından farklı tabakalarda bulunan ilişkilerin kurulması anlamında kullanılmaktadır (European Commission, 2005). Bağlayıcı süreçler azınlık gruplar arasında daha yüksek şekilde ortaya çıkarken iktidar bağı kurma ve köprü kurma süreçlerindeki süregelen eksiklik, güçsüzlük ve marjinalleşmeye yol açmaktadır. Ancak yine de homojen gruplara dahil olma daha geniş topluluklara katılma güveni ve becerisini olumlu şekilde etkilemektedir (Tillie, 2004).

Diğer taraftan sosyal uyumun farklı toplulukların etkileşimi ile birlikte gerçekleşmesi durumunda ise bu etkileşimin eşitlik çerçevesinde yönlendirilmesi son derece önemlidir. Bireylerin farklılıklarının tanınması hedefine dönük sosyal ağlar oluşturma bütünleşme açısından gerekli görülmekte birlikte azınlıkların ve göçmenlerin eşit muamele görmedikleri durumda bu çabaların başarılı olması zordur (Rudiger ve Spencer, 2003).

Sonuç olarak sosyal uyum kavramının iki temel bağlamda ele alındığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilkinde sosyal dışlanma ve farklı gruplar arasındaki uyumsuzluğun azaltılması diğeri ise gruplar arasında ve gruplar içinde sosyal sermayenin ve sosyal ilişkilerin güçlendirilmesidir (European Commission, 2005).

2.7. Ulus Devletler Küreselleşme ve Sosyal Uyum

Bir toplumun teşkilâtlanmış gücü devlet olarak ifade edilmektedir. Bauman'a (2012) göre devlet, belirli bir toprak parçası üzerindeki işlerin yürütülmesinde bağlayıcı yetkisi bulunan norm ve kuralları koyan, bu kuralları hayata geçirebilmek için meşru hak talep eden ve kaynakları elinde bulunduran birim olarak tanımlanmaktadır. Ulus ise devlet içerisinde bulunan toplulukların farklı özelliklere sahip kişilerden oluşmasını ifade etmektedir. Bu özelliklerin temeli kültürdür. Devlet ve ulus kavramları tarihsel açıdan benzer zaman dilimlerinde ortaya çıkmış ve karşılıklı olarak birbirlerinin oluşumunu etkilemiş iki kavramdır. Örneğin Almanya'da önce ulus kavramı gelişirken isviçre ve Amerika'da ise önce devlet kavramı gelişmiştir (Yurdusev, 2013).

Sanayileşmenin ve kapitalizmin sonucunda ortaya çıkan modern toplumun en belirgin formu ise ulus devlettir. Modernleşmeyle beraber oluşan ulus devletlerin en temel özellikleri hakim güç ve egemen nitelikte olmasıdır. Ulus devletler ortaya çıktıkları topluluklar üzerinde belirli sınırlarda egemenlik tekeli iddiasında bulunmuştur. Modern ulus devletler hiçbir modern öncesi toplulukta olmadığı kadar net sınırları bulunan devletlerdir. Modern öncesi toplumlarda toplayıcı ve avcı topluluklar çerçevesinde gruplar oluşurken günümüz modern devletlerde ülkesel sınırlar ortaya çıkmıştır (Giddens, 2004). Bauman (2012) göre küreselleşme fenomeni modern anlamdaki ulus devletlerin merkezi, egemen ve kontrolcü niteliklerinin tam tersi özelliklere sahiptir. Ona göre küreselleşme düşüncesinin en temel anlamı dünya sorunlarının ele avuca sığmaz, belirsiz ve başına buyruk doğasından kaynaklanmaktadır. Küreselleşme ile birlikte dünyanın bir kontrol masası, merkez, yönetim veya idari biriminin olmaması bu sorunların temel nedenidir.

Küreselleşmenin başına buyruk, kontrol edilemez ve belirsiz özellikleri sonunda egemenliğin tek bir merkezde toplandığı, bölünemeyen, kural koyucu modern ulus devletleri ikinci Dünya Savaşı'nın sonunda egemenliğini uluslararası aktörlerle

paylaşmıştır. Ancak yine de dünyada ulus devletlerin sonunun geldiğini söylemek mümkün değildir. Ulus devletler evrensel bir biçime dönüşmüştür. Nitekim Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte ulusların kendi bağımsız devletlerini kurması ulus devletlerin hala dünya genelinde geçerli olduğunun en önemli göstergelerinden biridir (Giddens, 2008). Her ne kadar uluslararası göç ve küreselleşme çağı içinde yaşanılıyor olsa da ulus devletler varlıklarını hala kurmaktadırlar (Castles ve Miller, 2008).

Küreselleşme başlangıçta dünyanın her bir bölgesine eşit imkan sunma, her toplumun yaşam şartlarını eşit hale getirme ve dünyayı daha iyi bir yer yapma ideali ile oluşsa da modernitenin insan bütünleşmesini uluslar düzeyine çıkarması ve yerel toplulukların birleşerek ulus devlet oluşturması bu durumu zora sokmuştur. Böylece küreselleşmenin sosyal ulus devletlerinin küresel dengesini oluşturması beklentisi ortay çıkmıştır (Bauman, 2013). Fakat günümüzde küreselleşme kavramında bu özelliklerinin ve bu beklentinin hiçbiri kalmamıştır. Buna karşın küreselleşme rahatsızlık verici düzeyde beklenmeyen sonuçlara yol açan ve kontrol edilmesi zor sonuçlar yaratmıştır (Bauman, 2012). Bu sonuçlardan biri de sosyal uyumdur. Modern ulus devletler siyasal ve kültürel anlamda aidiyeti, bütünlüğü ve birliği içerse de uluslararası göçler ve birlikte göç eden kişilerin kültürel farklılıkları ulus devletler açısından ikilem yaratmıştır. Buna göre göçmenlerin vatandaş yapılarak birleştirmeleri ulus-devletlerin sürekliliğini sağlaması açısından zorunluluk olan homojen kültürel yapıya aykırıdır. Bunun yanında göçmenlerin topluma dahil edilmemesi ile birlikte büyük çapta sorunlar hatta kültürel çatışmalara yol açabilecek riskler ortaya çıkmaktadır (Castles ve Miller, 2008). Bu nedenle göç alan ülkelerde izlenecek uyum, entegrasyon ve bütünleştirme politikaları toplumsal barışı ılımlı bir şekilde sağlayacaktır.

2.7. Sosyal Uyum ve Diğer Değişkenler

Literatürde sosyal uyum ile ilgili temel bazı değişkenler ele alınmaktadır. Bu değişkenler sosyal uyum sürecinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu değişkenler aşağıda ana hatları ele alınmaktadır.

2.7.1. Sosyal Uyum ve Stres

Bireyin yeni bir sosyal ortama uyum sağlaması stres yaşamasına yol açabilmekte bu durum bireyin bağışıklık sisteminin bozulmasına ve farklı hastalıklara karşı duyarlılık

kazanmasına neden olabilmektedir (Guyton, 1986). Bireyin dahil olduğu yeni sosyal çevre o kültürde işlenmiş olayları anlayabilmek için bilinçli bir çabayı gerektirmektedir. Bunun yanında yeni dil anlamlarını, sosyal iletişimi, bağlamsal iletişimi ve sözsüz davranışsal iletişime yorumlayabilmek de çaba gerektiren işlerdir. Bireyin dahil olduğu yeni sosyal ortamda zahmetsiz, bilinçsiz ve otomatik bir şekilde yeni bilgileri anlayabilmek için gösterdiği çaba duygusal ve zihinsel yorgunluğa yol açmakta bu durum beraberinde strese neden olmaktadır (Guthrie, 1975). Böylece birey sosyal temastan uzaklaşma isteği duymaktadır.

Özellikle eğitim hayatını farklı ülkelerde geçiren kişiler farklı kültürlerle karşılaşmakta ve yeni bir eğitim sistemi ve öğretim programı deneyimlemektedirler. Bu durum farklı kişisel, sosyal ve duygusal sorunlara yol açmaktadır. Bununla karşılaşan bireyler yaşadıkları zorluktan ötürü stres yaşarken bazıları bu stresi yaşamadan yeni ortama kolayca uyum sağlamaktadır (Rienties ve Tempelaar, 2013).

2.7.2. Sosyal Uyum ve Algılama

Algı, psikoloji disiplininde bilginin asimilasyonu, seçilmesi, tamir edilmesi ve düzenlenmesi anlamlarında kullanılmaktadır. Bireyin çevresi ile etkileşimi onun çevresini nasıl algıladığı ve davranışlarını yorumlamasıyla ilişkilidir. Bireyin çevresine yönelik sosyal bisey başlangıçta onlarla ilgili elde ettiği bilgilere dayanmaktadır. Bireyin çevresiyle muhtemelen etkileşime karar vermeden önce çevresini doğru şekilde anlaması son derece önemlidir (Snowden, 2012).

2.7.3. Sosyal Uyum ve Sosyal Destek

Bireyler arası ve gruplar arası etkileşimi içeren sosyal ilişki oluşturma sürecinde sosyal destek son derece önemlidir. Sosyal destek yeni bir sosyal çevreye geçişte son derece önemli bir faktördür. Çünkü bireyin benlik saygısı, psikolojik eğilimi, refah duyguları ve yaşam memnuniyeti dahil olduğu sosyal sistem içerisinde oluşur ve korunur. Göç eden bireyin yeni sosyal destek sistemleri geliştirmeleri göçmenlerin psikolojik sağlıkları ve sosyal izalasyon riski açısından son derece zordur. Ayrıca göç eden kişiler daha önceki sosyal destek sistemleri ile olan bağlantılarını koparmalarından dolayı daha düşük sosyal destek almaktadırlar (Dao, Donghyuck ve Chang, 2007).

Sosyal destek işlevsel ve ağ desteği olmak üzere iki şekilde kavramsallaştırılmaktadır. Buna göre ağ desteği; bireyin çevresindeki insan ağı ve bu ağ ile temasının boyutu, sıklığı ve türünü ifade etmektedir. Bireyin çevresi ile kurduğu iletişim sayısı, onlarla kurduğu yakın ilişki sayısı, iletişim sıklığı ve coğrafi yakınlık kriterleri ağ desteği türleridir. İşlevsel destek ise bireyin sosyal ağının kendisine sağlamış olduğu destektir (Gerdes ve Mallinckrodt, 1994).

2.7.4. Sosyal Uyum ve İletişim

Dil engeli bireyin ciddi boyutta kültürleşme stresi yaşamasına yol açmaktadır. Dil, bireyin sosyal ortamına etkili bir şekilde uyum sağlaması açısından hayati bir faktör olsa da birey öğrenmek için farklı sözel olmayan iletişim modellerine, duygusal ve davranışsal iletişime, bireylerarası davranış örnekleri ve kurallarına ihtiyaç duymaktadır. Sosyal uyumun başarılı olması bireyin dahil olduğu kültürün iletişim kurma, ilişki kurma, yönetme ve akıl yürütme sitilini öğrenmesine bağlıdır (Condon, 1985).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1.Yöntem

Bu çalışmada, Suriye'de yaşanan savaş sonrasında Türkiye'ye yerleşip eğitim hayatına burada devam eden (9-17 yaş) Suriyeli mülteci çocukların eğitim durumları ve sosyal uyum süreçleri ele alınmaktadır. Bu çocukların, Türkiye'de kendilerini nasıl hissettikleri, günlük yaşantıları, okul hayatındaki arkadaşlıkları, okulda yaşadığı zorluklar, ev içerisindeki yaşamları, çalışma durumları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların kendilerine sunulan eğitim öğretim hizmetlerinin sosyal uyum süreçlerine etkisine dair görüşlerini derin biçimde ortaya koymak için bilimsel araştırma tekniklerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bilimsel çalışmalarda çok sık tercih edilen bir yöntemdir (Karasar, 2006).

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma modeline uygun olarak bu çalışmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniği, sosyal bilimler alanında yaygın bir biçimde kullanılan bir yöntemdir (Bal, 2016). Bu tip görüşmelerde veriler toplanırken araştırmacı soruduğu sorular karşısında aldığı cevapları kaydederek konu hakkında detaylı bilgi toplamaya çalışır. Bu tip görüşmelerde katılımcı ile araştırmacı arasındaki diyaloglar ve kurulan ilişkiler son derece önemlidir. Araştırmacının böyle bir durumda hassas, özenli ve dikkatli olması sayesinde güvenirliği yüksek veriler elde edebilir (Kümbetoğlu, 2005).

Çalışmanın amacına uygun araştırmacı tarafından hazırlanmış yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu toplam 13 sorudan (Türkiye'de Suriyeli olmak sana neyi ifade ediyor, Günlük hayatta ne yapıyorsun, Okul hayatını açıklar mısın, Okul

hayatında karşılaştığın zorlukla, Okul başarın diğer öğrencilerle kıyaslandığında nasıl, Evde kimlerle yaşıyorsun, Çalışıyor musun, Okuldan sonra evde kalma durumun nedir, Evde kaldığın süreçte neler yapıyorsun, Ev işlerine katılma sorumluluğun nedir, camiye gelme amacın ve ileride ne yapmayı istiyorsun) oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Süresi

Araştırmanın verilerini toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme soruları araştırmanın probleminin çözümünü destekleyecek nitelikte ilgili literatürden faydalanılarak geliştirilmiştir.. Veri toplamada kullanılmak üzere geliştirilen görüşme formu hazırlanmadan önce alan yazın incelemesi yapılmıştır. Hazırlanan görüşme formunun, çalışmanın amacına ulaşmasını gerçekleştirmede yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi; yani soruların düzeninin, gerekliliğinin, ifadelerin anlaşılabilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla, katkı sunabileceği düşünülen uzmanlardan görüşler alınmıştır. Görüşme sorularının geliştirilme ve katılımcılara uygulanma aşamasında soruların açık ve anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda açık uçlu olan soruların bir anlam sırasına göre sıralanmasına da dikkat edilmiştir. Araştırmanın planlaması yapılırken görüşme formunun çocuklara okulda ders öncesinde veya sonrasında uygulanması planlanmış fakat Covid-19 pandemik salgınına karşı alınan önlemler kapsamında uzaktan eğitime geçilmiştir. Salgın nedeniyle çocuklara okulda ulaşmanın daha da zor olması çocuklara toplu halde ulaşılabilecek bir başka mekan olan Kur'an kursunda görüşme alternatifini ortaya çıkarmıştır. Fakat yüz yüze eğitime ara verilmesinden dolayı görüşme formu çocuklara telefon üzerinden uygulanmıştır. Görüşme esnasında elde edilen bilgiler not alınmış ve daha sonra bu bilgiler bilgisayar ortamına aktarılnıştır.

Veri toplama, 12 Mart – 25 Mayıs Tarihleri arasında Suriyelilerin yoğun şekilde yaşadıkları, İstanbul'un Beykoz ilçesinde yaş aralığı (9-17 yaş) toplam 20 Suriyeli çocuk ile yapılmıştır. İlçede küçük ve orta ölçekte birçok atölye bulunmaktadır. İlçedeki Suriyelilerin önemli bir bölümü bu atölyelerde çalışmaktadır. Dolayısıyla görüşme yapılan çocukların aileleri ekonomik hayata aktif olarak katılan ve orta sınıf olarak nitelendirilebilecek kişilerdir. Çocukların ailelerine görüşme hakkında bilgi verilerek izin alındıktan sonra gerçekleştirilen görüşme, gönüllülük esasına dayalı olarak

gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler pandemi süreci nedeniyle telefon ile yapılmıştır. Görüşme süreleri en az 30 dk. ve en fazla ise 1 saat sürmüştür.

Tablo 1 : Görüşme Yapılan Çocukların Tanımlayıcı Bilgileri

Görüşmeci	Cinsiyet	Yaş	Sınıf	Çalışma Durumları	Aylık Ortalama Gelir	Türkiye'de Toplam Kalma Süresi
G1	Kız	11	5.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3-5 yıl arası
G2	Kız	11	5.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3-5 yıl arası
G3	Kız	14	8.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3-5 yıl arası
G4	Kız	17	10.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3-5 yıl arası
G5	Kız	16	10.sınıf	Çalışmıyor	2000 den az	5 yıldan fazla
G6	Kız	11	5.sınıf	Çalışmıyor	2000 den az	5 yıldan fazla
G7	Kız	12	6.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	5 yıldan fazla
G8	Kız	14	8.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3-5 yıl arası
G9	Kız	12	6.sınıf	Çalışmıyor	2000 TL den az	3-5 yıl arası
G10	Kız	11	5. sınıf	Çalışmıyor	2000 TL den az	3-5 yıl arası
G11	Erkek	12	7.sınıf	Çalışmıyor	2000-4000 TL arası	5 yıldan fazla
G12	Erkek	11	5.sınıf	Çalışmıyor	2000-4000 TL arası	5 yıldan fazla
G13	Erkek	15	9.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	5 yıldan fazla
G14	Erkek	11	5.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	5 yıldan fazla
G15	Erkek	9	3.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	5 yıldan fazla
G16	Erkek	15	9. sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3 yıldan az
G17	Erkek	13	7.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	3 yıldan az
G18	Erkek	11	5.sınıf	Çalışmıyor	4000 TL'den fazla	5 yıldan fazla
G19	Erkek	11	5.sınıf	Çalışmıyor	2000-4000 TL arası	5 yıldan fazla
G20	Erkek	12	6.sınıf	Çalışmıyor	2000 TL den az	3 yıldan az

Tabloda görüldüğü toplam 20 mülteci çocuk ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye katılan çocukların 10'i kız, 10'i ise erkektir. Görüşmecilerden 1'i 9 yaşında, 8'i 11 yaşında, 3'ü 12 yaşında, 2'si 14 yaşında, 2'si 15 yaşında, 1'16 yaşında ve 1'i 17 yaşındadır. Yine çocuklardan 1'i 3.sınıf, 8'i 5.sınıf, 2'si 7.sınıf, 2'si 8.sınıf, 2'si 9.sınıf ve 2'si 10.sınıfta okumaktadır. Bunun yanında görüşmeye katılan çocukların 12'sinin ailesi 4000 TL ve daha yukarısı gelir elde ederken, 3'ü 2000-4000 TL arası ve 5'i ise

2000 TL den daha az gelir elde etmektedir. Çocukların 3'ü 3 yıldan daha az süredir Türkiye'de kalırken 7'si 3-5 yıl arası ve 10'u ise 5 Yıldan fazla süredir Türkiye'de kalmaktadır.

3.4. Veri Analizi

Nitel araştırma tekniği ile hazırlanan bu çalışmada görüşme yöntemi ile elde edilen veriler metin belgesine dönüştürüldükten sonra betimsel analiz yoluyla çözümlenmektedir. Betimsel analizlerde katılımcıların her birinin görüşleri ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Gerekli kodlamalar yapılarak temalar oluşturulmaktadır. Daha sonra ise bu temalar altında ifade edilen katılımcı görüşleri derinlemesine incelenerek betimlenmektedir. Bunun yanında katılımcıların sıkça tekrar ettikleri görüşler ve çarpıcı ifadeler ise doğrudan alıntılamalar ile örneklendirilecektir. Bu analiz türünün amacı, elde ettiğimiz verilerin sonucunu açıklayabilecek kavramlara ve bilgilere ulaşmaktır. Elde edilen bilgiler sayesinde olgular daha iyi organize edilir ve daha anlaşılır hale getirilir. Bu sayede verilerin için saklı olan gerçekler ortaya çıkmış olur. Benzer tanım ve bilgiler bir araya getirilerek, okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

Betimsel analizlerde görüşmecilerin her birinin ayrı ayrı görüşleri değerlendirilmektedir. Betimsel analiz sürecinde katılımcıların görüşme formunda belirtilen sorulara verdikleri yanıtlar ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Ayrıca katılımcıların sıklıkla tekrar ettikleri çarpıcı ifadeler ve görüşler ise doğrudan alıntılar ile örneklendirilmektedir. Bunun yanında katılımcıların gizliliğini sağlayabilmek için analiz sürecinde katılımcı sayısı kadar K1, K2 kodları kullanılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BULGULAR

Araştırma amacı kapsamında belirlenen temalarla veriler sistematize edilmiştir. Görüşme yoluyla elde edilen veriler bu bölümde işlenmiş ve yorumlanmıştır. Görüşmecilerin verdiği yanıtlar doğrudan alıntılanarak "italik" biçimde sunulmuştur. Alıntıların sonunda, görüşmecinin kodu, cinsiyeti, yaşı ve sınıfı belirtilmiştir (G1-K-11-5.Sınıf). Bu bölümde yer alan veriler, geçici koruma statüsündeki Suriyeli çocukların Türkiye'ye yönelik bakışları, Türkiye'deki hayatları, okul ve okul arkadaşlıkları, okulda karşılaştıkları problemler, okuldaki başarı, evde yaşam, dini yönelimler ve ileriye dönük düşünceler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4.1. Türkiye'de Suriyeli Olma

İç savaş nedeniyle yaşadıkları ülkeyi terk etmek durumunda kalan Suriyelilerle ilgili çeşitli düzenlemeler yapılsa da mülteciler ülkemizde hala barınma, eğitim, sağlık, sosyal yardım ve çalışma hayatı gibi temel konularda çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bauman'a (2017) göre birey zorlu koşullarla başa çıkma için ihtiyaç duyduğu becerileri ne kadar çok geliştirir ve onlara hakim olursa bu zorlu koşullar kendisine daha az acı vermeye başlar ve zorluklar bunaltıcı ve bezdirici olmaktan çıkar. Böylece birey kendisini her yerde evinde dahi hissetmeye dahi başlayabilir. Göçmenlerde kaynak ülke ile hedef ülke arasındaki kültürel benzerlikler ise bu zorlukları aşmayı kolaylaştımaktadır. Nitekim Suriyeli sığınmacı çocukların Türkiye'deki durumları ile ilgili yapılan çalışmada mülteci çocuklarının %85'inin Türkiye hakkındaki düşüncelerinin çok iyi, iyi ve orta düzeyde olduğu görülmüştür (Yıldız, 2018) Bunun altında yatan en büyük etkenlerden birisi savaşın çıktığı andan itibaren Türkiye'nin onlara yardım eli uzatması ve onları kucaklamasıdır. Dolayısıyla iki toplum arasındaki sosyal mesafe göçmenlerin yabancılık duygusu yaşamaları

üzerinde etkili olmaktadır. Başka bir ifadeyle göçmenlerin dahil oldukları grubun üyeleri ile etkileşim sürecinde yaşadıkları yakınlığın derecesi onların yaşadıkları yabancılık duygusunu etkilemektedir. Bu durum araştırma bulgusunda da ortaya çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında katılımcılar kendi ülkeleriyle Türkiye arasında kültürel bir benzerlik olduğunu ve bu nedenle Türkiyede yabancılık hissetmediklerini belirtmişlerdir. Türkiye ile kültürel benzerlikten dolayı sorun yaşamadıklarına vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Bir yabancılık hissetmiyorum. Normal" (K4).*
- *"Kültürlerimiz aynı olduğu için bir değişiklik hissetmiyorum. Bana değişik şey gelmez. Yabancı hissetmiyorum kendimi" (K11).*
- *"Komşu ülkeler arasında paylaşım var. Yani bizi seviyorlar yani." (K7).*

Türkiye ile Suriye arasında kültürel benzerlik olmasının en önemli sebeplerinden birisinin de iki ülke vatandaşlarının yaygın olarak aynı dine inanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü her din aslında kültürüyle birlikte iktisadi, hukuki, sosyal düzeni ve gelenekleri ile bir topluluğa hitap etmektedir. Dolayısıyla dinlerin hitap ettikleri toplulukların kültürel benzerlikler taşımaları normaldir. Nitekim bazı katılımcılar ise Müslümanlık açısından her iki ülkenin de kardeş olduğunu, Türklerin yardım sever ve arkadaş canlısı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun çocukların camide yoğun dini eğitim alamaları ile ilişkili olabileceği hesaba katılmalıdır. Bu nedenle camiye gitmeyen Suriyeli çocukların bu konuda farklı pratikler geliştirmeleri muhtemeldir. Türkiye ile dini benzerlikten dolayı sorun yaşamadıklarına vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Bence yani Türkiye'de Suriyeli olmak güzel yani. Mesela sen Türk'sün ben Suriyeliyim ilişkisi de var. Zaten fark yok. Hepimiz Müslüman kardeşiz. Mesela biraz empati kurmak lazım. Mesela eskiden sizin ülkenizde de savaş vardı. Şimdi de bizim ülkemizde savaş var. Hepimiz kardeşiz" (K2).*
- *"Mesela peygamber efendimiz hayatı gibi, tarihte mesela. Siz ensarsınız. Biz muhaciriz. Bizde savaş varken sizin ülkenize geldik yani. Yabancılık*

hissetmiyorum. Sadece bazı şeyler farklı geliyor. O kadar. Yani normal ben burada mutluyum yani" (K13).

Diğer taraftan bazı katılımcılar ise Türkiye'de ayrımcı muameleye maruz kaldıklarını ve bu nedenle üzgün olduklarını ancak yine de kendilerini burada güvende hissettiklerini belirmişlerdir. Türkiyede ayrımcı muameleye maruz kaldığını belirten çocuklar genellikle ailesi düşük gelir seviyesinde olan çocuklardır. Yaşadıkları ayrımcı muameleye vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Mesela adımı bildikleri halde bana Suriyeli diyorlar. Ayrımcılık olsun diye yapıyorlar." (K5)*
- *"Kendi ülkemde olmadığı için üzgünüm ama Türkiye'de güven var." (K6)*
- *"Burada çok ayrımcılık var. Ama burada güvendeyim" (K9)*
- *"Üzülüyorum ama bize sadece burada güven var." (K10)*

Türkiye'de toplam kalma süresi diğerlerine kıyasla daha az olan çocuklar ise kültürel anlamda sosyal mesafe yaşamasalar da henüz Türkiye'ye tam alışamadıklarını belirtmektedirler. Bu durum göçmenlerin göç ettikleri ülkede kalma süreleri ile alışma süreleri arasında bir ilişki oduğunu ortaya koymaktadır.

- *"Türkiye'ye yeni geldik sayılır daha tam alışamadım buralara ama alışacağım inşallah.Türkklerle aramızda fark yok." (K16)*
- *"Suriye'yi özlüyorum arkadaşlarımı okulumu her şeyi çok özlüyorum onun için buraya tam alışamadım." (K17)*
- *"Burada bazen bize kızıyorlar ama yine de burada güvende hissdiyorum kendimi." (K20)*

Katılımcıların Türkiye'de Suriyeli olmak konusundaki görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların önemli bir kısmının Türklerle kültürel ve dinsel anlamda yakınlık hissettiklerini bu nedenle çok yabancılık çekmediklerini ancak ailesi düşük gelir seviyesindeki bazı katılımcıların ise ayrımcı muameleye maruz kaldıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Türkiye'de toplam kalma süresi diğerlerine kıyasla daha az olan çocuklar ise henüz Türkiye'ye tam alışamadıklarını ancak alışma sürecinde

olduklarını Türklerle aralarında büyük bir farklılık olmadığını bu nedenle alışacaklarını belirtmektedirler. Diğer bir ifadeyle gruplar arasındaki sosyal mesafenin düzeyi etkileşim sürecinde grubun üyesi ile yakınlık derecesinin kabulü veya reddini doğurmaktadır. Sosyal mesafenin fazla olması grupların birbirlerini reddetmelerine, dışlama ve ayrımcılık gibi olumsuz süreçlerin yaşanmasında neden olmaktadır. Bu nedenle sosyal mesafenin anlaşılması ve azaltılması sosyal uyumun sağlanması açısından son derece önemlidir.

4.2. Türkiye'de Günlük Hayat

Göç göç eden kişilerin günlük hayatları üzerinde belirli kültürlerarası geçiş bireylerde stres yaratan ve uygun baş etme becerilerinin kullanılmasına gereksinim duyulan bir süreçtir (Berry, 1997). Çünkü göç süreci hem göçmenler hem de geride bırakılan topluluklar açısından sosyal sermayenin azalmasına neden olmaktadır. Başka bir yaklaşıma göre göç süreci göçmenlerin sosyal sermayelerini yeniden üretmeleri ile açıklanmaktadır (Evergeti ve Zontini, 2006). Sosyal sermaye sosyal ilişkilerin sonunda oluşan işbirliği, güven ve karşılıklı bağımlılık gibi kavramlarla birlikte ele alınmaktadır. Diğer bir ifadeyle bireyin ailesi, arkadaşları veya topluluk üyeleri arasındaki sosyal destek sistemlerinin bir ürünü olarak doğrudan ya da dolaylı kaynaklarıdır. Birbirlerini destekleyen topluluk üyeleri arasındaki karşılıklı bilgi alışverişi ve sosyal ağlar bu şekilde gelişmektedir. Göçmenlerin sosyal sermayeleri ise genellikle din ve etnisite gibi benzerlikler üzerinden inşa edilmekte ve bağlayıcı sosyal sermaye niteliğinde olmaktadır. Bağlayıcı sosyal sermaye; aile çevresi, akrabalık bağları, komşuluk gibi karşılıklı yakınlık güven şekillerini temsil etmektedir (Büyükilikmen, 2015). Bu durum göçmenlerin kapalı gruplar halinde örgütlenmelerine yol açmaktadır. Bu sonuç sosyal uyum açısından bir dezavantajdır. Çünkü sosyal uyuma giden yolda göçmenlerin kendilerine benzemeyen gruplarla da yoğun iletişim içerisinde olmaları gerekmektedir.

Araştırma sonucunda ise erkek çocukların Türkiye'de günlük hayata ilişkin görüşlerinde hafta içinde okulda olduklarını, okul sonrası arkadaşlarıyla oyunlar oynadıklarını, televizyon izlediklerini, aileleriyle vakit geçirdiklerini, ev ödevlerini yaptıklarını, hafta sonu akraba ziyaretleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla göçmen çocuklar genellikle kapalı gruplar halinde yani aile ve arkrabalarla örgütlenmektedirler.

— *"Hafta içi her gün okula gidiyorum. Okuldan döndükten sonra futbol oynamak için mahalledeki arkadaşlarımla toplanıyorum. Sonra eve geliyorum ödevlerimi yapıyorum. Hafta sonları da misafirliğe gidiyorum. Akşama kadar orada vakit geçirdikten sonra eve geliyorum. Okul için en son hazırlıklarımı yapıyorum haftaya hazırlanmak için oluyor o da" (K11).*

— *"Sabah 9dan akşam 5e kadar okuldayım. Eve gelip 1saat dinleniyorum. Yemek yerim. Ders çalışırım. Ödevlerimi yapıyorum. Hafta sonu da basket kursum oluyor ona gidiyorum. Birde akrabalarımı ziyaret ediyorum. O kadar" (K13).*

— *"Ders çalışıyorum. Ablamla oynuyorum. TV izliyorum. Bazen de oynuyorum. Evde oyun oynuyorum. Yarışlar yapıyoruz. Kuruyemişler yiyoruz. Hafta sonu misafirlik bazen de annemin arkadaşı oluyor mesela oraya gidiyoruz. Onlar da bizlere geliyorlar" (K15).*

Kız çocukları da Cuma günleri ibadet ettiklerini, annelerine yardım ettiklerini, okuldaki akrabaları ve kardeşleri ile görüştüklerini ifade etmişlerdir. Bu duruma katılımcıların aşağıda verilen görüşleri örnek olarak gösterilebilir:

— *"Okuldan geliyorum hazırlanıp yemek yiyorum. Annemle takılıyorum biraz. Ona yardım ediyorum. Ders çalışıyorum. Cumaları ibadet etmeyi seviyorum. Okulda akrabam oluyor mesela okulda ve evde onlarla görüşüyorum. Birbirimize gidiyoruz geliyoruz hafta sonları öyle işte" (K1).*

— *"Ben sabahları kalkıyorum. Okula gidiyorum, sonra ders alıp geri dönüyorum. Ödevleri yapıyorum. Kardeşimle oynuyorum küçük olduğu için oyun oynamayı çok seviyor. Ders çalışıyorum. Ev işlerine yardım ediyorum. Cumaları mescide gidiyorum ve orda ibadet ediyorum" (K7).*

Türkiye'ye diğerlerine kıyasla daha yakın zamanda gelen ve dolayısıyla diğerlerine kıyasla Türkiye'de daha kısa süredir yaşayan çocuklar ise sıradan bir yaşantılarının olduğunu belirtmektedirler. Bu çocukların henüz sosyal ağlarını inşa edemedikleri için günlük hayatın sıkıcılığından yakındıkları düşünülmektedir. Günlük hayatının sıradanlığına vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

— *"Günlük hayatta çok bir şey yapmam. İnip çöp atarım." (K16)*
— *"Çok sıradan bir hayatım var neredeyse her gün aynı değişen bir şey yok yani." (K17)*
— *"Çok sıkıcı bir hayatım var. Çok arkadaşım olmadığı için hep evde oturuyorum." (K20)*

Katılımcıların günlük yaşantılarına ilişkin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde sosyal sermaye açısından bağlayıcı sosyal sermaye inşa ettikleri ve bu nedenle okul dışında aileleriyle ve akrabalarıyla birlikte vakit geçirdiklerini belirttikleri, ailesi düşük gelir seviyesinde olan bazı katılımcıların ise sıradan bir hayat yaşadıklarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu durumun katılımcıların sosyal uyumları açısından bir dezavantaj olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü sosyal sermaye göçmenlerin ve yerel halkın sosyal uyumu açısından önemli bir bileşendir.

4.3. Okul-Okul Arkadaşlıkları ve Okulda Yaşanan Problemler

Mülteci çocukların göç ettikleri yerlerde karşı karşıya kaldıkları sorunlardan biri de eğitim ile ilgili sorunlardır. Eğitim konsunda yaşanılan en temel problemlerden biri de dil problemidir. Dil problemi yalnızca eğitim açısından değil sosyal açıdan da göçmenlerin yaşadıkları en temel sorunlardan biridir. Etnik köken ve göç hareketleri ile ilişkili olarak değerlendirildiğinde dil, bireyin ait olduğu grubu belirten temel göstergelerden biridir (Cappelletti vd., 2015). Konuşma diline dayalı şekilde ortaya çıkan uygulamalar ayrımcı ve eşitsiz uygulamalar göçmenler açısından dışlanma hissine neden olmaktadır. Buna göre göçmenlerin bulundukları coğrafyadaki çoğunluk referans alındığında dillerini rahatça konuşamamaları ve aksanlı konuşmaları kültürel dışlanma süreci olarak değerlendirilmektedir (Adaman vd., 2006). Bu durum göçmenlerin eğitim süreçlerini de olumuz etkilemektedir. Araştırma kapsamında çocukların dil problemini bir kültürel dışlanma unsuru olarak görmekten çok farklılıktan kaynaklanan bir sorun olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Çocuklar, okul hayatında sıklıkla dil problemi yaşadıklarını, Türkiye'ye ilk geldiklerinde Türkçeyi çok bilmedikleri için derslerde sorun yaşadıklarını, ilerleyen süreçte dil öğrenmeleri ile bu sorunun ortadan kalktığını ve zamanla iletişim kurabildiklerini belirtmişlerdir. Aşağıda verilen katılımcı görüşleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

— *"İlk geldiğimde değişik geliyordum arkadaşlarıma. Ama bana yine de yardım ediyorlardı her konuda yani. Bazen de okuldan diğer arkadaşlar oluyordu işte sen neden geldin senin burada ne işin var diyenler oluyordu Esed' in yanına gitsene diyenler oluyordu. Ama zamanla bana alışıldı çevrem tarafından. Bende onlara alıştım" (K3).*

— *"İlk başladığımda 12 yaşındaydım. Türkçe hiç bilmiyordum. Bu yüzden Türk okula hiç gitmedim. Suriyeli okula gittim. Orada 1 yıl kaldıktan sonra Suriyeli okul kapandı. Bende türk okula gittim. O zamandan beri Türk okullardayım. İlk zamanlarda ders anlamakta zorluk çektim. Başkada sorunum yok. Her şey iyi artık. Türkçeyi de arkadaşlar sayesinde öğrendim" (K4).*

— *"Ben okula ilk başladığımda 7 yaşındaydım. Biz Türkiye'ye ilk geldiğimizde telefona program yüklemiştik. Okula başlamadan 10 gün önce hep oradan çalıştım Türkçeye. Türkçeyi biraz öyle öğrendim. Ama cümleler kurmayı bilmiyordum. Kelimeleri söyleye söyleye arkadaşlarım da yardım ederek zamanla cümle kurmayı anladım. Arkadaşlık kurmak iyi oldu şey Türkçeyi öğrenmek konusunda. Okula ilk başladığım zamanlar dersi anlamadım. Ama hep zayıf almadım. Bazen hocam bana çok iyi notlar veriyordu. Bunu neden yaptığını bilmiyorum. Ama bu beni mutlu etmiyordu bana fazla not vermesi bence adaletsizce birşey diğer arkadaşlara. Derse geç kalmadım hiç bir zaman. Sadece ilk zamanlar dersi anlamadım o kadar. İlk günden de zaten arkadaşım hep oldu" (K12).*

— *"Şimdi ben ilkokul sonda okudum. Ortaokul 5.sınıf 1.döneminde burada okula başladım. Şimdi lise1deyim.Türkçe bilmiyordum. Onun dışında da zorluk yaşamadım. Dersleri öğrenmekte ilk zamanlarda zorlandım. Dil bilmediğim için. Arkadaşlarla takılarak, hocalara sorarak internetten kelime ezberleyerek öğrendim dili" (K13).*

Katılımcılar her ne kadar başlangıçta sorun yaşasalar da 6-7 yıldır Türkiye'de olduklarından dolayı artık okulda sorun yaşamadıklarını hem Suriyeli hem de Türk okul arkadaşları ile genellikle oyunlar oynadıklarını, ders çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların aşağıda ifade edilen görüşleri ile açığa çıkmaktadır:

— *"Türk ve Suriyelilerle arkadaşlık kurabilirim. Okula gidiyorum. Orada da arkadaşlarımla takılıyorum. Onlarla ders çalışıyorum. 5 yıldır Türkiye'deyim. Geldikten 1 yıl sonra okula başladım" (K4).*

— *"Okula ilk gittiğimde 5.sınıftım. Mutsuzdum. Hiç bilmiyordum dili. Sonra taşındım. Başka okula gittim. 8.sınıfa kadar orada mutlu oldum. Türkçeyi öğrendim orada. Sonra Türk okula başladım. Arkadaşlık kurabildim. Çok iyi aram herkesle" (K5).*

— *"Ben okul hayatımda hep Türklerle arkadaşlık kurarım. Aynı okulda başka Suriyelilerde var. Akrabalarımda var. Ama onlarla okulda arkadaşlık yapmayı istemiyorum. Çünkü hafta sonları onları illaki görüyorum. Bu yüzden okulda Türk arkadaşlarla görüşmek bana daha iyi geliyor. Daha çok mutlu oluyorum. Çünkü daha fazla arkadaşım olmuş oluyor. Türk arkadaşlarımla birbirimize gidip gelme yok. Akrabalarımla var. Değişikliği seviyorum. Türk arkadaşlarımla ders çalışmayı seviyorum. Benim derslerim onlarınkinden daha iyi olduğu için onları genellikle ben çalıştırıyorum. Ödevlerimizi birlikte yaparız" (K11).*

— *"Ben hem Suriyeli hem de Türklerle arkadaşlık yapmayı seviyorum. Ayrım yapmıyorum. Bence güzel değil ayrım yapmak. Doğru değil. Hepimiz Müslümanız ve eşitiz. Teneffüste bahçede kaleyi kapmak için yarış yaparız. Gruplaşma bende olmaz. Kavgacı olmadıktan sonra ben herkesle arkadaşlık yapmayı severim. Ders çalışma konusunda da arkadaşlarıma yardım etmeyi seviyorum" (K12).*

— *"Başlangıçta bazı sorunlar yaşadım. Ama artık buraları alıştım. Arkadaşlarımla birlikte güzel vakit geçiriyoruz, oyunlar oynuyoruz ve birbirimizi anlıyoruz." (K18)*

Okul başarı açısından daha geride olan çocuklar ise genellikle Tükiyede toplam kalma süresi az olan çocuklardır. Bu çocuklar Türkçe'yi tam olarak öğrenemedikleri için arkadaşları ve öğretmenleri net şekilde iletişim kurmadıklarını ve bu durumun derslerini ve okuldaki arkadaşlıklarını olumsuz etkilediğini belirtmektedirler.

— *"Türkçeyi bir türlü öğrenemedim. Bunun için derslerim de çok iyi değil." (K16)*

— *"Türkçe konuşmayı ve yazmayı öğrenemedim tam olarak. Arkadaşlarımla da doğru düzgün konuşamıyorum ve oyun oynayamıyorum bunun için" (K17)*

— *"Kursa gidiyorum ama daha abim kadar Türkçe öğrenemedim. Şimdilik derslerim Türkçe bilmediğim için çok iyi değil ama öğreneceğim inşallah." (K20)*

Katılımcıların okul, okul arkadaşlıkları ve okulda yaşanan problemlerle ilgili görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde okul hayatında yaşadıkları en önemli problemlerden birinin dil problemi olduğunu belirttikleri, dolayısıyla Türkçe'yi bilmemelerinden dolayı derslerde bazı sorunlar yaşadıklarını bu durumdan rahatsız olduklarını; ancak daha sonraki süreçte birbirlerine alışmalarından dolayı bu sorunun gittikçe ortadan kalktığını belirttikleri görülmektedir. Dolayısıyla eğitim, göçmenler ile yerel toplumun aynı zeminde buluşmalarına yardımcı olmakta ve sosyal uyumun artmasını desteklemektedir.

4.4. Okuldaki Başarı

Farklı nedenleriden dolayı yaşadıkları ülkeden ayrılarak başka bir ülkeye göç etmek durumunda kalan mülteciler yabancı oldukları ülkede geliş ve kalış süreleri bakımından eğitim alanında çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların ortadan kaldırılmasına dönük farklı düzenlemeler yapılmaktadır. Fakat farklı dil ve kültüre sahip olan mültecilerin göç ettikleri ülkelerde eşit eğitim almaya hakları bulunsa da farklı kültür, dil ve eğitim sistemi ile karşılaşmalarından dolayı uyum sorunu yaşamaktadırlar (Öztürk, 2018). Bu durum göçmenlerin eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarına ve sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Sosyal dışlanma, sosyal uyumun ve bütünleşmenin karşıtı bir durum olarak değelendirilmektedir (Yıldırımalp, 2014). Göçmenlerin algıladıkları sosyal dışlanma ise akademik başarılarının düşmesine, eğitimden kopuşa ve okul bırakma riskine neden olmaktadır (Brown vd., 2011). Türkiye gibi yoğun göç alan ülkelerde göçmenlerin eğitim alanında sosyal dışlanma yaşamalarını engellemek ve göçmenlerin kültürel yaşama ve eğitime erişimini ve katılımını artırmaya dönük için sosyal içerme uygulamaları hayata geçirilmektedir. Bu durum göçmenlerin akademik başarılarını artırmaktadır. Nitekim bu durum araştırma bulgularında da görülmektdir.

Araştırma kapsamında çocukların okuldaki başarı durumlarına (derse katılım, sınavlar), ilişkin görüşlerinde çocuklar artık Türkçe kurs ve eğitimleri sayesinde Türkçeyi daha iyi bildiklerini bu yüzden derslerde başarılarının arttığını, sınavlarda yüksek puan alabildiklerini, arkadaşlarıyla bir sorun yaşamadıklarını ve öğretmenlerinin onlarla sürekli ilgilendiklerini belirtmektedirler. Katılımcıların aşağıda verilen görüşleri ile bu durum açığa çıkmaktadır:

- *"Ben hocamla aynı sokakta oturuyorum. Onu çok seviyorum. İlk geldiğimde Suriyeli okula gidiyordum. 2.sınıftayken saat 3'te gidip 7'de geliyordum. Sabah Türk akşam Suriyeli okula gidiyordum. Sonra bu beni baya ilerletti. Şimdi sadece Türk okulundayım. Ben her zaman ödevlerimi yapıyordum. Ödevlerimi yapmadan hiçbir zaman okula gitmedim. Bu yüzden kıskanan öğrenciler oluyordu. Çünkü hoca onlara ödev yapmadıklarında bağırıyordu bana bağırmıyordu. Okulda bazı insanlarda gruplaşma var, bizi istemeyenler oluyor" (K1).*
- *"Suriye'deyken derslerim çok iyiydi. Türkiye'ye de ilk geldiğimde dil bilmediğim için çok zorlandım. Ama hocam bana yüksek notlar verdi. Şimdi derslerim çok iyi. Hep hakkettiğim notları alıyorum. Notlarım hep 80'lerde en az" (K3).*
- *"Evet kıyasladığımız da tabii ki de derslerim çok iyi derslere hep katılırım söz alırım sınavlarım çok iyi." (K9)*
- *"Hoca şimdi 2.sınıfa kadar hepsini çok iyi yaptığı için diğer arkadaşlarımla kendimi kıyaslayamam. Bence 3.sınıftan sonra kendi notlarımı almaya başladım. Derslerime evde hep tek başıma çalışıyordum. 4.sınıfta kendi başarımı anladım. Sınıf arkadaşlarımla yaş farkı yok aramda" (K12).*
- *"Benim notlarım iyi baya. Sıkıntı yok. Bir sorunum yok okulda da. Ama bir keresinde bana bakıp cahil demişlerdi. Sonra ben başarılı oldum. Bir daha demediler bana. Ama bunlarda başka sınıftan oldu. Sonra arkadaşım Süleyman bana Nureddin boş ver gel gidelim dedi" (K15).*

Katılımcılardan bazıları ise okul başarısı açısından kendisini yeterli görmediklerini bunu geliştirmek için çabaladıkarını belirtmektedirler. Kendisini okul başarısını açısından yeterli görmeyen katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

— *"Okul başarım istediğim seviyede değil. Suriye'de iken daha başarılıydım. Buraya daha tam alışamadım. Ama düzelteceğim." (K16)*

— *"Önceleri daha kötüydüm. Ama Türkçe'yi öğrenince biraz düzeldim. Yine de istediğim gibi değilim. Çok çalışıyorum bütün derslerimi düzelteceğim." (K17)*

— *"Türkçeyi bilmediğim için başta çok zorlandım. Aileme okula gitmeyeceğimi söyledim. Ama şimdi yavaş yavaş alışıyorum. Derslerimin hepsini düzelteceğim bunu biliyorum." (K20)*

Katılımcıların okul başarısına ilişkin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde başlangıçta Türkçe bilmedikleri için zorlandıklarını; ancak zaman içerisinde Türkçe'yi de öğrenerek sınavlarda yüksek puan almaya başladıklarını ifade ettikleri, buna karşın bazı katılımcıların ise okul başarısı açısından kendilerini istedikleri seviyede görmediklerini ancak buna ulaşmak için ellerinden gelen gayreti gösterdiklerini belirtmektedirler.

4.5. Ev Ortamındaki Kişi Sayısı ve Sosyal Mekan

Türkiye'de mülteci kamplarının kalabalıklığı ve Suriyelilerin Türkiye'deki kalma süresinin uzaması ihtimali nedeniyle Suriyelilerin önemli bir bölümü kampların dışında yaşamaktadır. Kendi imkânlarıyla buldukları konutlarda yaşayanların önemli bir bölümü de yüksek kira ödemek durumunda kaldıkları için daha küçük dairelerde, kötü koşullarda ve birkaç aile birlikte yaşamaktadırlar (Şimşek, 2017). Göçmenlerin yaygın şekilde önceden göç eden bireyler tarafından kurulmuş olan topluluk, aile ve bilgi ağlarını kullanarak belirli şehir ve bölgelerde yoğunlaşmaları mekansal ayrışmayı ve dışlanmayı ortaya çıkarmaktadır (Spoonley vd., 2005). Sosyal dışlanmanın en gözlemlenebilen biçimi olan mekansal dışlanma ile birlikte farklı ayrışma temelinde yerleşim bölgelerinin oluşması ve düşük gelirli mahallelerin büyümesiyle kentlerde gittikçe daha fazla görülmektedir (Galabuzi ve Teelucksingh, 2010). Dolayısıyla kentsel mekan organizasyonu ve kentsel mekanın kullanımı sosyal mesafenin bir göstergesi haline gelmektedir. Bu durum yoksullukla yakın ilişki içerisindedir. Çünkü gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik bir yandan kent mekanında ortaya çıkarken diğer yandan da yine kent mekanında görünür hale gelmektedir. Bu durum araştırma bulgularında da ortaya çıkmaktadır. Araştırma kapsamında görüşülen çocukların aileleri İstanbul'un merkezinden nispeten daha uzakta olan Beykoz ilçesinde yaşamaktadırlar.

Burası Afgan ve Suriyeli göçmenlerin yoğun yaşadıkları bir mekandır. İlçede küçük ve orta ölçekte birçok atölye bulunmaktadır. İlçedeki Suriyelilerin önemli bir bölümü bu atölyelerde çalışmaktadır. Düşük gelir grubunda bulunan ailelerin çocukları çeşitli sosyal olanaklara ulaşma konusunda sorunlar yaşadıklarını ve kalabalık ailelerde yaşadıklarını belirtmektedirler.

- *"Yaşadığımız ev kalabalık. Annem, babam, dedem, nenem ve kardeşlerimle birlikte 11 kişi birlikte yaşıyoruz. Nenem ve dedemin evleri olmadığı için bizde kalıyorlar." (K16)*
- *"evimiz her şeye uzak. Parka da gidemiyoruz. Çarşıya da. Çok sıkılıyoruz." (K17)*
- *"Evimiz çok kalabalık. Ama ben çok seviyorum bu durumu. Bazen başka akrabalarımız da bizde kalıyor. Öyle olduğunda daha da kalabalık oluyor." (K20)*

Yüksek gelir grubunda bulunmasa da diğerlerine kıyasla daha fazla aylık ortalama geliri olan bazı çocuklar da görece daha kalabalık evlerde yaşadıklarını ve bazen başka kişilerinde oturdukları evde yatıya kaldıklarını ifade etmektedirler. Kalabalık bir evde yaşadığına vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Biz evde 10 kişiyiz. Annem, anneannem, dedem, dayım, ben, teyzem ve teyzemin çocukları yani 3erkek 7 kız var bizim evde. 3tane oda 1 tane büyük oda var. Evimiz doğalgazlı" (K11).*
- *"Şimdi değişiyor. Biz şimdi genelde şey oluyoruz. Annem babam ben 2 tane de kardeşim var. 5 kişiyiz. Öyle yani. Bazen anneannem/babaannem geliyorlar. Hafta sonu bazen gelip 3gün 4gün kalıyor. Sonra teyzeme/halama gidiyorlar. Onun evinde kalıyorlar. Benim evde 2 oda 1 mutfak 1 salon var. Doğalgazlı evimiz" (K12).*
- *"Normalde 10 kişi kalıyoruz ama bazen babamın arkadaşları da bizde kalmak zorunda oluyor. Öyle olduğunda evde yatacak yer kalmıyor neredeyse." (K19)*

Bazı katılımcılar ise anne, baba ve kardeşlerle birlikte evde yaşayan kişi sayısının 5 olduğunu ve evlerin 2 oda 1 salon olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların aşağıdaki görüşleri ile açığa çıkmaktadır:

- *"5 kişiyiz. Abim, kardeşim, annem, babam ve ben. 2 oda 1 salon" (K1).*
- *"5 kişiyiz. Ben, annem, babam ve iki küçük kardeşim. 2 oda 1 salon" (K2).*
- *"5 kişiyiz. İki abim, annem, babam ve ben. 3oda 1 salon" (K3).*
- *"4 kişiyiz. 2 abim, ben, annem. 3 oda 1 salon" (K4).*
- *"5 kişiyiz. Abim, ben, annem, babam ve kardeşim. 2 oda 1 salon" (K5).*
- *"5 kişiyiz. Ben, babam, annem, 2 küçük kardeşim var. 2 oda 1 salon" (K13).*
- *"7 kişiyiz. Ben, annem, ablam, 2abim ve 2 kardeşim var. 3 oda 1 salon" (K14).*
- *"5 kişiyiz. Ben, babam, annem, ablam, küçük kız kardeşim var. 2 oda 1 salon" (K15).*

Katılımcıların ev ortamlarına ilişkin görüşleri genel anlamıyla değerlendirildiğinde ailesi ekonomik yoksunluk yaşayan çocukların sosyal olanaklara ulaşma konusunda sorunlar yaşadıklarını ve kalabalık ailelerde yaşadıklarını belirttikleri, yüksek gelir grubunda bulunmasa da diğerlerine kıyasla ailesinin daha fazla aylık ortalama geliri olan bazı çocukların da kalabalık evlerde yaşadıklarını belirttikleri görülmektedir. Bazı çocukların ise anne baba ve kardeşleri ile birlikte 2 oda 1 salon evlerde yaşadıklarını belirtikleri görülmüştür. Bu durum mekansal dışlanmanın yoksullukla yakın ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal ve mekansal dışlanma yerel halk ve göçmenler arasındaki ilişkilerin geliştirilerek karşılıklı uyumun ve entegrasyonun sağlanması açısından önemli bir süreçtir. Mekansal dışlanmanın ve dolayısıyla dışlanmanın yoğun olduğu bir ortamda sosyal uyumdan ve entegrasyondan bahsetmek mümkün değildir.

4.6. Çalışma Durumu

Suriyeli çocuklarla ilgili yapılan araştırmalarda çocukların zor koşullarda yaşamalarından dolayı ailelerine ekonomik anlamda destek olmak amacıyla okul dışında kalan zamanlarında genellikle çalışmak durumunda kaldıkları belirtilmektedir

(Çobaner, 2016). Bu durumda okumak yerine çalışmak durumunda kalan çocukların sosyal uyum açısından çeşitli sorunlarla karşılaştıkları bilinmektedir (Şimşek, 2018). Bu sorunlardan biri de sosyal dışlanmadır. Bu sorunları aşmak adına Türkiye gibi yoğun göç alan ülkelerde göçmenlerin yaşadıkları yoksulluğun iktisadi güçsüzlüğünü çözmeye ve azaltmaya dönük politikalar geliştirmektedir. Yoksulluk konusundaki temel düzeyde yapılan tartışmalar genellikle gelir adaletsizliğini azaltmaya yönelik olduğu için bu konuda daha çok iktisadi veya sosyal politika uygulamaları geliştirilmektedir (Şentürk, 2015). Türkiye özelinde bakıldığında sosyal İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla sığınmacılara ve mültecilere yönelik sosyal yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar koruma kanunu kapsamındaki mültecilere eğitim, sağlık, gıda, yakacak, giyim gibi ihtiyaçlar konusunda yapılan nakdi ve ayni yardımlardır (Savar ve Kedikli, 2019).

Bauman (1999) ise günümüzde uygulanan sosyal politika uygulamalarının kapsayıcılıktan öte daha çok dışlama üzerine kurulduğunu iddia etmektedir. Buna göre sosyal politijka uygulamaları ortak bir hayat formu oluşturmak hedefinden öte dışlanan grupların ortak yaşam alanlarından uzaklaştırılmasını amaçlamaktadır. Başka bir ifadeyle Bauman, göçmenler gibi göç ettikleri ülkede dışlanmış olan grupların yaşadıkları ekonomik güçsüzlüğü çözmeye dönük yapılan sosyal politka uygulamalarının göçmenleri bir potada eritme hedefinden uzaklaşarak dışlanan göçmenlerin dışarıda kalmalarını sağlayacak bir politikaya dönüşmüştür. Araştırma kapsamında çocukların çalışma durumları ile ilgili görüşlerinde ailesi düşük gelir grubunda olan 4 çocuğun okuldan sonra çalışmak durumunda oldukları ve bu nedenle arkadaşlarıyla oyun oynamaya fazla vakit ayırmadıkları, bu çocukların ailelerinin her ay düzenli olrak sosyal yardım aldıkları görülmüştür. Bu durum aşağıdaki örneklerde açığa çıkmaktadır.

- *"Okuldan sonra aileme destek olmak için çalışıyorum. Yine de ihtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz bu nedenle vakıftan gıda yardımı alıyoruz." (K5)*
- *"Sabah okula gidiyorum. Öğleden sonra da atölyede çalışıyorum. Çok yoruluyorum doğru dürüst maç yapamıyorum, arkadaşlarımla oyun oynayamiyorum eve gelir gelmez hemen uyuyorum." (K6)*

— *"Hem okula gidiyorum hem de çalışıyorum. Aileme destek olmak istiyorum. Babam da çalışamıyor onun için yardım alıyoruz. Keşke fırsat bulsam bazen arkadaşlarımla oyun oynayabilsem." (K9)*
— *"Arkadaşlarımla oyun oynamayı çok özledim, ama çalışmam gerekiyor. Çünkü aileme yardımcı olmam lazım." (K10)*

Buna karşın ailesinin gelir durumu diğerlerinden daha iyi olan çocuklar ise herhangi bir yerde çalışmadıklarını belirtmektedirler. Bu durumun ailelerinin maddi durumlarının iyi olmasından kaynakladığı düşünülmektedir. Katılımcıların aşağıdaki görüşleri buna örnek olarak gösterilebilir:

— *"Hayır çalışmıyorum. Babam şimdilik okumamı istiyor. Bir de abilerim zaten çalıştığı için benim çalışmama gerek kalmıyor." (K16)*
— *"Babam, abim ve ablam çalışıyorlar. Benim çalışmama izin vermiyorlar. Sen derslerine çalış diyorlar." (K17)*
— *"Çalışmak istediğimi söylediğimde babam bana çok kızmıştı. Sen derslerine çalış oğlum biz çalışıyoruz zaten demişti." (K19)*

Katılımcıların çalışma durumları ile ilgili görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde ailesinin maddi durumu iyi olan 16 çocuğun herhangi bir yerde çalışmadığı ancak ailesinin maddi durumu diğerlerine göre daha kötü olan 4 çocuğun ise sosyal yardım almalarına rağmen hem okul hem de çalışma hayatını birlikte yürüttükleri bu nedenle kendilerini sosyal ortamdan uzak hissettikleri görülmüştür. Bu durumun göçmen çocukların sosyal uyumu ve entegresyonları açısından önemli bir dezavantaj olduğu düşünülmektedir.

4.7. Okul Sonrası Evde Geçirilen Süre

Entegrasyon ve sosyal uyum, toplum içindeki bireylerin kendi kimlikleriyle içerisinde yaşadıkları topluma dahil olma sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte göçmenlerden beklenen ise kendi kültürlerinden kopmadan içerisinde yaşadıkları kültüre ve topluma uyum sağlamalarıdır. Böylece göçmenlerin sosyal uyumları ve entegrasyonları

kolaylaşacak ve toplumsal güven duygusu artacaktır (Akıncı vd., 2015). Bu durumun göçmen bireyi psikolojik olarak da olumlu etkilemesi beklenmektedir. Çünkü sosyal uyum yeni standartlarla ve değerlerle baş ederek yerel toplum üyeleri ile mümkün oldukça iyi geçinmeyi içeren psikolojik bir süreçtir (Barrabee vd., 1955). Aksi halde göçmen birey kendisini toplumun dışına iterek dışlanmış hissedecektir. Araştırma bulgularında özellikle erkek göçmen çocuklarının bu konuda zorluk yaşamadıkları görülmektedir. Çocuklar okul sonrası genellikle Türk arkadaşlarıyla vakit geçirdiklerini belirtmektedirler. Bu durum göçmen çocukların yerel toplum üyeleri ile iyi geçinmeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır.

- *"Ben okuldan eve gelip ödevlerimi yapıyorum. Futbola mahalleye gidiyorum. Arkadaşlarımla toplanıp oyun oynayıp şakalaşıyoruz. Mahallede de hep türk arkadaşlarımla oynarım" (K11).*
- *"Ben okuldan geldikten sonra hep evde oluyorum. Dışarıya sadece hafta sonları çıkıyorum. Kendi mahalle arkadaşlarımla oyun oynarım. Mahalledeki arkadaşlarım hep Türk" (K12).*
- *"Okuldan sonra arkadaşlarımla oyun oynuyorum. Arkadaşlarımın bir çoğu Türk." (K18)*

Kız çocukları ise çoğu vakitlerini evde geçirdiklerini, televizyonda Arapça programlar izlediklerini, telefonda vakit geçirdiklerini, internette (EBA) ödev yaptıklarını, dışarıya çıktıklarında ise genellikle anneleri ile birlikte olduklarını belirtmişlerdir. Bu duruma katılımcıların aşağıda verilen görüşleri örnek olarak gösterilebilir:

- *"Bazen annemin dışarıda işi oluyor. mesela banka tercümanlık yapmak için gitmek gibi. Ama bunun dışında eğer evdeysem de yemek yiyip ders çalışırım" (K2).*
- *"... evet, hep evdeyim. Ama çok nadir annemle dışarı çıkarım. Gezmek ve parka gitmek için" (K3).*
- *"Anneme yardım ediyorum. Onun için evdeyim genellikle." (K7)*

Küreselleşmenin sağladığı olanaklar sonucunda bireyler kimlikleri ve kökenleri konusunda tercih haklarının olduğunu keşfetmiş ve bu durum özellikle göçmenler

üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Göçmenler küreselleşmenin sunduğu olanaklardan faydalanarak kendi anavatanlarıyla iletişim geçmeye ve oranın gündemini takip etmeye başlamış ve böylece anavatanlarıyla bağ kurmuşlardır (Yılmaz, 2014). Bu durum araştırma bulgularında da ortaya çıkmaktadır. Araştırma bulgularında çocuklar TV veya internetten faydalanarak Arapça proğramları takip ettiklerini belirtmektedirler.

- *"Sabah 9dan akşam 5e kadar okul var. Gidip geliyorum. 6'da evdeyim. 1-2 saat dinleniyorum. Yemek yiyorum, dinleniyorum, ödevlerimi yapıyorum. Bazen hafta sonu mahallede basket futbol oynuyorum. Akraba ziyareti de yapıyorum. İnterneti ödev için kullanıyorum. Pahalı olduğu için interneti çok az kullanıyorum. TV'de Arapça kanalları izlerim unutmak istemem. Çizgi film izliyorum mesela. Öyle yani" (K13).*
- *"Evet çoğunlukla evdeyim İnterneti bazen kullanırım. Ödev için kullanırım. Telefona yükleriz ama pahalı olduğu için çok az yükleriz o da ödevde kullanırız. Tv'de Arapça programları izlerim. Dilimizi unutmamak için. Telefonu da ödev için arkadaş araması yapmada kullanırım. Annemle gezmek için dışarı çıkıyorum. Doktora giderim. Annemle vakit geçiririm" (K1).*
- *"...evet evdeyim. Gelir gelmez yemek yiyorum. Ders çalışıyorum, dinleniyorum. TV izliyorum. Hadis ezberlerim. Kitaplar okurum. Kendimi meşgul ederim. Telefonda ödev için ders çalışmak için kullanırım. Ailemle oturuyorum" (K4).*

Çocukların görüşleri incelendiğinde özellikle erkek çocukların yerel toplum üyeleri ile mümkün oldukça iyi geçinmeye çalıştıkları ve Türk çocukları ile arkdaşlık kurdukları, hem kız hem de erkek çocukların derslerine verdikleri önem kadar, kendi dillerini unutmamak ve öz kültürlerinden kopmamak adına Arapça Tv programlarını izledikleri gözlenmiştir. Erkek çocuklarına nazaran kız çocuklarının ise evde daha çok vakit geçirdikleri ve annelerine yardım ettikleri görülmüştür. Bu durumun ailelerin muhafazakar bir toplum olmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür.

4.8. Ev İşlerine Katılma Sorumluluğu

Araştırma kapsamında katılımcıların ev işlerine katılma sorumluluklarına ilişkin görüşlerine bakıldığında erkek çocuklarının ev işlerine katılım sorumlulukları açısından

genelikle küçük ölçekli market alışverişlerinin olduğunu ifa etmişlerdir. Ev içi sorumluluk açısından market alışverişine vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Ev işi yapmıyorum. Ekmek alırım, meyve ve sebze o kadar"(K11).*
- *"Ev temizlemem. Annem yapar. Ben eve meyve sebze ekmek peynir alırım o kadar" (K12).*
- *"Anneme yardım ederim" (K13).*
- *"Temizlik yaparım. Evin ihtiyaçları uzakta değilse ben gider alırım. Yoksa abim alır" (K14).*
- *"Temizlik yapmam. Bazen fırına giderim o kadar" (K15).*

Diğer taraftan kız çocuklarında ise bu durum biraz daha farklılık göstermektedir. Kız çocukları ev işlerinde annelerine yardım ettiklerini ifade etmişlerdir. Ev içi sorumluluk açısından anneye yardım edildiğine vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Hafif işleri yaparım. Zorları annem yapıyor. Markete de babam gider" (K1).*
- *"Tabiki de sorumluluğum var. Mesela odamı kendim toplarım. Kardeşleriminkini de ben toplarım. Küçük oldukları için toplamak sevmezler. Anneme de yardım ediyorum. Bulaşık yıkıyorum. Mesela ama ödevim olmazsa yaparım onu da. Basit kolay olan işleri ben ödevim olmazsa yapıyorum" (K2).*
- *"Evet yardım ederim. Her zaman kolay olan işleri ben yapıyorum. Meyve yıkıyorum odamı topluyorum. Sofra kuruyorum" (K3).*
- *"Markete giderim. Temizlik yaparım o kadar" (K4).*
- *"Ev işleri sorumluluğu her zaman annemde. Bende ona çok yardım ederim ama çok basit işler. Yani odamı toplarım, yastıkları düzeltirim bulaşıkları yıkarım falan." (K9)*

Bunların dışında ailesinin ekonomik geliri diğerlerine kıyasla daha az olan hem erkek hem de kız çocukları ev işlerine katılamadıklarını çünkü okuldan sonra çalışmak zorunda olduklarını bu durumun kendilerini yorduğunu ancak pandemiden dolayı artık evde daha fazla vakit geçirdikleri için ailelerine yardımcı olduklarını belirtmektedirler.

— *"Okuldan sonra ve hafta sonları çalıştığım için ev işlerinde anneme çok fazla yardımcı olamıyorum. Ama virüsten dolayı şimdi işe gidemiyorum. Onun için anneme yardımcı olabiliyorum " (K5)*

— *"Virüs olmadan önce genellikle hafta sonları da çalışıyordum. Bunun için ev işlerinde yardımcı olamıyordum. Şimdi yardımcı olabiliyorum" (K6)*

— *"Hem okuldan sonra hem de hafta sonu işe gidiyorum. Ev işlerini genellikle annem yapıyor. Ben de yorgun oluyorum annem de sen dinlen diyor. Ama şimdi hastalık olduğu için bazen işe gidemiyorum o zamanlarda yardım ediyorum" (K9)*

— *"Zaten işte çok yoruluyorum. Eve de yorgun geliyorum. Onun için ev işlerine karışamıyorum. Bazen dışarı çıkma yasağı oluyorişe gidemiyorum. Babama yardımcı oluyorum." (K20)*

Katılımcıların ev işi sorumluluklara katılma konusundaki görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde; erkek çocuklarının küçük ölçekli market alışverişleri konusunda ailelerine yardım ettikleri, kız çocuklarını ise genellikle annelerine basit işler konusunda yardım ettikleri, ailesinin maddi geliri az olan erkek ve kız çocuklarının ise çalışmaktan dolayı ev işi sorumluluklara katılmadıkları; ancak pandemiden dolayı işe gidemedikleri için zaman zaman ev işi sorumluluklara dahil oldukları görülmektedir.

4.9. Camiye Gitmedeki Amaç

Hem göçmenler hem de göç alan ülkeler açısından entegrasyonun en fazla öne çıkan boyutu sosyal ve kültürel açıdan ortaya çıkmaktadır. Bu noktada göçmenlerden yaşadıkları kültüre ve topluma kendi öz kültürlerinden uzaklaşmadan uyum sağlamaları beklenmektedir. Aksi halde çok kültürlü ve çok dilli bir toplumda yetişen bireyler içerisinde yaşadıkları toplum ile kültürel ve sosyal kopukluk yaşamaktadırlar. Dolayısıyla sosyal bütünleşme ve sosyal uyum bir arada düşünülmelidir (Akıncı vd., 2015). Araştırma bulguları da katılımcı çocukların kendi öz kültürlerinden kopmama çabası içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların camiye gitme amaçlarına ilişkin görüşlerinin başında Arapçayı unutmamak ve Kuran-ı Kerim öğrenme gelmektedir. Bunun yanında bazı çocuklar arkadaşları olduğu için, bazıları ise hafız olmayı istedikleri için camiye geldiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların aşağıda verilen görüşleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

- *"Arapça'yı unutmamak ve arkadaş edinmek için geliyorum" (K1).*
- *"Kuran öğrenmek için geliyorum." (K2)*
- *"Tecvid ve Kuran öğrenmek için."* (K4)
- *"Şimdi ben daha çok Kuran için geldim. Hafız olmayı seviyorum. Onun için yani"(K11).*
- *"Bende biraz hafızlığı öğrendim yani. 31 sayfa kadar. Onu ezberlemek için geldim" (K12).*
- *"Arapçayı unutmamak için geliyorum" (K13).*

Öte yandan bazı katılmcılar ise camiye dini öğrenmek için geldiğine vurgu yapmaktadır. Camiye gitme amacı olarak dini öğrenme faktörüne vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Dinime bağlı kalmak için." (K6)*
- *"Dinimi öğrenmek için." (K7)*
- *"Dini öğrenmek ve güzel Kur-an okumak için." (K9)*
- *"Dinime bağlı bir Müslüman olmak için camiye geliyorum." (K16)*
- *"İslam dinini daha doğru öğrenmek için camiye geliyorum." (K20)*

Katılımcıların camiye gitmedeki temel amaçları genel olarak değerlendirildiğinde Arapçayı unutmamak, Kuran-i Kerim'i öğrenmek ve İslam dinini öğrenmek için camiye gitmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bu durumun Suriye'nin muhafazakâr yapısından ve ailelerin muhafazakar tutumundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.10. İleriye Dönük Düşünceler

Gelecek beklentisi bireyin yaşadığı ortam ve karşılaştığı güçlüklerle ilişkilidir. Bu doğrultuda savaşın içerisinden gelen ve yaşadığı savaşın yaşamı üzerindeki olumsuz etkisini hisseden bireyler geleceğe dönük olumsuz ve umutsuz beklentiler geliştirmekte veya gelecek planı yapma konusunda çekinceli olmaktadırlar. Bu durum göçmenlerin yaşadıkları belirsizlikle yakından ilişkilidir. Belirsizlik; kurulan toplumsal düzenin bozulduğu dönemlerde, bireyin yaşamın bütünüyle ilişkili şekilde benimsediği tutumlarında birbirinden farklı ve karşıt değerler arasında bocalamasına yol açmaktadır. Göç ile birlikte yeni bir yaşama başlayan göçmenler yeni bir kültürle, yeni bir ortamla ve yeni insanlarla karşılaşmak durumunda kaldıkları için bocalamakta ve gelecek konusunda belirsizlik yaşamaktadırlar (Ozankaya, 1995).

Zor bir deneyim olan göç, göç edenler açısından iyi bir geleceğe ve güvenlik ortamına ulaşma hayalidir (Sonn, 2002). Göç etme davranışının temelinde daha iyi ekonomik koşullara ulaşma ve can güvenliği gibi nedenlerin olması göç eden kişilerin geleceğe daha umutla bakmasına ve uyum sürecini daha kolay şekilde atlatılmasına katkı sağlamaktadır (Apak, 2015). Fakat savaş koşullarından kaçma ve savaşın neden olduğu olumsuz yansımalar göçmenlerin gelecek konusunda karamsarlık yaşamasına yol açmakta ve geleceğe dönük plan yapılmasını engelleyebilmektedir (Aksoy, 2012). Görüldüğü gibi göç kimi zaman hayatı olumlu açıdan değiştiren bir hareket olurken kimi zaman da kötü sonuçların başlangıcı olabilmektedir. Fakat tüm göçmenleri umutlandıran ortak hayal ise daha iyi bir gelecek beklentisidir (Deniz ve Etlan, 2009).

Araştırma kapsamında katılımcı çocukların ileriye dönük düşüncelerine bakıldığında kız çocuklarının doktor olma ve erkek çocuklarının ise daha çok mühendis olma isteklerinin olduğu görülmektedir. Doktor olmak istediğine vurgu yapılan katılımcı görüşleri aşağıdaki gibidir:

- *"Diş doktoru olmak istiyorum. İnsanlara yardım etmeyi seviyorum. Parası olmayanlara bedava iyileştirmek için" (K1).*
- ***"****Doktor olmayı istiyorum. Başkalarına yardım etmek için. Makamı çok güzel bence. İnsanlar sana saygı duyuyorlar. Faydalı olmak istiyorum. Bu beni mutlu eder" (K2).*

— *"Doktorluk yapmak isterim."* (K7)
— *" Cerrah olmak istiyorum." (K9)*

Diğer taraftan mühendis olmak istediğine vurgu yapılan katılımcı görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

— *"Büyüdüğümde çalışmak istiyorum. Daha çok mühendis olmak istiyorum. Para kazanmak istiyorum" (K12).*
— *"Uçak mühendisi olmak istiyorum. O olmazsa pilot. Matematik ve fizik derslerim çok iyi" (K13).*
— *"Mühendis olmak isterim. Mimar da olabilir. Ben tasarım seviyorum. Hep maket yaparım" (K15).*
— *"Mühendis olmayı çok istiyorum." (K17)*
— *"İnşallah makine mühendisi olacağım." (K19)*

Ailesinin ekonomik geliri az olan çocuklar ise gelecek planı yapma konusunda daha temkinli davranmaktadırlar. Bu çocuklar henüz gelecek planı yapmadıklarını okula devam edip etmeme konusunda belirsizlik yaşadıklarını kız oldukları için okuyamayabileceklerini ifade etmektedirler.

— *"Ailemin durumu çok iyi değil. Onun için belki okuluma devam etmeyebilirim." (K5)*
— *"Nereye kadar okuyacağımı bilemiyorum. Ailemizde meslek sahibi olan kız yok. Genellikle evleniyorlar." (K9)*
— *"Babam beni okutmayabilir. Bizim adetlerde kızlar okumazlar." (K10)*
— *"Babam da çok çalışamadığı için benim çalışmam gerekiyor. Bunun için belki okulu bırakıp işime devam edebilirim." (K20)*

Türkeyede toplam kalma sürei diğerlerine kıyasla az olan çocuklar ise Suriye'ye dönme ihtimallerinin olduğunu ve mesleklerine orada devam etmek istediklerini belirtmektedirler. Bu durum çocukların entegrasyon sürecine geçme konusunda henüz başarılı olamadıklarını ortaya koymaktadır.

— *"Belki Suriye'ye döneriz. Burada okuluma devam etmeyebilirim." (K16)*
— *"Babam tekrar Suriye'ye döneceğimizi söyledi. ben orada doktor olmak istiyorum." (K17)*

Katılımcıların gelecek beklentilerine ilişkin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde kızların doktor olmayı istedikleri erkeklerin ise mühendis olmayı hayal ettikleri, ancak ailesinin maddi durumu daha kötü olan çocukların gelecek konusunda temkinli davrandıkları, Türkiye'de toplam kalma süresi daha az olanların ise eğitimine Suriye'de devam etmek istedikleri görülmektedir. Gelecek konusunda iyimser beklentilere sahip olan çocukların kendilerini sosyal hayatla bütünleştirme çabası içerisinde oldukların düşünülmektedir. Bu görüşler çocukların umutlarında iyileşmeler olduğunu göstermekte ve kültürel uyum sürecindeki zorlukları aşmaya çabaladıklarını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan gelecek konusunda temkinli olan çocukların ise henüz entegrasyon sürecine geçme konusunda başarılı olamadıklarını ortaya koymaktadır.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Mültecilik ülkeler açısından ekonomik, siyasal, güvenlik, toplumsal ve eğitim boyutuyla yaşamın hemen hemen her boyutunda çözülmeyi bekleyen bir sorun olarak görülmektedir. Son dönemlerde yoğun nüfus hareketlilikleri ile birlikte mültecilik Türkiye'de siyasal ve sosyal yapıyı, sağlık ve eğitim koşullarını ve ekonomik hayatı etkileyen yönlendiren ve etkileyen önemli dinamiklerden birisi olmuştur. Son dönemlerde yapılan araştırmalarda Suriyeli mültecilerin eğitim imkanlarına erişme konusunda ciddi sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır (Dinçer vd., 2013; Güçtürk, 2014). Bunun yanında göç süreci ev sahibi toplumdaki kaynakları düzenlenmesinden bölüşümüne, tekrar dağıtımına ve eğitim gibi hizmetlerin sunulmasına kadar kapsamlı sonuçları olan bir süreçtir. Bu süreç göçmenlerin göç ettikleri toplum ile kaynaşmalarına veya bu düzenlemelerin yerine getirilmediği durumlarda sosyal dışlanma sorununa etkin şekilde rol oynamaktadır (Güzel, 2013). Bu durumda Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların kendilerine sunulan eğitim öğretim hizmetleri hakkındaki görüşlerinin ve sosyal uyuma dair bakış açılarının nasıl olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma da geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların eğitim durumu ve sosyal uyum süreçlerinin ele alınması ve ortaya çıkan sorunların giderilmesine dönük çözüm önerilerinin getirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmacı tarafından ilgili literatürden faydalanılarak araştırma probleminin çözümünü destekleyecek nitelikte geliştirilen görüşme formu 11-17 yaş aralığında 10'u kız 10'u erkek toplam 20 suriyeli mülteciye uygulanmış ve elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılara çözümlenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular literatürde bu kapsamda yürütülen araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermekle beraber temel bazı noktalarda farklılıklar göstermektedir.

Araştırmanın sonunda katılımcıların önemli bir kısmının Türklerle kültürel ve dinsel anlamda yakınlık hissettiklerini bu nedenle çok yabancılık çekmediklerini belirttikleri görülmüştür. Bu durumun suriyeli mültecilerin sosyal uyum süreçleri üzerinde

hızlandırıcı bir etki yapmaktadır. Başka bir ifadeyle göçmenlerin dahil oldukları grubun üyeleri ile etkileşim sürecinde yaşadıkları yakınlığın derecesi onların yaşadıkları yabancılık duygusunu etkilemektedir. Bu durum araştırma bulgusunda da ortaya çıkmaktadır. Literatürde Suriyeli mülteciler üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde kültürel uyum sürecinde yaşadıkları tüm zorluklara rağmen Türkiye'de olmaktan memnun olduklarını işaret etmektedir (Apak, 2014; Karasu, 2016; Kaya, 2015).

Türkiye ile Suriye arasında kültürel benzerlik olmasının en önemli sebeplerinden birisinin de iki ülke vatandaşlarının yaygın olarak aynı dine inanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim bazı katılımcılar ise Müslümanlık açısından her iki ülkenin de kardeş olduğunu, Türklerin yardım sever ve arkadaş canlısı olduklarını ifade etmişlerdir. Gencer (2019) de çalışmasında mülteci çocukların kimlik gereksinimleri üzerinde din kavramının etkili olduğunu, çocukların ve ebeveynlerinin Türkiye'ye göç etme sebeplerinde Türkiye'yle dini özeliklerinin benzer olduğunu dile getirmiştir. Bu bulgular araştırmamız sonuçları ile paralellik göstermektedir. Bunun yanında Suriyelilerin bazıları ise yaşam standartlarının yüksek oluşu, eğitim ve iş olanaklarının daha fazla olduğu düşüncesiyle Avrupa'ya gitmeyi istemektedirler (Bardakçı Tosun, 2018). Bu sonuç araştırmamız bulguları ile örtüşmemektedir. Araştırmamız sonuçları ile örtüşen başka bir çalışmada ise Erdoğan (2015) Suriye'de başlayan göç zamanlarında Türk toplumunun komşuluk, zorda olana el uzatma, Müslümanlığın gerekliliği gibi temel değerler çerçevesinde Suriyeli mültecilere yönelik yardımsever bir tutum içerisinde olduklarını tespit etmiştir. Diğer taraftan Türkiye'de toplam kalma süresi diğerlerine kıyasla daha az olan çocuklar ise kültürel anlamda sosyal mesafe yaşamasalar da henüz Türkiye'ye tam alışamadıklarını belirtmektedirler. Araştırmanın sonunda gruplar arasındaki sosyal mesafe düzeyinin etkileşim sürecinde grubun üyesi ile yakınlık derecesinin kabulü veya reddini doğurduğu görülmüştür. buna göre sosyal mesafenin fazla olmasının grupların birbirlerini reddetmelerine, dışlama ve ayrımcılık gibi olumsuz süreçlerin yaşanmasında neden olduğu bu nedenle sosyal mesafenin anlaşılması ve azaltılması sosyal uyumun sağlanması açısından son derece önemli olduğu görülmüştür.

Katılımcıların günlük yaşantılarına ilişkin görüşleri genel olarak değerlendirildiğinde sosyal sermaye açısından din ve etnisite gibi benzerlikler üzerinden bağlayıcı sosyal

sermaye inşa ettikleri ve bu nedenle okul dışında aileleriyle ve akrabalarıyla birlikte vakit geçirdiklerini belirttikleri, ailesi düşük gelir seviyesinde olan bazı katılımcıların ise sıradan bir hayat yaşadıklarına vurgu yaptıkları görülmektedir. Araştırmanın sonunda Suriyeli çocukların okul hayatında yaşadıkları en önemli problemlerden birinin dil problemi olduğunu belirttikleri, ancak çocukların dil problemini bir kültürel dışlanma unsuru olarak görmekten çok farklılıktan kaynaklanan bir sorun olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Dolayısıyla Türkçe'yi bilmemelerinden dolayı derslerde bazı sorunlar yaşadıklarını belirttikleri görülmüştür. Göç eden bireyin gittiği yerin dilini bilmemesi sosyal anlamda ciddi bir uyum sorunu yaşamasına neden olmaktadır. Zorunlu göç olması halinde kişi, göç ettiği ülkenin dilini bilmediği için başta ciddi anlamda zorlanır, insanlarla ilişki kuramaz. Gün (2006)'e göre göç eden kişi ya da gruplar, göç ettikleri ülkede yeni bir dil öğrenirken, o kültüre uyum sağlarken ve genel olarak yeni bir yaşama ayak uydurmakta zorluklar yaşayabilirler. Ancak kültürel uyum sürecinde Türkiye'nin çocuklara sağlamış olduğu eğitim ve sosyal haklar onların Türkiye'ye daha kolay adapte olmalarını ve uyum sürecinde psikolojik anlamda katkı sağlamıştır. Aynı şekilde Akkaya (2013) da yaptığı çalışma sonrasında Türkçe eğitimi alan mülteci çocukların %96'sından olumlu geri dönüşler almıştır. Mülteci çocukların Türk çocuklarla arkadaşlık kurma istekleri, dil açısından uyum sürecini daha kolay aşmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla eğitim, göçmenler ile yerel toplumun aynı zeminde buluşmalarına yardımcı olmakta ve sosyal uyumun artmasını desteklemektedir.

Göçmenlerin eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaları sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Sosyal dışlanma ise sosyal uyumun ve bütünleşmenin karşıtı bir durum olarak değelendirilmektedir. Göçmenlerin algıladıkları sosyal dışlanma ise akademik başarılarının düşmesine, eğitimden kopuşa ve okul bırakma riskine neden olmaktadır (Brown vd., 2011). Araştırmanın sonunda ise geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların Türkçe bilmedikleri için zorlandıkları; zaman içerisinde Türkçe'yi de öğrenerek sınavlarda yüksek puan almaya başladıkları görülmüştür. Bu durum dilin eğitim süreçlerindeki önemini ortaya koymaktadır. Öztürk'e (2018) göre de farklı dil ve kültüre sahip olan mülteciler göç ettikleri ülkelerde eşit eğitim almaya hakları bulunsalar da farklı kültür, dil ve eğitim sistemi ile karşılaşmalarından dolayı uyum sorunu yaşamaktadırlar. Ancak Suriyeli çocukların dil sorunu eğitimi konusunda mesafe kaydederek uyum konusunda ilerleme kaydettikleri görülmüştür.

Türkiye'de mülteci kamplarının kalabalıklığı ve Suriyelilerin Türkiye'deki kalma süresinin uzaması ihtimali nedeniyle Suriyelilerin önemli bir bölümü kampların dışında yaşamaktadırlar. Fakat göçmenlerin yaygın şekilde önceden göç eden bireyler tarafından kurulmuş olan topluluk, aile ve bilgi ağlarını kullanarak belirli şehir ve bölgelerde yoğunlaşmaları mekansal ayrışmaya ve dışlanmaya neden olmaktadır. (Spoonley vd., 2005). Bu durumun yoksullukla yakın ilişkisi olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü gelir dağılımındaki adaletsizlik bir yandan kent mekanında ortaya çıkarken diğer yandan da yine kent mekanında görünür hale gelmektedir. Bu durum araştırma bulgularında da ortaya çıkmaktadır. Nitekim araştırma kapsamında görüşülen çocukların aileleri İstanbul'un merkezinden nispeten daha uzakta olan Beykoz ilçesinde yaşamaktadırlar. Düşük gelir grubunda bulunan veya yüksek gelir grubunda bulunmasa da diğerlerine kıyasla daha fazla aylık ortalama geliri olan bazı ailelerin çocukları da çeşitli sosyal olanaklara ulaşma konusunda sorunlar yaşadıklarını ve kalabalık ailelerde yaşadıklarını belirtmektedirler. Şimşek'e (2017) göre de kendi imkânlarıyla buldukları konutlarda yaşayan Suriyelilerin önemli bir bölümü yüksek kira ödemek durumunda kaldıkları için daha küçük dairelerde, kötü koşullarda ve birkaç aile birlikte yaşamaktadırlar. Bu bulgu araştırmamız bulguları ile bu sonuç örtüşmektedir. Dolayısıyla sosyal ve mekansal dışlanma yerel halk ve göçmenler arasındaki ilişkilerin geliştirilerek karşılıklı uyumun ve entegrasyonun sağlanması açısından önemli bir süreçtir.

Araştırmanın sonunda ailesinin maddi durumu iyi olanların herhangi bir yerde çalışmadıkları ancak ailesinin maddi durumu diğerlerine göre dahah kötü olanların ise sosyal yardım almalarına rağmen hem okul hem de çalışma hayatını birlikte yürüttükleri bu nedenle kendilerini sosyal ortamdan uzak hissettikleri görülmüştür. Mülteci çocuklar üzerine yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde çocukların çalışmak zorunda oldukları ve maddi durumlarının yetersiz oldukları gözlenmiştir. Çakırer ve Sirkeci'ye (2016) göre mülteci çocuklar zorunlu göçle çok fazla hak ihlallerine maruz kalmaktadır. Temel hakları olan eğitim-öğretim ve oyun hakkından mahrum kalan çocukların, hem erken yaşta çalışıp hem de hakkettikleri ücreti alamadıklarını, bu duruma iş yerlerinde ayrımcı davranışlarında eklenmesiyle çocukların toplumla bütünleşmesinin güç hale geldiğini

ifade etmişlerdir. Şimşek (2018) de okumak yerine çalışmak durumunda kalan çocukların sosyal uyum açısından çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını belirtmektedir.

Araştırmanın sounda geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların derslerine verdikleri önem kadar, kendi dillerini unutmamak adına Arapça Tv programlarını izledikleri gözlenmiştir. Bu durum ailelerin öz kültürlerinden kopmama çabaları olarak değerlendirilebilir. Göçmenler küreselleşmenin sunduğu olanaklardan faydalanarak kendi anavatanlarıyla iletişim geçmeye ve oranın gündemini takip etmeye başlamış ve böylece anavatanlarıyla bağ kurmuşlardır. Bu durum göçmenlerin kendi kültürlerinden kopmadan içerisinde yaşadıkları kültüre ve topluma uyum sağlamala çabaları olan sosyal entegrasyon süreci ile uyumludur. Dolayısıyla Suriyeli çocuklar Türk toplumuna sosyal açıdan uyum sağlamaya çalışırken kendi öz kültürlerinden de kopmamaya çalışmaktadırlar. Yıldırımalp ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırma sonuçları da araştırmamız sonuçları ile paralellik göstermektedir. Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum süreçleri ile ilgili değerlendirmenin yapıldığı söz konusu araştırmanın sonucunda Suriyeli mültecilerin önemli bir bölümünün zamanlarını ağırlıklı olarak diğer Suriyeli mültecilerle birlikte geçirdikleri böylece öz kültürlerinden kopuş yaşamadıkları belirtilmektedir. Bu bulgu kendi öz kültürlerinden kopmama çabasını ifade etmektedir.

Araştırmanın sonunda erkek çocuklarının küçük ölçekli market alışverişleri konusunda ailelerine yardım ettikleri, kız çocuklarını ise genellikle annelerine basit işler konusunda yardım ettikleri, ailesinin maddi geliri az olan erkek ve kız çocuklarının ise çalışmaktan dolayı ev işi sorumluluklara katılmadıkları; ancak pandemiden dolayı işe gidemedikleri için zaman zaman ev işi sorumluluklara dahil oldukları görülmektedir. Bu durum da Türk toplumunun genel yaşantısıyla uyumludur. Suriye ve Türkiye'nin muhafazakâr toplumsal yapısı bu tür benzerliklerin temel nedenidir. Bu benzerliğin sosyal uyum sürecini hızlandırması beklenmektedir.

Gelecek beklentisi bireyin yaşadığı ortam ve karşılaştığı güçlüklerle ilişkilidir. Bu durum göçmenlerin yaşadıkları belirsizlikle yakından ilişkilidir. Göç ile birlikte yeni bir yaşama başlayan göçmenler yeni bir kültürle, yeni bir ortamla ve yeni insanlarla karşılaşmak durumunda kaldıkları için bocalamakta ve gelecek konusunda belirsizlik

yaşamaktadırlar (Ozankaya, 1995). Araştırmanın sonucunda kız çocuklarının doktor olmayı erkeklerin ise mühendis olmayı hayal ettikleri görülmüştür. Ancak ailesinin maddi durumu daha kötü olan çocukların gelecek konusunda temkinli davrandıkları, Türkiye'de toplam kalma süresi daha az olanların ise eğitimine Suriye'de devam etmek istedikleri görülmektedir. Bu durumun mültecilerin hukuki durumları ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü mülteciler sığınmacılara kıyasla daha fazla güvence ve hakka sahip oldukları için gelecek beklentisi konusunda daha iyimser olabilmektedirler. Buna karşın sığınmacılar ise yeniden gönderilme riskini yaşamalarından dolayı gelecek beklentisi açısından genellikle olumsuz düşüncelere sahip olmaktadırlar (Berg vd., 2010). Türkiye'de bulunan Suriyeliler de 2014 yılından bu yana verilmeye başlanan geçici koruma kimlik belgesi ile birlikte eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, tercümanlık ve sosyal yardım gibi hizmetlerden faydalanmaya başlamışlardır. Bu durum Suriyelilerin yasal statülerini, haklarını ve alacakları sosyal yardımları netleştirmiştir (Sezgin ve Yolcu, 2016). Böylelikle geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin daha fazla güvence ve hakka sahip oldukları için gelecek beklentisi konusunda daha iyimser oldukları düşünülektedir.

Savaşın içerisinden gelen ve yaşadığı savaşın yaşamı üzerindeki olumsuz etkisini hisseden bireyler geleceğe dönük olumsuz ve umutsuz beklentiler geliştirmekte veya gelecek planı yapma konusunda çekinceli olmaktadırlar (Deniz ve Etlan, 2009). Ancak araştırmaya dahil edilen Suriyeli çocukların umutlu beklentiler geliştirmeleri ve olumlu gelecek planı yapmaları sosyal anlamda uyum süreçlerini aşmaya çalıştıkları ve kendilerini güvende hissetmeye başladıklarını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan gelecek konusunda temkinli olan çocukların ise henüz entegrasyon sürecine geçme konusunda başarılı olamadıklarını ortaya koymaktadır. Çünkü Apak'a (2013) göre yeni bir ortam ve yeni bir kültür ile karşılaşan göçmenler belirli bir süre bocalayarak gelecek konusunda belirsizlik yaşarlar. Dolayısıyla Suriyeli çocukların bu bocalama dönemini aşmak üzere oldukları söylenebilir.

Sonuç olarak Türkiye'de yaşayan geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli çocukların eğitim durumu ve sosyal uyum süreçlerinin ele alındığı bu çalışmada; Suriyeli çocukların toplumla uyum ve bütünleşme süreçlerinde eğitimin olumlu etkisinin olduğu söylenebilir. Suriyeli çocukların Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldıkları ilk

zamanlarda bazı zorluklar yaşamalarına rağmen, daha sonra Türk kültürünü tanımaları, kendi kültürleri ile Türk kültürü arasındaki benzerliklerin olması, kendilerini Türk kültürüne ait hissetmeleri, toplumun imkanlarından yararlanmaları, eğitim olanaklarına kolayca ulaşabilmeleri ve dili etkin şekilde kullanmaları sonucunda topluma uyum konusunda kendilerini daha rahat hissettikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışma bir kez daha eğitimin önemi ortaya koymaktadır. Suriyeli mülteci çocuklar Türk devletinin onlara tanımış olduğu eğitim hakları sayesinde Türkçe dilini öğrenip, kendilerini bu topluma ait hissetme eğilimde, Türk arkadaşlıklar edinerek kolayca iletişim kurabilmekte ve gelecekte topluma faydalı bireyler olabilmek için çabalamaktadırlar. Suriyeli çocukların sosyal uyum süreçlerinin tamamlandığını söylemek mümkün olmasa da sürecin devam ettiğini ve eğitimin bu süreci olumlu anlamda etkilediğini söylemek mümkündür. Bu sonuçlardan hareketle uygulayıcı ve sonraki araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

- Dilin sosyal uyum sürecindeki öneminden hareketle Suriyeli mültecilerin yoğun şekilde ikamet ettikleri illerde Valilikler ve Kaymakamlıkların himayesinde daha fazla tercüman istihdam edilmesi ve göçmenlerin profillerine uygun şekilde Türkçe eğitiminin teşvik edilmesi önerilmektedir.
- Mülteci çocukların sosyal uyum sağlamalarında en temel unsurlardan birisinin Türkçe eğitimi olduğu sonucundan harektle Türkçe eğitiminin mülteci olgusunu dikkate alarak yeniden düzenlenmesi ve Türkçe öğretmenlerine bu konuda hizmet içi eğitimlerinin verilmesi önerilmektedir.
- Araştırma sonucunda bazı çocukların ayrımcı muameleye maruz kaldıkları bulgusundan hareketle mülteci öğrencilere yönelik akran tepkisini önleyebilmek amacıyla okullarda geniş kapsamda bir uyum politikasının uygulanması önerilmektedir.
- Mülteci çocukların okullaşma oranlarını artırabilmek için çocuklarını okutmayan mülteci velilerine dönük olarak teşvik edici uygulamaların yapılması önerilmektedir.
- Mültecilerin sosyal uyum süreçlerinde yaşadıkları sorunları en aza indirmek amacıyla mültecilerin sahip oldukları haklardan rahatça faydalanmalarını

sağlayacak projelerin geliştirilmesi ve buna ilişkin yasal alt yapının oluşturulması önerilmektedir.

- Sonraki araştırmacılar tarafından daha geniş çalışma grubuyla nicel yöntemlerinin kullanıldığı yeni araştırmaların yapılması önerilmektedir.

KAYNKAÇA

Abadan-Unat, N. (2000). Küreselleşme, Göç Ve Toplumsal Değişme., F. Atacan, F. Ercan, H. Kurtulmuş Ve M. Türkay. (Editörler). Mübeccel Kıray İçin Yazılar. İstanbul: Bağlam Yayınları, 41-56.

Akalın, A. T. (2016). Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Akçiçek, A. (2015) Türkiye'deki Suriyelilerin Toplumsal Ve Ekonomik Uyumu. Liberal Düşünce Dergisi, Yıl 20, Vol. 80, Sonbahar 2015, Ss.51-64.

Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. Göç Araştırmaları Dergisi, (2), 58-83.

Akkaya, A. (2013). Suriyeli Mültecilerin Türkçe Algıları. Ekev Akademi Dergisi, 17(56), 179 - 190.

Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Çocukların Ve Kadınların Sosyal Politika Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar. Balkan Ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 3(03).

Aksoy, Z., 2012. Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20): 292-303.

Akşit, G., Bozok, M., Ve Bozok, N. (2015). Zorunlu Göç, Sorunlu Karşılaşmalar: Hisar Köyü, Nevşehir'deki Suriyeli Göçmenler Örneği. Maltepe Üniversitesi Fenedebiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 92-116.

Akyürek İ. B. Mülteci Hukuku Ve Türkiye Uygulaması. Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, Kırıkkale.

Alba, R. Ve J. Holdaway (Ed.).(2016).Göçmen Çocukların Okul Halleri, M. Tokyay (Çev.). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi

Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. Mukaddime, 5(2), 53-70

Apak, H., (2015). Suriyeli göçmenlerin gelecek beklentileri: Mardin örneği. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 125-142.

Arslan, A. (2016). Suriyeli Mültecilerin Eğitim Sorunları Ve Uyum Problemi: Şanlıurfa Örneği, Sayı 3 (5), Aralık 2016, Ss. 15-27.

Ateş, H., Ve Bektaş, M. (2016). Suriyelilerin Toplumsal, Kültürel Ve Ekonomik Entegrasyonu. Tesam Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. Ekonomik, Siyasal Ve Sosyal Boyutları İle Göç Konferansı, S. 17-43.

Avcıoğlu, H. (2001). İşitme Engelli Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretilmesinde İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımı İle Sunulan Öğretim Programının Etkililiğinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aybay R. Yabancılar Hukuku. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul,2005

Ayyıldız, T. (2011). 6 Yaş (60-72 Ay) Çocuklarda Sosyal Beceri Geliştirerek Şiddeti Önleme Programının Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Bal, H. (2016). Nitel Araştırma Yöntem Ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekli). İstanbul: Sentez.

Balkar, B., Şahin, S., Ve Işıklı Babahan, N. (2016). Geçici Eğitim Merkezlerinde (Gem) Görev Yapan Suriyeli Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar. Eğitimde Kuram Ve Uygulama, 12(6), 1290-1310.

Bardakçı Tosun, S. (2018). Avrupa'ya Göç Suriyeli Mülteciler İçin Bir Umut Mu?, International Social Sciences Studies Journal, 4(28): 6426-6431.

Bauböck, R. Ve Tripkovic, M. (2016) Preface. European University Institute, Ss. 2. No Lost Generation: Education For Refugee Children. A Comparison Between Sweden, Germany, The Netherlands And Turkey, Florence: Euı Forum On Migration, Citizenship And Demography İçinde.

Bauman, Z. (2017). Kimlik. Çev: Mesut Hazır), Ankara: Heretik Yayıncılık.

Bauman, Z. (2018). Kapımızdaki yabancılar. Çev. Emre Barca). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z., (1999), Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar (cev. Öktem), İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Bauman, Z., (2012). Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları. (Çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z., (2013). Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağda Sosyal Eşitsizlik. İstanbul: Say Yayınları.

Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation And Adaptation. Applied Psychology: An International Review, 46, 5–68.

Bitkal, S. (2014). Ulusötesi Göçler Ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği,

Buyukilikmen, A. Y. (2015). Sosyal sermaye ve olculmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 10, 45-52.

Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili. Polis Bilimleri Dergisi, 10(4), 1-14. E

Bourdieu, P. (1983), "Ökonomisches Kapital, Kulturelles Kapital, Soziales Kapital", Hrsg: KRECKEL, Reinhard, Soziale Ungleichheit, Soziale Welt, Sonderband 2. Göttingen, s. 183-198.

Canatan, K. (2013). Avrupa Toplumlarının Göç Algıları Ve Tutumları: Sosyolojik Bir Yaklaşım. Sosyoloji Dergisi, 3(27), 317-332.

Castles, S. ve Mıller, Mark J. (2008). Göçler Çağı. (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cheung, P. P., Siu, A. M., Ve Brown, T. (2016). Measuring Social Skills Of Children And Adolescents İn A Chinese Population: Preliminary Evidence On The Reliability And Validity Of The Translated Chinese Version Of The Social Skills Improvement System-Rating Scales (Ssıs-Rs-C). Research İn Developmental Disabilities, 60, 187-197

Condon, J. (1985). Good Neighbours. Yarmouth, ME, USA: Intercultural Press.

Coşkun, İ., M. Emin (2016a).Eğitimde Kilis Fenomeni, Seta Vakfı.

Çakı, A. (2019). Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikası Ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetimi

Çakırer, Özservet, Y., & Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar Ve Göç. Göç Dergisi, 1-4.

Çavuşoğlu H. “Yugoslavya-Makedonya’dan Türkiye’ye 1952-67, Kitlesel Göçü Ve Bursa’daki Göçmen Kesimi”, Mülkiye Dergisi, Mülkiyeliler Birliği Genel Merkezi Yayın Organı, C.30, 2006,S: 251

Çoban Sural, Ü., Ve Güler Arı, T. (2017). Göçmen Çocuklara Türkçe Eğitimi Veren Öğretmenlerin Aldıkları Hizmetiçi Eğitimin Değerlendirilmesi. International Journal Of Langages’ Educaton And Teaching, 5 (4), 996-1009

Çobaner, A. A. (2016). Türkiye'de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Haberlerde Suriyeli Çocuk İşçilerin İzini Sürmek. İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi, 5(9), 13-49.

Dao, T. K., Donghyuck, L., ve Chang, H. L. (2007). Acculturation level, perceived English fluency, perceived social support level, and depression among Taiwanese international students. College Student Journal, 41(2), 287–296.

Denham, S. A., Blair, K. A., Demulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach–Major, S., Et Al. (2003). Preschool Emotional Competence: Pathway To Social Competence? Child Development, 74(1), 238-256.

Deniz, O. & Etlan, E. (2009). Kırdan kente göç ve göçmenlerin uyum süreci üzerine bir çalışma: Van örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 6(2), 472-498.

Development, 72, 281-288.

Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E. Ö. (2013). Suriyeli mülteciler krizi ve Türkiye: Sonu gelmeyen misafirlik. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USAKBrookings-report-final-version14November13.pdf (Erişim Tarihi; 16.08.2020)

Dingle, H., Ve Drake, V. A. (2007). What İs Migration? Bioscience, 57(2), 113-121.

Dorman, S.(2014), Educational Needs Assessment For Urban Syrian Refugees İn Turkey, Yuva Association Report,

Duygu, F. (2016). Türkiye’de Doğan Suriyeli Çocuklar Ve Sağlık. Sağlık Düşüncesi Ve Tıp Kültürü Dergisi,40, 40-41.

Dyson, A., & Millward, A. (2000). Schools and special needs: Issues of innovation and inclusion. Sage.

Ekici, S., ve Tuncel, G. (2015). Göç Ve İnsan. Birey Ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 9-22

Emin, M. (08.04.2016b). Suriyeli Çocukların Eğitimi Kayıp Nesil Felaketini Önleyecek. Anadolu Ajansı

Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi. Temel eğitim politikaları. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı: İstanbul.

Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Temel Eğitim Politikaları. Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı (Setav). Ankara.

Erdoğan, F. (2002). İlköğretim Iı. Kademe Öğrencilerinde Sosyal Becerilerin Sosyoekonomik Düzey, Cinsiyet Ve Yaş İle İlişkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç Ve Siyaset Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Esen, A. Ve Duman, M.,2016. Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler. İstanbul: Wald Dünya Yerel Yönetimler Ve Demokrasi Akademisi Yayınları

European Commission. (2005). Study on immigration, integration and social cohesion: Final report. İcinde: European Commission Employment and Social Affairs DG (Ed.): Focus Consultancy Ltd., Erasmus University Rotterdam Faculty of Social Sciences.

Evergeti, V. ve Zontini, E. (2006). Introduction: Some critical reflections on social capital, migration and transnational families. Ethnic and Racial Studies, 29(6), 1025-1039.

Galabuzi, G. E., & Teelucksingh, C. (2010). Social cohesion, Social exclusion. Social Capital. Region of Peel Immigration Discussion Paper.

Gerdes, H., ve Mallinckrodt, B. (1994). Emotional, social, and academic adjustment of college students: A longitudinal study of retention. Journal of Counseling and

Giddens, A. (2004). Modernliğin Sonuçları (Çev. Ersin Kuşdil), İstanbul:Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2008). Sosyoloji. (Çev.Cemal Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gigm. (2019, 04 17). Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü:

Gökçan, G., Açıkyıldız, Ç. Ve Ataman, S. (2015). Göç Ve Mültecilik.

Guthrie, G. (1975). A behavioral analysis of Cultural learning. New York: Wiley.

Guyton, A. (1986). Textbook of Medical physiology. Philadelpia, PA Saunders.

Güçtürk, Y. (2014). Sürgün ile savaş arasında Suriyeli mülteciler. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Güzel, S. (2013). Göçmen Çocuklar ve Denizli'de Yaşam Koşulları. Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi,51,1-36.

Gün, Z. (2006). Psikolojide, Göç Çalışmalarındaki Metodolojik Problemler Ve Çözüm Öneriler. Türk Psikoloji Bülteni, 12(38), 27-41.

Gün, Z. (2011). İltica, Uluslararası Göç Ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem Ve Politika. Ankara: Anıl Reklam Matbaacılık

Güzel, S. (2013). Göçmen Çocuklar Ve Denizli'de Yaşam Koşulları. Hacettepe Üniversitesi

Human Rights Watch (Hrw), (2018). World Report 2018,

Iversen, V. C., Berg, J. E., & Vaaler, A. (2010). Expectations of the future: immigrant, asylum seeker, or refugee-does it matter?.

İçduygu A., Erder, S., Ve Gençkaya, Ö.F. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümler. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi (Mirekoç), 13, 35-37, 46, 61-62, 223.

İçduygu, A. (2010). Türkiye'de Uluslararsı Göçün Siyasal Arkaplanı: Küreselleşen Dünyada "Ulus Devleti İnşa Etmek Ve Korumak"., B. Pusch Ve T. Wilkoszewski (Editörler). Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Koşullar. İstanbul: Kitapyayınevi, 17-40.

İpek Coşkun Ve Müberra Nur Emin, Türkiye'de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum Ve Çözüm Önerileri,2018.

Kanat, K. B. Ve Üstün, K. (2015). Turkey's Syrian Refugees, Toward Integration. Report No: 49. Setav. Washington D. C

Kara P, Korkut R. Türkiye'de Göç, İltica Ve Mülteciler. Türk İdare Dergisi, S. 467, 2010.

Karasar, N.(2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karasu, M. A. (2016). Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21, 995-1014.

Kartal, B. Ve Başçı, E. (2014). Türkiye'ye Yönelik Mülteci Ve Sığınmacı Hareketleri. Celal Bayar University Journal Of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2).

Kaya, .M. (2015). Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye'de Yaşamak. International Journal Of Social Science, 39, 263-279.

Kaya, A. (2019). Suriyeli mülteci çocukların eğitimi üzerine bir araştırma: geçici eğitim merkezleri ve müfredatları. Yüksek lisans tezi, Marmara üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Kaynak Ma. Iraklı Sığınmacılar Ve Türkiye, Ankara;1992.

Kılcan, B., Çepni, O. Ve Kılınç, A. Ç. (2017). Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. Journal Of Human Sciences, 14(2), 1045-1057.

Kılıç T. Bir İnsan Hakkı Olarak İltica. Mülteci Çalıştayları (2004-2005), 2008

Kirişçi K. Zorunlu Göç Ve Türkiye, Sığınmacı, Mülteci Ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları. Bmmyk Yayını, Ankara;2000

Kutlu R, Duruşkan S. Türkiye'de Ve Avrupa'da Mülteci Kamplarının Genel Profili. Boğaziçi Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi Öğrenci Forumu, S. 5, 2016

Kümbetoğlu, B. (2005). Sosyolojide Ve Antropolojide Niteliksel Yöntem Ve Araştırma. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Mcbrien, J. L. (2005). Educational Needs And Barriers For Refugee Students İn The United States: A Review Of The Literature. Review Of Educational Research, 75(3), 329-364.

Naidoo, L. (2009). Developing social inclusion through after-school homework tutoring: a study of African refugee students in Greater Western Sydney. British Journal of Sociology of Education, 30(3), 261-273.

Neuman, L. W. (2013). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel Ve Nitel Yaklaşımlar (Cilt 1-2). (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayın Odası Yayıncılık.

Newhouse, S.(2017). Eu And Unıcef: New Hope İn Education For Syrian Refugees İn Turkey. Borgen Project. July, 2017.

Odman T. Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler. Çağ Üniversitesi Yayınları, Mersin; 2008

Olcay, Z. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 99, 229-240.

Ozankaya, Ö., 1995. Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Birinci Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.

Özer, S. Ve Şirin, S. R. (2013). Suriyeli Mülteci Çocuklar-Saha Araştırması Sonuç Raporu

Özhan M. Türkiye'de Mülteci Sorunu: Tokat Örneği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat; 2010.

Öztek, Z. Ve Eren, N. (2006). Sağlık Yönetimi (Halk Sağlığı Temel Bilgiler). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Öztürk, F. Z. (2018). Mülteci öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetinin sosyal bilgiler öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. Anadolu Journal of Educational Sciences International, 8(1), 52-79.

Paksoy, S., Ve Karadeniz, M. (2016). " Kilis'te Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyoekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma ", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz-2016 Cilt:15 Sayı:58.

Peker, B. Ve Sancar, M. (2002).Mülteciler Ve İltica Hakkı: Yaşamın Kıyısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek. Ankara: İnsan Hakları Derneği Yayınları

Rienties, B., ve Tempelaar, D. T. (2013). The role of cultural dimensions of international and Dutch students on academic and social integration and academic

performance in the Netherlands. International Journal of Intercultural Relations, 37(2), 188–201.

Rudiger, A. ve Spencer, S. (2003). Social integration of migrants and ethnic minorities: Policies to combat discrimination. Conference on the Economic and Social Aspects of Immigration Organized by the European Commission and OECD.

Saggar, S., Somerville, W., Ford, R., & Sobolewska, M. (2012). The impacts of migration on social cohesion and integration. Final report to the migration advisory committee.

Sakız, H. (2016). Göçmen çocuklar ve okul kültürleri. Göç Dergisi, 2, 65-81.

Savar, E., & Kedikli, U. (2019). Türkiye'de Mülteci Ve Sığinmacilara Sağlanan İmkânlar Ve Uyum Sorunları: Çankırı Örneği. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 15(4), 1119-1142.

Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014(31)

Sezer, Ö (2017). Eğitim Psikolojisi İçinde "Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı" Pegem Akademi, Ankara. Ss. 460-461.

Sezgin, A. A. ve T. Yolcu (2016), Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci, Humanitas, 4 (7): 417-436

Snowden, R., Thompson, P., ve Troscianko, T. (2012). Basic vision: An introduction to visual perception (2nd ed.). Oxford: Oxford Univ. Press.

Sonn, C.C., 2002. Immigrant Adaptation. In: Fisher A.T., Sonn C.C., Bishop B.J. (eds) Psychological Sense of Community. The Plenum Series in Social/Clinical Psychology. Springer, Boston, MA, 205-222.

Spoonley, P., Peace, R., Butcher, A., & O'Neill, D. (2005). Social cohesion: A policy and indicator framework for assessing immigrant and host outcomes. Social Policy Journal of New Zealand, 24(1), 85-110.

Sucuoğlu, B. (2003). Sorun Davranışlar Kontrol Listesi Türkçe Formu'nun Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi, 18(52), 77-91.

Süleymanov, A. (2016). 'Suriyeli Mülteci Çocuklarla El Ele Projesi' Sultanbeyli İlçesindeki Suriyelilerin Yaşam Deneyimleri Sonuç Raporu. İstanbul.

Sylvie Da Lomba(2004) The Right To Seek Refugee Status In The European Union S.4

Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(2), 57-67şahin, F. (2002). Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar. Ankara

Şentöregil, M. (2017). Suriyeli Çocuk Sığınmacıların Türk Yazılı Basınında Temsili. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Şentürk, M. (2015). Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri. Sosyoloji Dergisi/Journal of Sociology, 35(2) ,169-203.

Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve 'insan güvenliği': Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. Toplum ve Bilim, 147, 11-26.

Şimşek, D. (2018). Integration processes of Syrian refugees in Turkey: 'Class-based integration'. Journal of Refugee Studies, 1-18.

Tanay Akalın, A. (2016). Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.

Tarhanlı T. Sığınmacı, Mülteci Ve Göç Konularına İlişkin Türkiye'deki Yargı Kararları Konusunda Hukuki Bir Değerlendirme, Ankara; 2000, S:3

Taştan, N. (2014). Suriye'den Gelen Sığınmacılar Bakımından Türkiye'de Durum.

Tatlı, S. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Anne Babalarıyla Ve Öğretmenleriyle Olan İlişkilerinin Sosyal Beceri Düzeylerine Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Taylan, H. H. (2018). "Suriyeli Mültecilerin Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Sorunları", I. Uluslararası Göç Ve Mülteci Kongresi Bildirileri, Edit. Ali Ertuğrul, Mehmet Emin Uludağ, Düzce Üniversitesi Yayınları, Düzce

Taylor, S., Ve Sidhu, R. K. (2012). Supporting Refugee Students İn Schools: What Constitutes Inclusive Education? International Journal Of Inclusive Education, 16(1), 39-56.

Tekin M. Türkiye'de Yaşayan Sığınmacı Ve Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar Ve Avrupa Birliği Uygulamaları Bağlamında Çözüm Önerileri. Polis Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Akademisi, Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara; 2009, S:3-27.

Tillie, J. (2004). Social capital of organisations and their members: explaining the political integration of immigrants in Amsterdam. Journal of Ethnic and Migration Studies, 30(3), 529-541.

Tomanbay, İ. (2004). Sığınma Ve Göçmen Alanında Kavram Sorunu. Umuda Doğru Sığınmacı Ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi, 4 (13), 5-7.

Turan Güven, T. (2018). 48-60 Aylık Çocukların Sosyal Becerilerinin Ve Problem Davranışlarının Ebeveynleri Tarafından Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Türk, F., Kaçmaz, T., Ve Türnüklü, A. (2018). Okul Psikolojik Danışmanlarının Penceresinden Türk Ve Suriyeli İlkokul Öğrencilerinin Gruplararası Empati Deneyimlerinin İncelenmesi, İlköğretim Online, 17(2):786-811.

Türkeş M. Sığınmacılar Sorunsalı Ve Türkiye: Umuda Doğru. Sığınmacılar Ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Dergisi, S. 11, 1998, S: 5-6

United Nations, (Un). (2015). Department Of Economic And Social Affairs, Population Division. International Migration 2015, Sales No. E.06.Xııı.6

Uzun, A. (2015). " Günümüzün Sosyal Ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci Ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi ", Ankara Barosu Dergisi, 5 /1.

Uzun, E. M., Ve Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 1(1).

Ünsaldı, L. (2016). Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik (1). Ankara: Heretik, Sosyoloji Dizisi, 13.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2004). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırımalp, S. (2014). Sosyal dışlanma ve Avrupa Birliği yaklaşımı. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 2(2), 91-108.

Yıldırımalp, S. ve E. İslamoğlu (2016), "İstihdamda Suriyeli Göçmen Ka-dın Olmak: Ev Hizmeti Sektöründe Suriyeli Göçmen Kadın Çalıştırmaya Yönelik Bir Alan Araştırması", Uluslararası Göç ve Kültür Sempozyumu, 1-3 Aralık, Amasya

Yıldız, F. (2018) Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları Ve Entegrasyon Süreçleri: Mersin Örneği, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yilmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. Electronic Turkish Studies, 9(2), 1685-1704.

Yurdusev, A. N., (2013). Uluslararası İlişkiler Öncesi. (Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar içinde,s.15-56), İstanbul: İletişim Yayıncılık.

EKLER

1. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadar?
2. Kaç yıldır Türkiye'desiniz?
3. Türkiye'de Suriyeli olmak sana neyi ifade ediyor?
4. Günlük hayatta ne yapıyorsun? Bir günün nasıl geçiyor?
5. Okul hayatını açıklar mısın? Neler yaparsın? Okulda kimlerle arkadaşlık kuruyorsun? (Suriyeli mi? / Türk mü?) Neden?
6. Okul hayatında karşılaştığın zorluklar nelerdir?
7. Okul başarı diğer öğrencilerle kıyaslandığında nasıl? (Derse katılma, söz alma, sınavların, arkadaşlarınla yaş farkın ve bu sorun oluyor mu?) okulda gruplaşma var mı?
8. Evde kimlerle yaşıyorsun? Kaç kişisiniz? Kaç odalı?
9. Çalışıyor musun?
10. Okuldan sonra evde kalma durumun nedir? Okuldan gelir gelmez hep evde misin?
11. Evde aldığın süreçte neler yapıyorsun? (TV, internet ve telefon kullanımı)
12. Ev işlerine katılma sorumluluğun nedir?
13. Okulda yaşadığın zorluklar nelerdir?
14. Buraya (camii) gelme amacın nedir?
15. İleride ne yapmayı istiyorsun?